

TAISTELUTOVERINA TYÖMIEHEN RINNALLA
Työläisnainen luokan ja naisen käsitteiden intersektiossa

Karolina Aaltonen

Maisterintutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

TAISTELUTOVERINA TYÖMIEHEN RINNALLA

Työläisnainen luokan ja naisen käsitteiden intersektiossa

Karolina Aaltonen

Valtio-oppi

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Kia Lindroos

Kevät 2020

Sivumäärä: 71 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, mitä luokan, naisen ja työläisnaisen käsitteillä tarkoitettiin ja miten niitä käytettiin suomalaisessa poliittisessa keskustelussa vuosina 1905-1906. Tarkoituksena on tarkastella näiden käsitteiden käyttöä työväenluokan naisten perspektiivistä, jonka vuoksi aineistoksi on valittu vuosina 1905-1906 julkaistu *Palvelijatarlehti*.

Tarkastelun kohteena olevien käsitteiden merkitystä ja käyttöä analysoidaan käsitehistoriallisesta näkökulmasta, yhdistäen tähän intersektionaalisen tutkimusotteen. Käsitehistoriallisen tutkimusotteen avulla luokan, naisen ja työläisnaisen käsitteitä tutkitaan niiden historiallisessa kontekstissa. Intersektionaalisuuden avulla taas pureudutaan luokan ja naisen käsitteiden risteykseen, jonne työläisnaisen käsite sijoittuu.

Tutkimuksesta nousee keskeisesti esiin käsitteiden monitulkinnallisuus. Tämä nousee esiin aineiston moniäänisyyden myötä, sillä tulkittavien tekstien kirjoittajien poliittiset erot ovat selviä. Kuitenkin selvästi esiin nousee myös luokan ensisijaisuus sukupuoleen nähden sekä työläisnaisen käsitteen tärkeys.

Lopuksi tuloksista voidaan päätellä, että luokan ja naisen käsitteet olivat monitulkintaisia ja kiistanalaisia. Käsitteet yhdistävä työläisnaisen käsite nousee kuitenkin esiin tärkeänä poliittisen käsitteenä, jonka avulla käsitellään työläisnaisen poliittisen toimijuuden paikkoja ja päämääriä.

Avainsanat: käsitehistoria, intersektionaalisuus, yhteiskuntaluokka, työläisnaiset, naisliike, työväenliike

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Aineisto	3
1.2. Tutkielman kulku	4
2. TYÖLÄISNAISEN POLITISOITUMINEN 1900-LUVUN ALUN SUOMESSA	6
2.1. Mobilisaation vuodet	8
2.2. Luokkasidonnaisuus naisliikkeen toiminnassa	14
2.3. Sukupuolen ja luokan aatteelliset kehykset	18
3. KÄSITEHISTORIA JA INTERSEKTIONAALISUUS – METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	21
3.1 Käsitehistoria ja Koselleck	22
3.2 Käsitehistorian sovellukset	27
3.3. Intersektionaalisuus	29
3.4. Intersektionaalisuus ja käsitehistoria yhdessä	35
4. ME, TYÖLÄISNAISET	39
4.1. Naiseuden käsitykset ja naisen aseman monimuotoisuus	40
4.2. Naiset, siskot, palvelijattaret – ”me”-identiteetin luominen käsitteiden kautta	46
4.3. Porvari, emäntä, leivänherrat – vastakäsitteiden kautta luotavat merkitykset	48
4.4. Luokka ja sen ensisijaisuus	54
4.5 Työläisnainen luokan ja naiseuden intersektiossa	58
5. POHDINTAA JA LOPPUPÄÄTELMÄT	62
6. LÄHDELUETTELO	67

1. JOHDANTO

”Turhaa luuloa siis ettei sosialistinen naisliike pitäisi parantaessaan naisen taloudellista asemaa myös silmällä naisen vapautusta sukupuolientona.” Näin kirjoittaa nimimerkki H. P-nen Palvelijatarlehden elokuun numerossa vuonna 1906. Nimimerkin takana on todennäköisesti Hilja Pärssinen (1876–1935), Suomen ensimmäisen eduskunnan kansanedustaja, kirjailija ja työväenliikkeen aktiivi. Sitaatti tuo hyvin esiin pro gradu -tutkielmani keskeisen problematiikan, jonka keskiössä ovat käsitteet luokasta ja sukupuolesta.

Hilja Pärssisen kirjoittaessa naisten asemasta ja sosialistisesta naisliikkeestä 1900-luvun alussa, elettiin Suomessa poliittisesti kiinnostavaa aikaa. Poliittinen liikehdintä oli voimakasta ja ajanjaksoa sävyttivät Suomen poliittisen historian merkittävät käännekohtat, kuten vuoden 1905 suurlakko, sekä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttaminen. Poliittinen toiminta suurlakon aikana oli vilkasta ja nykyäänkin Suomen ylpeydenaiheena pidetty tasa-arvo nosti päätään naisten poliittisten oikeuksien saralla. Vaikka suomalaisten naisten äänioikeuden saavuttamista ensimmäisinä eurooppalaisina pidetään merkittävänä saavutuksena, on kuitenkin naisten poliittisen toimijuuden tutkiminen tänä ajanjaksona yllättävän vähäistä, varsinkin historiantutkimuksen ulkopuolella. Fokus aiemmassa tutkimuksessa on ollut vahvasti juuri äänioikeuskamppailussa. Tutkimusintressien kohdistuminen äänioikeuteen on toki ymmärrettävää, sillä äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saavuttaminen oli niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin merkittävä.

Äänioikeuskamppailu on mielenkiintoinen ja poliittisesti merkittävä aihe, mutta ajanjakson muita poliittisia kamppailun kenttiä ja toimijoita on tarpeen tutkia vielä tarkemmin. Mielenkiintoni kohdistuu työväenluokkaan kuuluviin naisiin ja heidän toimintaansa. Tämä ryhmä politisoitui ja alkoi toimia laajemmin poliittisissa järjestöissä juuri suurlakon aikaan. Tutkimukseni fokukseksi valikoituikin suuri työväenluokkaan kuuluvat naiset, sillä heidän mielenkiintoinen roolinsa sekä työväenliikkeen riveissä että osana naisliikettä on jäänyt valitettavan syrjään varsinkin politiikan tutkimuksessa.

Työväenluokkaan kuuluvien naisten toiminta osana sukupuoleen ja luokkaan liittyvää liikehdintää on mielestäni mielenkiintoista juuri näiden aspektien valossa. Luokan ja naisen käsitteet sekä niiden käyttö ovatkin tutkielmani keskeinen aihe. Koska aiheeni keskeinen

problematiikka on kiinni käsitteissä, on tulokulmani aiheeseen käsitehistoriaan pohjautuva. Käytän tähän apunani Reinhart Koselleckin käsitehistoriallista ajattelua ja keskityn analysoimaan näitä luokan ja naisen käsitteitä tietyn historiallisen kontekstin läpi. Tässä tapauksessa tarkastelen käsitteitä Suomen kontekstissa vuosina 1905-1906. Tämä aikarajaus on mielestäni hedelmällinen, sillä ajankohtaan sisältyvät suurlakko ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttaminen osuvat molemmat näihin vuosiin ja juuri näissä poliittisissa tapahtumissa työväen naiset olivat aktiivisesti mukana.

Tutkimukseni aiheen käsitellessä historiallista aikaa, käyttämäni lähdekirjallisuus on tuotettu pitkälti historiantutkimuksen parissa. Aikaisempi tutkimus työläisnaisista ja heidän toiminnastaan suurlakkoa ennen ja sen jälkeen on ollut vahvasti historiantutkimuksen näkökulmasta tehtyä ja aiheen tutkimuksen huippuvuodet tuntuvat sijoittuvan 1980-luvulle. Uuttakin tutkimusta on tehty esimerkiksi poliittisen historian näkökulmasta 2000-luvullakin (esim. Uusitalo 2014). Käsitehistoriaan pohjaavaa ja politiikan tutkimuksen näkökulmasta tehtyä tutkimusta ei kuitenkaan tältä ajankohdalta löydy.

Aiheeni valikoituikin sen pohjalta, että tätä laajaa poliittisten toimijoiden ryhmää, työläisnaisia, ei ole juurikaan huomioitu politiikan tutkimuksessa, eikä käsitehistoriallista tutkimusta tämän aikakauden naiseus- ja luokkakäsityksistä ole löytynyt. Käsitehistoriallinen pureutuminen työläisnaisten käsitteiden käyttöön on mielestäni tärkeä askel kohti laajempaa ymmärrystä naisten toiminnasta politiikan kentällä. Mielenkiintoista onkin siis se, millä tavalla nämä käsitteet politisoituvat tietyssä ajassa.

Tarkoituksena tutkimuksessani on siis tehdä käsitehistoriallinen analyysi luokan ja naisen käsitteistä ja tutkimuskysymyksiksi muodostuikin:

Mitä luokan ja naiseuden käsitteillä tarkoitetaan ja mitä käsite työläisnainen merkitsee?

ja

Mitä merkityksiä nämä käsitteet saavat Palvelijatarlehden kontekstissa?

Tutkielmani tavoitteena on näiden tutkimuskysymysten avulla kartuttaa laajempaa ymmärrystä siitä, mitä nämä käsitteet merkitsivät tutkimukseni ajankohtana ja millä tavoin nämä käsitteet olivat osa poliittista keskustelua. On mielestäni tärkeää, että myös politiikan tutkimuksen näkökulmaa sovelletaan Suomen historian merkittäviin tapahtumiin, sillä syvennyttäessä tarkemmin teksteihin, käsitteisiin ja kieleen, on mahdollista katsoa myös historiallisia tapahtumia uusista näkökulmista.

1.1. Aineisto

Tutkielmani aineistoksi valitsin Palvelijatarlehden¹. Tämä työläisnaisille suunnattu poliittinen aikakauslehti perustettiin vuonna 1905 Palvelijatarliiton toimesta (Turunen 2014, 44), joka käsitteli poliittisia aiheita aina äänioikeudesta yötyöhön. Lehdessä julkaistiin myös runoja, tarinoita, sekä lyhyitä ulkomaanuutisia.

Tutkielmani aineisto on digitoitu kansalliskirjaston toimesta ja se löytyy kokonaisuudessaan internetistä kansalliskirjaston digitaalisesta aineistosta (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu> haettu 5.11.2019). Aineistoni kattaa koko lehden julkaisuhistorian, sillä lehteä julkaistiin alle kahden vuoden ajan ja numeroita julkaistiin vain 18. Julkaisut ovat olleet vaihdellen 24 tai 36 sivun pituisia mukaan lukien kannet ja mainokset. Aineistoni valikoitui vuonna 2016 valmistuneen kandidaatintutkielmani pohjalta, jossa niin ikään keskityin siihen, miten suomalaisissa naisten poliittisissa aikakauslehdissä on puhuttu naiseudesta ja luokasta (Aaltonen 2016). Aiemmasta tutkielmastani poiketen keskityn tällä kertaa vain Palvelijatarlehteen ja fokukseni on rajattu työväenliikkeen naisten kirjallisiin tuotoksiin.

Palvelijatarlehti aloitti toimintansa julkaisemalla ensimmäisen kaksoisnumeronsa vuonna 1905. Lehteä painettiin Helsingissä Työväen kirjapainossa. Lehti koostuu käytännössä vain eri kirjoittajien kirjoituksista ja kuvia esiintyy pääsääntöisesti vain kansilehdessä ja mainoksissa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Kirjoittajat kirjoittivat joko nimellään tai nimimerkillä, ja osa heistä on tunnistettavissa merkittäviksi työväenliikkeen vaikuttajiksi. Palvelijatarlehden toimittajana toimi Miina Sillanpää, ja hän kirjoitti lehteen useita artikkeleja sekä omalla nimellään että tunnistettavilla nimimerkeillä. Myös muut tunnetut poliitikot ja aktivistit, kuten Hilja Pärssinen ja Ida Aalle-Teljo kirjoittivat lehteen. Sillanpää, Pärssinen ja Aalle-Teljo vaikuttivat muun muassa myöhemmin Suomen ensimmäisinä kansanedustajina.

Koska tarkoitukseni on käydä läpi juuri sitä, miten käsitteitä luokka, nainen ja työläisnainen käytettiin, oli Palvelijatarlehti helppo valinta, sillä muita työläisnaisille suunnattuja lehtiä ei vielä tutkimanani ajankohtana ollut olemassa. Palvelijatarlehti oli

---

¹ Palvelijatarlehti on lehdessä itsessään käytetty kirjoitusasu, joten kirjoitusasu esiintyy myös tässä tutkielmassa sen alkuperäisessä muodossa. (kts. esim. Palvelijatarlehti 1-2/1905)

valintani myös sen julkisen luonteen vuoksi. Lehti oli suunnattu työläisnaisille, mutta sitä saattoi lukea kuka vain. Tästä syystä on mielestäni hedelmällistä valita lehti esimerkiksi järjestöjen pöytäkirjojen sijaan, sillä lehden tekstien voidaan nähdä olevan tarkemmin suunnattuja ulkomaailmalle ja olevan tiukemmin esimerkiksi puolueen linjan mukaisia.

Palvelijatarlehti vaihtoi nimensä vuonna 1907 Työläisnaiseksi ja muutti samalla muotoaan niin, että se julkaistiin viikoittain ja noin 8-sivuisena. Tutkielmani rajautuu vain Palvelijatarlehti-nimellä kulkeneeseen julkaisuun, sillä sen julkaisuajankohta vuosina 1905–1906 ajoittaa sen mielenkiintoisten poliittisten tapahtumien keskiöön. Lehden ensimmäisen ja viimeisen numeron väliin mahtuu niin vuoden 1905 suurlakko kuin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ratifioiminen ja ensimmäiset eduskuntavaalit. Lehden seuraamat poliittiset muutokset eivät vain olleet raportoinnin kohteena, vaan lehteen kirjoittaneet henkilöt olivat aktiivisesti mukana tapahtumissa.

1.2. Tutkielman kulku

Tutkielmani on jaoteltu viiteen lukuun. Pureudun ensiksi tarkemmin tutkielmani ajankohtaan ja sen historialliseen kontekstiin. Luvussa kaksi yritän saada aikaan mahdollisimman selkeän kuvan siitä, mitä merkittäviä tapahtumia tutkielmani ajankohtana tapahtui ja selvittää varisinkin sen, millainen oli työläisnaisen asema poliittisen toiminnan kentällä. Käyn läpi sekä vanhempaa että uudempaa historiantutkimusta ja tuon esiin ne viitekehykset, joissa tutkimukseni kohteena olevat työläisnaiset kirjoittivat lehteensä. Käsitelen historiallisten tapahtumien lisäksi myös sitä, mitä työväenliikkeen teoreetikot ajattelivat sukupuolesta ja luokasta.

Kolmannessa luvussa siirryn käsittelemään metodologisia lähtökohtiani, joiden kautta pyrin löytämään aineistostani vastaukset tutkimuskysymyksiini. Hyödynnän siis tutkimusotteessani Reinhart Koselleckin käsitehistoriallista analyysiä ja tuon esiin myös muiden käsitehistoriaa käsitelleiden akateemikkojen näkökulmia käsitehistoriaan. Koska tutkimukseni aihe ja tutkimuskysymykseni käsittelee sitä, miten näitä kahta eri käsitettä on ymmärretty ja miten ne liittyvät toisiinsa, tarvitsen tutkimukseni metodiin tavan lukea sitä, miten näitä käsitteitä on ymmärretty yhdessä ja erikseen. Tämän takia tuon myös käsitehistorialliseen metodologiaan mukaan intersektionaalisen lähestymistavan.

Neljännessä luvussa keskityn analysoimaan luokan, naisen ja työläisnaisen käsitteitä aineistoni pohjalta. Pysin luomaan tarkan kuvan siitä, mitä näillä käsitteillä tarkoitettiin ja miten niitä hyödynnettiin poliittisessa argumentaatioissa. Neljännessä luvussa heränneiden ajatusten pohjalta pohdin viidennessä luvussa tarkemmin sitä, miten olen analyysini kautta pystynyt vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja mitkä tutkielmani lopulliset loppupäätelmät ovat.

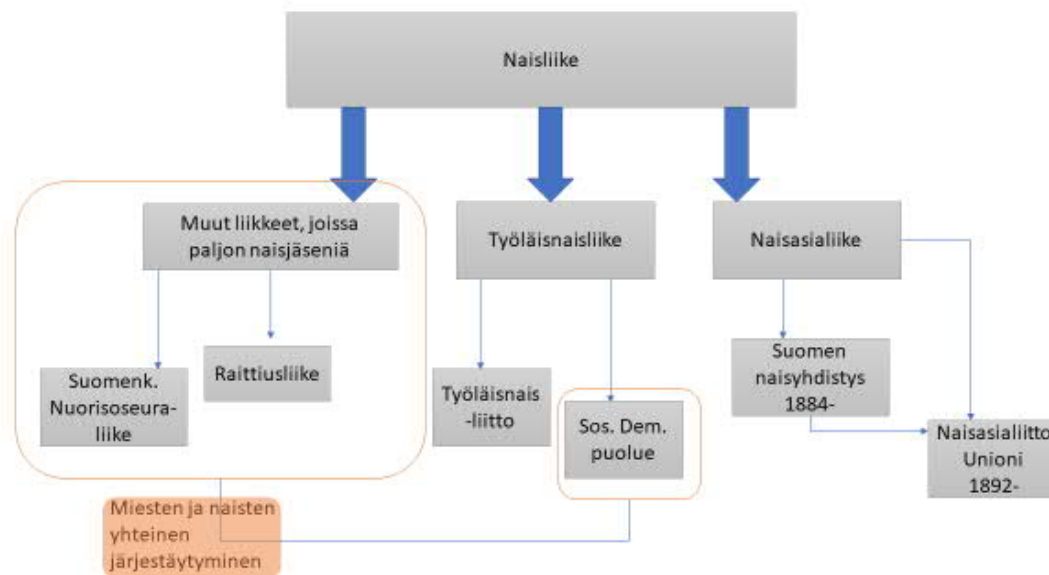
2. TYÖLÄISNAISEN POLITISOITUMINEN 1900-LUVUN ALUN SUOMESSA

Tässä luvussa käsittelen tutkielmaani liittyvää historiallista taustaa. Koska käsitteet ovat aina aikaan ja paikkaan sidottuja, niitä pitää myös tarkastella siinä ajan ja paikan kontekstissa, joissa niitä on kulloinkin käytetty. Luon tässä luvussa kuvan siitä ajasta ja paikasta, jossa aineistoani julkaistiin. Tarkoitukseni on kartoittaa sitä, mitä Suomessa tapahtui 1900-luvun alussa ja miten se vaikutti työläisnaisliikkeeseen ja sen poliittiseen aktivoitumiseen. Syvennyn siihen, minkälaisessa historiallisessa kontekstissa *Palvelijatarlehteä* julkaistiin. Pohdin myös työläisnaisliikkeen paikkaa muiden poliittisten liikkeiden joukossa. Seuraavaksi selvennän Suomessa toimineiden naisjärjestöjen kenttää ja avaan käyttämäni termistöä.

Vuosisadan vaihteessa naisten poliittinen ja yhteiskunnallinen liikehdintä voimistui liikkeiden kautta. Historioitsija Irma Sulkunen on tilastoinut naisjäsenten määrää suomalaisissa liikkeissä. Raittiusliike voidaan nähdä naisia mobilisoivien liikkeiden uranuurtajana Suomessa, ja raittiusliike pysyikin suurimpana naisia mobilisoivana liikkeenä aina vuoteen 1896 asti, jolloin nuorisoseuraliike ohitti sen lukumääräisesti. Sosiaalidemokraattinen liike oli kuitenkin vuosisadan vaihteen jälkeen runsaslukuinen ja jo vuonna 1903 naisjäseniä eniten keräsi sosiaalidemokraattinen puolue. Muita naisjäseniä keränneitä järjestöjä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkuvuosina oli muun muassa Valkonauhayhdistys, Marttayhdistys, Työläisnaisliitto, Suomen naisyhdistys ja Unionin Naisasialiitto. Valkonauhayhdistys ja raittiusliike tekivät ehkäisevää päihdetyötä, kun taas Sosiaalidemokraattisen puolueen ja Työläisnaisliiton parissa toimivat työväkeen kuuluvat naiset. Suomen naisyhdistys ja Unionin naisasialiitto taas olivat suoraan naisten oikeuksia ajavia keski- ja ylempiluokkaisten naisten järjestöjä, jotka olivat myös poliittisesti sitoutuneita. Suomen Naisyhdistyksellä oli yhteys Suomalaiseen puolueeseen ja Naisasialiitto Unionilla perustuslaillisiin. (Sulkunen 1997, 19.) Tästä historioitsija Irma Sulkusen tilastoinnista voimme päätellä, että naisten mobilisoituminen ei ollut vain näennäisen poliittisesti sitoutumatonta, vaan jo vuosisadan vaihtuessa naiset ottivat runsaslukuisesti osaa sellaiseen toimintaan, jolla oli tarkoituksellisesti ja eksplisiittisesti poliittinen tai pikemminkin puoluepoliittinen luonne.

Kaikki edellä mainitut järjestöt, puolueet ja liikkeet voidaan lukea kuuluvaksi yleisemmin naisliikkeeseen (ks. Kaavio 1). Naisliike taas haarautuu useisiin eri toimijoihin, joita jo yllä mainittiin. Yksi naisliikkeestä haarautuva toimija oli työläisnaisliike. Työläisnaisliikkeellä tarkoitetaan työläisjärjestöjen ja Sosiaalidemokraattisen puolueen piirissä toimineiden naisten toimintaa. Työläisnaisliikkeen piirissä naisia toimia esimerkiksi Työläisnaistenliitossa, ammattiyhdistystoiminnassa ja Palvelijatyöryhdistyksessä. Työläisnaisliikettä selkeästi pienemmän ryhmän muodostivat naisasiajärjestöt, eli naisasialiike. Naisasialiikkeen voidaan nähdä olleen yllämainittuna naisliikkeiden tutkimuksessa, sillä naisasialiike oli naisliikkeen alla vahvimmin ohjelmallaan vaatinut naisten oikeuksien laajentumista (Sulkunen 1978, 204). Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että muut naisliikkeen toimijat eivät olisi ohjelmallisesti ajaneet naisten oikeuksien laajennusta, mutta naisasialiikkeelle tämä oli selvästi ensisijainen tavoite, kun taas esimerkiksi raittius- ja työväenliike olivat keskittyneet hyvin tiiviisti myös muihin yhteiskunnallisiin asioihin.

Naisliikkeen käsitettä käyttäessäni luen sen alle kuuluvaksi kaikki naisten oikeuksien parantamista kannattavat toimijat (kaavio 1). Oman tutkimukseni kannalta olen jakanut naisliikkeen kolmeen haaraan. Ensimmäinen haara on runsaslukuisin ja siihen kuuluvat muun muassa raittiusliike ja nuorisoseuraliike. Nämä muut liikkeet, joissa jäseninä oli runsaslukuisesti naisia, olivat naisten ja miesten yhteistoimintaa, jossa toimittiin esimerkiksi sivistyksen edistämiseksi ja vaikutettiin yhteiskunnallisiin asioihin (raittiusliike).

Kaavio 1. Suomalainen naisliike 1900-luvun alussa.

Toisena suurena haarana on työläisnaisliike, jonka parissa toimivat esimerkiksi Työläisnaisliitto, mutta myös Sosiaalidemokraattinen puolue. Sijoitan Sosiaalidemokraattiseen puolueeseen kuuluvat myös osaksi naisliikettä. Sosiaalidemokraattisen puolueen naisjäsenten lukumäärää oli suuri ja sen tavoitteina oli naisten aseman parantamiseen liittyviä poliittisia päämääriä. Työläisnaisliikkeen sisällä naiset toimivat niin omissa järjestöissään kuin myös yhdessä miesten kanssa Sosiaalidemokraattisen puolueen parissa. Naisasialiike kuuluu myös naisliikkeen alle naisliikkeen kolmantena haarana. Naisasialiikkeeseen luen kuuluvaksi kuitenkin hyvin pienen joukon naisia, jotka toimivat esim. Unionin ja muiden porvarillisten järjestöjen piirissä. Jäljittelen Irma Sulkusta (1978, 207) tehdessäni eron naisliikkeen ja naisasialiikkeen välille.

Sulkunen argumentoi (1978, 207), että naisasialiikkeen ei pidä nähdä edustavan koko naisliikettä, sillä naisliike oli paljon laajempi kuin naisasialiike, jonka jäsenmäärät eivät yltäneet parhaimmillaan edes kahteen tuhanteen henkilöön, eikä naisasialiike kerännyt laajalta joukolta edes passiivista kannatusta. Naisliike toimii siis työssäni kattoterminä naisten poliittiselle liikehdinnälle, johon kuuluvat sekä työläisnaisliike että naisasialiike, poissulkematta muita liikkeitä, joissa naisjäseniä oli runsaasti ja joiden tarkoituksena oli yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Naisasialiike ja työläisnaisliike mahtuvat siis saman yleistermin alle, mutta ne tulee kuitenkin ymmärtää erillisiksi toimijoiksi. Seuraavassa alaluvussa käsittelen tarkemmin työläisnaisten poliittista mobilisoitumista tutkimukseni ajankohtana.

2.1. Mobilisaation vuodet

Tunnetuin työläisnaisten ja esimerkiksi myös raittiusliikkeen toiminnasta kirjoittanut historioitsija on varmasti Irma Sulkunen. Sulkusen teoksia aiheesta löytyy jo 1970-luvulta alkaen aina 2000-luvulle saakka, eikä naisliikkeen historiasta voi kirjoittaa viittaamatta Sulkusen teksteihin. Työläisnaisliikkeen historiasta löytyy myös melko tuoreita julkaisuja, ja historioitsija Maria Lähteenmäen ja poliittisesta historiasta väitelleen Taina Uusitalon uudemmat tulkinnat pääsevät myös ääneen tässä luvussa. Seuraava alaluku käsittelee tarkemmin sitä, miten työläisnaisten mobilisaatio sai sysäyksen eteenpäin ja mistä sen voidaan katsoa johtuneen.

Suomen historiaa ja Suomen työläisnaishistoriaa tutkinut historioitsija Maria Lähteenmäki aloittaa teoksensa ”Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa” luonnehtimalla 1900-lukua ”naisliikkeen, tasa-arvon ja sosiaalidemokratian vuosisadaksi” (Lähteenmäki 2000, 7). Sosiaalidemokratia ja naisliike värittävät koko vuosisataa ja niin myös oman tutkimukseni ajankohtaa, joka sijoittuu aivan 1900-luvun alkuun. Saadaksemme kuitenkin laajemman kuvan tästä ajasta on vielä otettava askel taaksepäin historiassa. Muiden poliittisten liikkeiden tavoin naisliike ei syntynyt historiallisessa tyhjiössä, vaan siihen vaikuttivat monet kansainväliset tapahtumat ja liikkeet. Lähteenmäki (2000, 15) toteaaakin, että minkään eurooppalaisen maan työväenliikkeen tai naisliikkeen tutkimusta ei voi tehdä mainitsematta Ranskan vuonna 1789 alkanutta vallankumousta. Ranskalaisten vaatimukset tasa-arvosta ulottuivat vallankumouksen seurauksena muualle Eurooppaan ja lopulta koko maailmaan. Ranskan vallankumouksen aikaan myös naiset nousivat vaatimaan itselleen parempia oloja näyttäen mallia tulevillekin sukupolville. Suomessa vallankumouksen vaikutukset näkyivät Länsi-Eurooppaa huomattavasti myöhemmin. Liberaali tsaari Aleksanteri II käynnistikin sekä sisäistä, että ulkoista kehitystä Suomessa astuessaan valtaan vuonna 1855 ja esimerkiksi työläiset saivat oikeuden vapaaseen liikkuvuuteen vuonna 1879 (Lähteenmäki 2000, 15–16).

Ajatus vapaudesta ja tasa-arvosta nousi kuitenkin laajemmin koko kansakuntaa koskevaksi, kun nationalismi nosti päätään 1800-luvulla Venäjän valtakunnan alueella, myöskin Suomen suuriruhtinaskunnan alueella. Tsaari Nikolai II aloitti nationalistisen ajattelun seurauksena venäläistämistoimenpiteet lujittaakseen imperiumiaan ja ensimmäiseksi sortokaudeksi kutsuttu ajanjakso Suomen alueella alkoi vuonna 1899 tsaarin antamalla helmikuun manifestilla. Ensimmäisen sortokauden katsotaan päättyneen vuoden 1905 suurlakkoon, joka on toinen tutkimukseni ajanjakson tärkeistä historiallisista tapahtumista, toisen ollessa eduskuntauudistus ja yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttaminen.

Sulkunen (1997, 18) kuvaa työväenliikkeen aktivoitumisen osana ”mobilisaatioaaltoa”, joka syntyi ensimmäisen sortokauden sortotoimenpiteiden seurauksena. Vuosisadan vaihteessa sekä poliittisten, että ”epäpoliittisten”² järjestöjen jäsenmäärät kasvoivat hurjasti. Vuosisadan alun voidaan katsoa mobilisoineen suomalaisia laajasti sekä kaupungeissa että maaseudulla. Vuoden 1900 ja lakkovuoden 1905 välillä voidaan nähdä dramaattinen nousu

---

² Raittiusliike voidaan nähdä epäpoliittisena siinä mielessä, että se ei ajanut esim. yhden poliittisen puolueen agenda, mutta koen, että lainausmerkit ovat tarpeen, sillä raittiusliikkeen päämäärät olivat kuitenkin poliittisia. Kts. esim. Alapuro ja Sulkunen 1987.

järjestöjen naisjäsenten määrissä. Sosiaalidemokraattiseen puolueeseen kuuluneiden naisten lukumäärä kipusi 1600:sta yli yhdeksäntuhanteen. Järjestöjen ja sosiaalidemokraattisen puolueen jäsenmäärät saavuttivat huippunsa muutama vuosi suurlakon jälkeen, mutta jo 1910-luvulle siirryttäessä jäsenmäärät alkoivat laskea. (Sulkunen 1978, 208–209.) Vuosi 1905 oli selvästi tärkeä vuosi työväenliikkeelle ja erityisesti työläisnaisliikkeelle. Ei siis ole sattumaa, että Palvelijatarlehti perustettiin juuri vuonna 1905. Palvelijatarlehti olikin mukana raportoimassa lakkoliikettä omasta näkökulmastaan. Palvelijatarlehti voidaan siis nähdä osana Sulkusen teoretisoimaa ”mobilisaatioaaltoa”. Sulkusen (2008, 84) mukaan voidaan puhua jopa ”räjähdysmäisestä mobilisaatiosta” suurlakon jälkimainingeissa. Esimerkiksi Työläisnaisliiton jäsenmäärä kasvoi vain vuodessa 834 jäsenestä 2404 jäseneseen.

Yllä kuvattu nopean tai jopa räjähdysmäisen mobilisaation voidaan nähdä johtuvan Suomen asemasta maailmankartalla ja -politiikassa. Suomen asema itsenäisenä suurvallasta riippuvaisena entiteettinä tulee pitää mielessä tutkittaessa Euroopassa tapahtunutta ideologista ja kansallista liikehdintää. Suomessa luokkaristiriidat ja kansallisvaltio eivät kehittyneet samoin kuin Länsi-Euroopan suurissa kansallisvaltioissa. Suomi itsenäistyi verrattain myöhään ja tästä johtuen mobilisoituminen tapahtui 1800- ja 1900-luvuilla eri tavoin kuin Länsi-Euroopan maissa. Mobilisoitumisen realiteetit olivat myös erilaiset Suomen kaltaisilla alueilla, joissa emämaan asema maailmalla heilahteli ja olosuhteiden vuoksi mobilisaation mahdollisuudet saattoivat tarjoutua nopeasti. (Alapuro ja Stenius 1987, 9–11).

Yksi tällainen heilahdus emämaassa oli vuoden 1905 lokakuun lopulla alkanut suurlakko. Levottomuuksien voidaan nähdä alkaneen Venäjällä 22.1.1905, jolloin rauhallinen mielenosoitus taltutettiin voimakeinoin, kun sotaväki ampui kohti väkijoukkoa. Tästä tapahtumasta käytetään nimitystä Pietarin verisunnuntai. (Kettunen 2006, 17–19.) Lakkoliike levisi nopeasti valtakunnan muihin osiin, myös Suomeen. Venäjän ja Japanin välinen sota tänä ajankohtana heikensi Venäjän armeijaa siinä määrin, että demokratiaa vaativa lakkoliike pystyi leviämään. Lakon on teorioitu johtuvan monista eri syistä, mutta siinä voidaan nähdä olleen kysymys autokratian murtamisesta ja toisaalta myös äänioikeudesta. (Tikka 2008, 15.)

Eri historioitsijat arvioivat kuitenkin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttamisen johtuneen eri asioista. Alapuro ja Stenius (1987, 11) esimerkiksi argumentoivat, että Venäjän ja Japanin sodasta johtuva Venäjän lamaantuminen vaikutti enemmän äänioikeuden

laajentumiseen kuin työväenliikkeen kamppailu. Tikka (2008, 41) taas näkee lakon suurinta antia olleen työväen toiminnan suurlakossa, sillä se auttoi murtamaan säätyjakoa niin konkreettisesti kuin aikalaisten mielissäkin. On mahdotonta kieltää tai vähätellä Suomessa vallitsevien olosuhteiden vaikutusta lakon tavoitteiden läpiviennin onnistumisessa, mutta ei ole järkevää myöskään ohittaa sitä, mitä työväenliike pystyi saavuttamaan tarttumalla tähän tilaisuuteen. Kettusen (2006, 19) mukaan suurlakon aikana työväen vaatimus yhtäläisestä ja yleisestä äänioikeudesta hyväksyttiin laajemminkin. Esimerkiksi lakon jatkuessa myös perustuslailliset hyväksyivät äänioikeusuudistuksen, vaikka olivat aiemmin tätä vastustaneet.

Alapuron ja Steniuksen näkemyksistä poiketen Irma Sulkunen (2008, 75) tulkitsee yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutumisen suurlakon suurimpana seurauksena. Äänioikeuden saavuttaminen ei ollut vain kansallisesti suuri asia, vaan myös maailman mittakaavassa vaikuttava saavutus, sillä Suomi oli ensimmäinen maa Euroopassa, joka hyväksyi sekä naisten äänioikeuden että myös vaalikelpoisuuden. Australia ja Uusi-Seelanti olivat ehtineet Suomen edelle äänioikeuden myöntämisen suhteen, mutta naisia ei näissä maissa hyväksytty parlamenttiin moneen vuosikymmeneen. Sulkunen (2008, 76–77) argumentoikin, että edelläkävijöitä poliittisen tasa-arvon saavuttamisessa eivät olleet maailmaa johtavat valtat, vaan periferiaan kuuluvat valtiot kuten Suomi ja Uusi-Seelanti tai Australia. Äänioikeuden saavuttaminen sijoittuu Sulkusen mukaan myös vahvasti historiallisiin murroskohtiin. Australian ja Uuden-Seelannin kohdalla kipinäna toimi emämaasta Britanniasta irtautuvat hallintojärjestelmät, sekä nationalistinen liikehdintä. Suomessa taas suurlakko ja nopea toiminta oikeassa historiallisessa taitekohdassa mahdollisti äänioikeuden saavuttamisen. Onkin siis huomattavaa, että äänioikeuden saavuttaminen Suomessa ei tapahtunut samanlaisessa poliittisessä ympäristössä kuin esimerkiksi Britanniassa. (Sulkunen 2008, 76–77.)

Britanniassa ja Yhdysvalloissa sukupuolten välinen jyrkkä ristiriita oli osa äänioikeusliikettä ja äänioikeustaistelijat, suffragetit, käyttivät äänioikeuden saavuttamiseen myös militantteja keinoja. Suomessa ja Britanniassa myös miesten asema erosi toisistaan jonkin verran. Suomessa äänioikeutettujen miesten osuus oli hyvin pieni. Äänioikeutettuja oli viimeisimpänä säätyvaltiopäivien valintakertana vain noin 125 000 (Koskinen 1997, 29), joka vuoden 1905 väestöstä on n. 4,5 prosentin luokaa³, kun taas Britanniassa luku oli noin

---

³ Suomen väkiluku vuonna 1905 oli 2 773 000 henkilöä (Nieminen 1999, 56).

29% koko väestöstä (Johnston 2013, 4, Blackburnin 1995, 75 mukaan). Lähtökohdat Suomen äänioikeustaistelulle olivat siis hyvin erilaiset, kun vertaamme moneen muuhun maahan. Vaikka vaatimus naisten äänioikeudesta oli tullut esiin Suomessa jo 1800-luvun puolella, vaatimusta tuotiin esiin voimakkaammin vain muutama vuosi ennen suurlakkoa. Kun Suomessa keskustelut yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta alkoivat, oli Suomi vielä osa Venäjän valtakuntaa ja keskellä venäläistämistoimien poliittista myllerrystä. Periferia-alueille, kuten Suomelle ja Uudelle-Seelannille, oli siis yhteistä kuuluminen toiseen suurempaan valtakuntaan ja sopiva historiallinen murroskohta.

Vaatimus naisten yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta oli työväenliikkeen vaatimus, ja näin ollen se oli mukana myös lakon vaatimuksissa ja se oli yksi keskeinen teesi esimerkiksi Tampereen punaisessa julistuksessa, jossa lueteltiin lakon vaatimukset, kuten sortotoimenpiteiden lakkauttaminen. Punainen julistus luettiin Tampereen raatihuoneen parvekkeelta 1.11.1905 ja sen olivat laatineet Tampereen suurlakkokomitean valiokunnan jäsenet. Suurlakon aikaiset vaatimukset yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta eivät kuitenkaan olleet Punaisessa julistuksessa esillä ensimmäistä kertaa, vaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta oli vaadittu jo vuonna 1899 Turussa. Neljän vuoden kuluttua, vuonna 1903, se otettiin osaksi sosiaalidemokraattisen puolueen ohjelmaa Forssan puoluekokouksessa (Sulkunen 1997, 30). Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ei ollut siis suurlakon alla uusi asia, mutta asioiden kulku siitä hetkestä, kun asia lisättiin SDP:n puolueohjelmaan, siihen hetkeen, kun ensimmäiset naiset nousivat eduskuntaan, oli lyhyt, vain kolme vuotta.

Onkin merkittävää huomata, että vaikka Suomessa äänioikeutta yleisesti ja yhtäläisesti sukupuoleen katsomatta oli vaadittu jo vuodesta 1899, ei tämä ollut mitenkään yleistä kansainvälisesti työväenliikkeen piirissä. Katainen (2013, 84) mainitsee, että myös työväenliikkeen sisällä kansainvälisesti kannatettiin äänioikeuden laajentamista ensisijaisesti miehille. Mistä sitten johtui Suomessa työläisnaisten vahva asema äänioikeuskysymyksessä?

Irma Sulkunen (1991, 72) argumentoi, että syynä voi olla kulttuuri. Sulkunen tuo esiin, että yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttaminen Suomessa perustui niiden väestöryhmien toimintaan, joiden kulttuuri voidaan nähdä ”vanhakantaisena”. Sulkunen (1991, 63) argumentoi, että Suomessa vallitsi kollektiivisuuteen nojaava ihmiskuva. Sulkusen mukaan sukupuolten välisissä suhteissa ei ollut vastakkainasettelua vaan toista sukupuolta pidettiin

Sulkusen sanoin ”olemuksellisena vastaparina”, eikä ”antagonistisena vastakohtana”. Sulkusen argumentti onkin, että vaikka patriarkaaliset alistussuhteet valtion tasolla näkyivät, eivät ne suoraan näkyneet sellaisina yhteisön tasolla. Sulkunen nostaa esiin myös sen seikan, että Suomen ollessa vielä sääty-yhteiskunta ei naisen alisteista asemaa voida katsoa nykyperspektiivistä, vaan on ymmärrettävä, että naisen asema oli osa koko yhteiskuntaa jäsentävää järjestystä, joka koski kaikkia yhteiskuntaluokkia ja sukupuolia. Henkilön asemaa ja työtä ei niinkään määritellyt sukupuoli vaan tärkeämpää olivat syntyperä ja sääty sekä yhteiskunnan ja yhteisön toimivuus.

Sukupuolten välisen ristiriidan puuttuminen Suomen kontekstissa selittää Sulkusen mukaan sitä, että naiset olivat vahvasti mukana eri järjestöjen toiminnassa. Kun sukupuolten välinen kamppailu näkyi anglo-amerikkalaisissa yhteiskunnissa jopa militanttina toimintana jo 1870-luvulla, ei Suomessa tällaista kehitystä ollut nähtävissä (1991, 67).

Sukupuolten vastakkainasettelu ei siis Sulkusen mukaan ollut Suomessa sitä, mitä se toisissa Euroopan maissa oli. Suomen talonpoikaisyhteiskunta ja sen kulttuuri oli jotain aivan muuta kuin esimerkiksi pitkälle teollistuneen Englannin. Sulkunen (1991, 72) näkee, että Suomessa ajatus naisten ja miesten erityislaatuisuudesta oli suurelle rahvaan joukolle vähäpätöinen. Sulkunen siis argumentoi, että suurelta osin Suomen agraariväestön kollektiiviset kulttuurikäsitteet mahdollistivat naisten ja miesten yhteistoiminnan sillä tavoin, kuin se ei ollut muissa teollistuneissa maissa enää mahdollista. Kun muualla miesten ja naisten elämänpiiri oli segregoitunut ja ihmiskäsitys muuttunut yksilökeskeisempään suuntaan, Suomessa tämä kehitys ei ollut vielä vuonna 1905 kovinkaan pitkällä, varsinkaan työväestön keskuudessa. Vaikka Sulkunen myöntää, että myös talonpoikaisyhteiskunnassa työnjako miesten ja naisten välillä oli eriytynyt, ei se riittänyt tuottamaan sukupuolten välistä poliittista asetelmaa pinnalle. Vasta kun sukupuolten elämänpiirit eriytyivät toisistaan ja yksilökeskeisempi ajattelutapa alkoi nousta esiin, oli sukupuolten erkaantumiselle ja antagonismille edellytykset olemassa.

Äänioikeuden saavuttaminen näyttäytyy Sulkusen ajattelussa vanhan ja uuden kohtaamisena, jossa modernit järjestäytymisen keinot yhdistettynä kollektiiviseen kulttuuriin saivat aikaan mullistavia asioita.

Mikäli Sulkusen argumentteja voidaan pitää varteenotettavina siinä, että sukupuolten välinen vastakkainasettelu ei ollut agraari-Suomessa sillä tasolla, mitä se Euroopassa oli, ei äänioikeuskysymys kuitenkaan ollut vastakkainasetteluista vapaa. Sulkusen argumentit

selittävät mielestäni mielenkiintoisella tavalla sitä, miksi äänioikeus sukupuolesta riippumatta oli niin vahvasti ja varhain esillä. Kuitenkaan äänioikeuskysymys ei ollut epäpoliittinen luokan tai sukupuolenkaan näkökulmasta. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vaatiminen kaikille ei ollut itsestään selvä asia ja vaikka äänioikeuskysymyksestä puhuttaessa nykyään se nähdään sukupuoliasiana, ei sukupuoli kuitenkaan ollut ainoa poliittisesti merkittävä kategoria, kun äänioikeuden laajentamisesta puhuttiin.

2.2. Luokkasidonnaisuus naisliikkeen toiminnassa

Naisten äänioikeuden toteutuminen sellaisena, kun se loppujen lopuksi toteutui, ei ollut alkujaan edes kaikkien naisten tavoite. Ennen suurlakkoa naisasialiikkeet olivat olleet vain rajoitetun äänioikeuden kannalla, jolloin naiset olisivat saaneet äänioikeuden samoin perustein kuin miehetkin (Sulkunen 1997, 19–22). Suurlakon vaatimukset vaikuttivat kuitenkin myös porvarilliseen naisliikkeeseen ja lakon päätyttyä porvarillinen Naisasialiitto Unioni muutti kantaansa ja oli näin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolella (Sulkunen 2008, 79). Erot työläisnaisliikkeen ja naisasialiikkeen välillä siis näennäisesti pienenivät, mutta naisasialiikkeen kannan muutoksesta on helppo huomata, että luokka ei ollut epäolennainen kategoria myöskään ylempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville naisille, eivätkä myöskään Unionin kytkökset perustuslaillisiin olleet täysin unohdettavissa ennen suurlakkoa.

Sulkunen (2008, 82–83) kirjoittaa, että angloamerikkalaisen äänioikeusliikkeen tapaan Naisasialiitto Unioni jatkoi sisarusretoriikkaansa ja korosti liikkeen luokkien ja puolueiden ylittävää luonnetta. Kuitenkin jo ennen suurlakkoa liikkeiden välille oli muodostunut kuilu. Työväenliikkeessä toimineet naiset suhtautuivat porvarillisten naisasianaisten kanssa työskentelyyn liikkeen alkuaikoina hieman eri tavoin. Lähtenmäki (1989, 144) huomioi esimerkiksi Hilja Pärssisen rikkoneen välinsä naisasialiikkeeseen jo vuonna 1903. Pärssinen oli Työläisnaisliiton puheenjohtaja ja hän oli aktiivisesti yhteydessä saksalaisiin aatetovereihinsa, sillä hänellä oli koulutettuna naisena tähän vaadittava tarpeellinen kielitaito. Tuleva kansanedustaja ja työläisnaisaktiivi Miina Sillanpää kuitenkin piti yhteyttä porvarillisten naisasiajärjestöjen kanssa vielä vuoteen 1906 asti, vaikka liittyikin sosiaalidemokraattiseen puolueeseen jo kaksi vuotta aiemmin (Lähtenmäki 1989, 157).

Äänioikeuskysymyksen ollessa hyvin sidottu luokkaan sukupuoli ei riittänyt työläisnaisliikettä ja naisasialiikettä yhdistäväksi tekijäksi, sillä siinä missä työläiset vaativat yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta kaikille, olisi porvareille riittänyt äänioikeuden laajentaminen naisille samoin periaattein kuin se oli voimassa miehillä (Sulkunen 1997, 32). Sulkunen (1978, 206) huomauttaa, että naisasialiike oli hyvin rajallinen. Naisasialiike jäi hyvin pienen piirin toiminnaksi, vaikka järjestöt linjasivatkin myöhemmin vaatimuksia kaikkia naisia koskevien asioiden parantamiseksi. Naisyhdistyksessä ja Unionissa oli vuonna 1906 alle 2000 jäsentä.

Naisten järjestäytyminen ylipäätään keskittyi vahvasti nuorisoseura- ja raittiusliikkeeseen ja näihin järjestöihin kuului yhteensä yli 35 000 naista (Sulkunen 1978, 209). Sosiaalidemokraattinen puolue on myös hyvin suuri, sillä yli 18 000 naista oli puolueen jäseniä vuonna 1906. Sulkunen (1978, 210) kirjoittaa, että naisten osuus puolueesta ei ollut kovin suuri (noin 20 prosentin luokkaa), mutta huomauttaa kuitenkin, että muihin puolueisiin verrattuna luku oli suuri. Naiset myöskin järjestäytyivät huomattavasti nopeammin puolueen kuin ammattiyhdistyksen piirissä, mutta tämä ei koskenut kaikkia naisia vaan juuri työväenluokkaan kuuluneita naisia. Sulkusen päätelmistä voimme siis huomata, että työläisnaiset olivat epätavallisen lähellä poliittisia puolueita, kun ajalle oli tyypillisempää olla muun kuin poliittisen järjestön jäsen ja vaikuttaa ikään kuin erillään politiikasta. Varsinkin raittiusliike oli hyvin suosittu naisten keskuudessa ja vuonna 1906 sen jäseninä oli jo noin 21 000 naista (Sulkunen 1989, 165). Sulkunen toteaaakin, että osallistuminen työelämään antoi naisille erilaisia valmiuksia osallistua poliittiseen elämään ja tiedostamaan omaa asemaansa. Sulkunen näkee kuitenkin, että naisvaltaisilla palvelualoilla poliittisen elämän piiriin siirtyminen oli hankalampaa.

Sukupuoli politisoituikin kahta eri tietä näiden liikkeiden kautta. Siinä missä työläisnaiset vahvistivat luokkatoverien välistä yhtenäisyyttä sukupuolesta riippumatta, oli naisasiajärjestöjen strategia päinvastainen. Sukupuolta korostettiin tärkeänä yhteiskunnallisena kategoriana, kun taas luokkarajoja häivyttiin. Toisistaan poikkeavista näkökulmista huolimatta molemmat olivat tärkeitä toimijoita luokan ja sukupuolen kategorioiden tuomisessa osaksi modernia demokratiaa. (Sulkunen 2008, 86.) Oman tutkimukseni fokus onkin kiinni siinä, mitä sukupuoli ja luokka työläisnaisille merkitsi ja miten näiden käsitteiden poliittisuus ilmeni.

Lähtenmäki (2000, 18–19) argumentoikin, että naisten määrittelyminen yhdeksi suureksi kategoriaksi ei ollut naisliikkeen alkuaikoina ollenkaan itsestään selvää. Naisten asema ei ollut lain edessä yhtenäinen, esimerkiksi naimattomilla naisilla oli usein huomattavasti enemmän oikeuksia kuin naimisissa olevilla. Naimisissa olevat naiset olivat aviomiehensä edusmiehyden alaisia. Tämä edusmiehyden alaisuus nähtiin ongelmana, jos naiset saisivat vaalikelpoisuuden, sillä nähtiin ristiriitaisena, että edusmiehyden alainen henkilö pystyisi toimimaan itsenäisesti poliittisessa virassa. Myös vuosia myöhemmin vuonna 1926 edusmiehyys aiheutti ongelmia säädettäessä lakia naisten kelpoisuudesta valtion virkaan. Naimattomat naiset taas olivat yhtä itsenäisessä asemassa kuin täysi-ikäiset, 21-vuotiaat miehet vuonna 1898 säädetyllä holhouslain nojalla. (Koskinen 1997, 35.) Naimattoman naisen itsenäisestä sosiaalisesta ja poliittisesta asemasta verrattuna naimisissa oleviin naisiin kertoo esimerkiksi se, että työväenliikkeen merkittävä hahmo, agitaattori ja ensimmäisen eduskunnan kansanedustaja Ida Aalle-Teljo solmi siviiliavioliiton Saksassa, mutta ei koskaan virallistanut liittoaan Suomessa, pysyen näin virallisesti naimattomana Suomessa koko elämänsä (Lähtenmäki 1997, 76). Kuitenkin vuosisadan taitteessa naisten välistä tasa-arvoa edistettiin, mikä Lähtenmäen mukaan oli omiaan edistämään naisliikkeen päämääriä. Se myös auttoi naisia taistelemaan sukupuolista epätasa-arvoa vastaan.

Lähtenmäki (2000, 19) kuitenkin muistuttaa, että vaikka naisilla oli hyvin vähän oikeuksia lain edessä, ei se silti tarkoittanut, että naisilla ei olisi ollut valtaa sosiaalisissa kanssakäymisissä. Naisten väliset valta-asetelmat nousevat esiin omassa aineistossani. Hierarkkiset valtasuhteet pääsivät syntyään siitä huolimatta, että suhteen molemmilla osapuolilla olisikin lain edessä yhtä vähän tai paljon oikeuksia. Naisten oikeuksia tai statusta ei voi siis sitoa vain laissa esiintyviin seikkoihin, vaan on myös tarkasteltava laajemmin naisten asemaa yhteiskunnassa.

Aineistoni ollessa nimeltään Palvelijatarlehti on syytä huomata, että palvelijattaret olivat eturintamassa työläisnaisten järjestäytymisessä. Lähtenmäki (2000, 25) näkee juuri palvelijattarien ja ompelijoiden olleen ensimmäisiä järjestäytymisessä yksinkertaisesti heidän elinolojensa vuoksi. Molemmat ryhmät olivat tiiviisti kytkeytyneet kaupunkilaiselämään ja porvariston piireihin. Näillä ryhmillä oli usein pääsy lukemaan porvarillista kirjallisuutta ja sanomalehtiä. Lähtenmäki (emt) kuvaa juuri näiden työläisnaisryhmien olleen oivallisia sivistäjiä, sillä heillä oli ”toinen jalka kansanelämässä, toinen herraspiireissä”. Eri luokkien elämäntapojen vertailu oli myös näissä ryhmissä helppoa, joten eriarvoisuutta ei voinut olla näkemättä. Ompelijattaret ja palvelijattaret perustivatkin ensimmäiset työläisnaisten

järjestöt. Ompelijatarosasto perustettiin Helsinkiin vuonna 1890 ja kaksi vuotta myöhemmin Viipuriin perustettiin palvelijatarosasto (Lähtenmäki 2000, 26). Työläisten järjestäytyminen oli kuitenkin vielä tutkimukseni ajankohtana vähäistä, sillä vain pieni vähemmistö työtätekevästä kuului 1900-luvun alussa työväenliikkeen järjestöihin. Kuitenkin juuri 1900-luvun alussa tapahtunut työläisidentiteetin politisoiminen johti työläisten yhteistyöhön. Identiteetin politisoiminen ei kuitenkaan ollut helppoa, sillä työväestön olot vaihtelivat kansallisesti suuresti (Uusitalo 2014, 15). Palvelijatarlehti kuuluu mielestäni yritykseen politisoida työläisidentiteettiä. Sen retoriset keinot selvästi luovat identiteettiä juuri työläisnaiselle ja lehden artikkelit yrittävät herätellä työläisnaista järjestäytyneeseen toimintaan.

Uusitalo (2014, 20), näkee, että Suomessa työläisnaisliike oli vain työväkeen kuuluvien naisten toimintaa, kun taas esimerkiksi Ruotsissa luokkarajoista ei pidetty yhtä tiukasti kiinni. Myös naisten erottautuminen omiksi naisosastoikseen työväenliikkeen sisällä oli Euroopan mittakaavassa erikoista. Esimerkiksi brittiläiset, italialaiset ja ranskalaiset naiset eivät järjestäytyneet omiksi järjestöikseen työväenliikkeen sisällä. Naisten erillisjärjestäytyminen ei myöskään koskenut koko Suomea, vaan tämä oli laajalti kaupunkien sukupuolenmukaisesta työnjaosta kummunnut ilmiö. (Katainen 2013, 85.) Erikoista naisten eriyttämisestä tekee myös se, että sosialistisella liikkeellä ei ollut erikseen naiskysymystä ja näin ollen ideologian ja käytännön välillä vallitsi ristiriita (Lähtenmäki 1997, 66). Lähtenmäki (1995, 191) selittääkin suomalaisten työläisnaisten järjestäytymistä omiksi osastoikseen sosiaalisilla aspekteilla. Järjestöt olivat niin vapaa-ajan kuin politiikankin paikkoja, joissa naiset pystyivät tukemaan toisiaan. Lähtenmäki (2000, 29) näkee myös, että miehet kannustivat naisia omaan erillistoimintaansa, mikä selittyy Suomessa vallinneella poliittisella tilanteella. Suomi ei ollut itsenäinen valtio, ja emämaan venäläistämistoimet osoittivat työväen puolueelle mahdollisuuden kasvuun. Naiset olivat puolueelle hyvä voimavara, ja heitä piti erikseen kouluttaa. Lähtenmäki (emt) ei siis näe, että suomalaiset miehet olisivat siis olleet mitenkään edistyksellisempiä kuin muuallakaan Euroopassa.

Suomalaiset naiset olivat kuitenkin silti jokseenkin erikoisessa asemassa, sillä työläisnaiset eivät Suomessa olleet poliittisesti yhteydessä naisasianaisiin ja he toimivat työväenliikkeen sisällä omissa naisjärjestöissään. Tämä segregoituminen on hyvin mielenkiintoista työläisnaisen identiteetin rakentamisen kannalta. Erottautumalla naisasialiikkeestä työläisnaisliike tuntuu korostavan omaa luokkaidentiteettiään muihin naisiin verrattuna.

Työväenliikkeen sisällä taas naisjärjestöjen vahva toiminta tuntuu korostavan sukupuolta liikkeen sisällä. 1900-luvun alussa työläisnainen tuntuukin seisovan hyvin mielenkiintoisessa risteyksessä sukupuolen ja luokan välissä.

2.3. Sukupuolen ja luokan aatteelliset kehykset

Sukupuolen ja luokan suhdetta toisiinsa sosialististen ajattelijoiden keskuudessa kuvaa hyvin lainaus saksalaiselta poliitikolta ja kirjailijalta August Bebeliltä (1840–1913): ”Class rule will forever be at an end, and with it the rule of man over woman.” (Bebel 2014, 473). Lainauksessa Bebel konkretisoi luokkateoriaa, jonka mukaan naisen alisteinen asema mieheen nähden johtuu suoraan kapitalistisesta yhteiskunnasta. Tämä tapa nähdä naisen alisteisen aseman johtuvan kapitalismista hyväksyttiin kritiikittä suomalaisessa työväenliikkeessä niin miesten kuin naistenkin toimesta (Uusitalo 2006, 103).

Friedrich Engelsin teoksessa *Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä* argumentoidaan, että naisen alisteinen asema alkoi historiallisesti, kun yhteisöt alkoivat viljellä maata ja kasvattaa karjaa. Täten naisten aseman heikentyminen liitetään osaksi viljelyn ja pysyvät asuinpaikan mahdollistamaa yksityisomaisuuden karttumista, sillä miehellä oli tarve jättää oma kertynyt yksityisomaisuus perintönä varmasti omille jälkeläisilleen (Engels 1974, 72–73). Engels siis väittää, että miehelle syntyi tarve tietää varmuudelle, että lapset olivat todella hänen jälkeläisiään ja tämä tarve nousi esiin vasta silloin, kun pysyvää yksityisomaisuutta oli mahdollista kerryttää. Naisen alistuksen alkupiste siis sijoittuu sekä Engelsin että Bebelin mukaan viljelyn kehittymiseen (Bebel 2014, 29–30; Engels 1974, 70–74).

August Bebel käsittelee tätä samaa ideaa vuonna 1907 suomennetussa teoksessaan ”Nainen ja sosialismi”. Nämä perheen ja naisen asemaa käsittelevät historialliset havainnot toistuvat sekä Engelsin että Bebelin teoksissa lähes muuttamattomina, sillä ne perustuvat amerikkalaisen antropologi Lewis H. Morganin tutkimuksiin. Kumpikaan teos ei kyseenalaista Morganin tutkimuksia, vaan väitteet perhesuhteiden historiallisesta muutoksesta matrilinearisesta patrilineaariseen otetaan annettuina⁴. Aika ennen omistussuhteita nähdään varhaisena kommunistisena yhteisönä, jossa naisen asema oli

---

⁴ Matrilinearisessa yhteiskunnassa sukulaissuhteet määritellään äitilinjan kautta. Patrilinearisessa yhteiskunnassa nämä suhteet määrittyvät taas isän kautta.

vapaampi kuin Englesin ja Bebelin aikana. Myös maternaalista yhteiskuntaa kuvataan rauhalliseksi ja naista kunnioittavaksi. Myös miesten ja naisten välillä nähdään vähemmän eroja, kuin 1800-luvun lopussa. Bebel kirjoittaa teoksessaan:

“The matriarchate implied communism and equality of all. The rise of the patriarchate implied the rule of private property and the subjugation and enslavement of woman” (Bebel 2014, 33).

Kuten edellisistä esimerkeistä voi huomata, Bebelin ja Engelsin mukaan vallitseva kapitalistinen yhteiskuntajärjestys on syy naisten alisteiseen asemaan. Myös muut naisten asemaan heikentävästi vaikuttavat seikat ovat heidät mukaansa seurausta kapitalismista. Yksi esimerkki tästä on prostituutio, jota Bebel kuvailee porvarillisen yhteiskunnan välttämättömäksi instituutioksi. Koska avioliitto on porvarillisen perheen perusta ja porvarillinen avioliitto oli tuolloin vahvasti kytköksissä taloudellisiin aspekteihin huomattavasti enemmän kuin muihin seikkoihin, synnyttää se tarpeen porvarillisessa yhteiskunnassa prostituutiolle (Bebel 2014, 39–40). Naisen sukupuolielämän rajaaminen ja miesten sukupuolielämän vapaus esiintyvät merkittävässä asemassa Bebelin teoksessa ja tämä epäkohta on yksi niistä monista naisen alisteisen aseman muodoista, jotka sosialistinen yhteiskunta korjaisi.

Sukupuoli ja naisen asema olivat siis vahvasti sidoksissa luokkakysymykseen. Luokkakysymys oli myös naiskysymystä ensisijaisempi, sillä luokkakysymys ratkaisemalla oli mahdollista ratkaista myös naiskysymys, mutta toisin päin se ei ollut mahdollista. Työväenliikettä ja sosialismia onkin kritisoitu siitä, että sukupuoli koettiin luokkaan nähden toissijaisena kysymyksenä (Lopes ja Roth 1993, 66). Taina Uusitalo (2006, 19) argumentoi tämän ajattelutavan omaksumisen olleen haitallinen työläisnaisten pyrkimysten kannalta, sillä työläismiesten ja -naisten välisiä sukupuolisuhteita ei tarkasteltu. Alistamisprosessit jäivätkin siis pimentoon niin työ- kuin perhe-elämässäkin.

Suomalaisista työläisnaisaktiiveista varsinkin Hilja Pärssinen oli usein yhteydessä ulkomaisiin aatesisariinsa. Hän olikin aloittanut kirjeenvaihdon saksalaisen työläisnaisaktiivin ja poliitikon Clara Zetkinin kanssa. Zetkin toimi Die Gleichheit –lehden päätoimittajana ja Pärssinen myös itse kirjoitti lehteen. Pärssistä onkin kutsuttu nimityksellä ”puhdasoppinen Zetkinin oppilas” (Lähteenmäki 1989, 144). Zetkinin kirjoitukset ja puheet peräänkuuluttivat työläismiehen ja -naisen yhteistyön tärkeyttä ja esitti kielteisiä kantoja porvarillisten naisten ja työläisnaisten yhteistyöstä (Zetkin 2015, 78). Zetkin olikin vahvasti

ajamassa saksalaisen porvarillisen ja sosialistisen naisliikkeen pesäeroa, vaikka esim. August Bebel kannatti porvarillisten naisten kanssa tehtävää yhteistyötä. Naisten toiminnassa Zetkin näki luokkarintaman olevan vahvempi kuin sukupuolirintama (Lähtenmäki 1989, 141). Myös Suomessa porvarillisten naisten järjestöjen koettiin uhkaavan työläisnaisten luokkatietoisuutta. Työläismiehet pelkäsivät työläisnaisten luokkatietoisuuden katoavan, jos työläisnaiset työskentelisivät yhdessä naisasianaisten kanssa (Uusitalo 2006, 110). Pelko oli kuitenkin turhaa, sillä työläisnaisten välit katkesivat porvarillisiin naisasiajärjestöihin vuosien 1903–1906 tienoilla, sillä liikkeiden väliset aatteelliset ristiriidat olivat liian suuria.

Zetkinin peräänkuuluttama työläismiesten ja -naisten välinen kumppanuus näytti vahvistuneen suurlakon aikana. Ennen suurlakkoa Ida Aalle-Teljo ja muut työläisnaisaktivit olivat kritisoineet työläismiehiä julkisesti naisiin kohdistuvasta väheksynnästä ja aliarvioinnista. Kuitenkin suurlakon aikana ja ennen ensimmäisiä eduskuntavaaleja ei enää kovasanaista kritiikkiä miehiä kohtaan esitetty julkisesti, vaan työläisten välinen luokkatoveruus meni edelle. (Uusitalo 2006, 111).

Tutkimuksessani tarkasteltavan ajanjakson aikaan lehteen kirjoittaneet olivat tietoisia sekä Bebelin että Zetkinin teoksista. Bebel on lehdessä jopa mainittu ja tiedämme, että lehteen ahkerasti kirjoittanut Hilja Pärssinen oli tekemisissä Clara Zetkinin kanssa kirjeitse ja kirjoitti myös Zetkinin toimittamaan lehteen. Yhteys saksalaisiin tovereihin olikin suomalaisille työläisnaisille tärkeää ja suomalaisten työläisnaisten toimintaperiaatteet hahmoteltiin saksalaisten aateoverien kirjoitusten pohjalta (Lähtenmäki 1989, 142). Saksalaiset aatesisaret toimivatkin Palvelijatarlehteen kirjoittaneiden naisten esikuvina (Lähtenmäki 1989, 145). Sosialististen teoretikkojen luonnostelma sukupuolen ja luokan kytköksestä toisiinsa omaksuttiin siis myös Suomessa ja työläisnaisten keskuudessa. Teoreettinen viitekehys luokan ensisijaisuudesta sukupuoleen nähden oli siis olemassa ja esim. Uusitalo (2006) näkee suomalaisten työläisaktiivien omaksuneen ajatuksen tästä kritiikittä. Neljännessä luvussa tarkastelenkin sitä, miten luokkaensisijaisuus näkyy Palvelijatarlehdessä ja miten luokan ja sukupuolen käsitteitä lehdessä käsitellään. Sitä ennen kuitenkin paneudutaan tutkimukseni metodologisiin lähtökohtiin.

3. KÄSITEHISTORIA JA INTERSEKTIONAALISUUS – METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

Käsitteiden voidaan nähdä olevan poliittisen kielen solmukohtia (Hyvärinen 2003, 9). Niiden avulla on mahdollista ymmärtää diskurssien säännönmukaisuuksia ja eroavaisuuksia ja niiden voidaan nähdä jopa yrittävän suitsia ihmisten ajattelun sekavuutta. Käsitteillä voidaan nähdä olevan myös monia muita tarkoituksia. (Steinmetz ja Freeden 2017, 1–2.) Käsitteitä tutkivassa käsitehistoriassa fokus on siinä, millä tavoin käsitteitä on käytetty ja millä tavoin ne ovat poliittisesti kiistanalaisia. Niiden käytön hallinta ja kamppailu sekä käsittemuutoksen tutkiminen ovat käsitehistoriassa keskeisiä kiinnostuksen kohteita.

Käsitehistorian voidaan nähdä syntyneen Euroopassa, kun saksalainen filosofi Georg Wilhelm Friedrich Hegel käytti ensimmäistä kertaa sanaa käsitehistoria. Tutkimusmetodina käsitehistoria kuitenkin ilmaantui vasta 1960–1970 -luvuilla Länsi-Saksassa. Käsitehistorian voidaan nähdä olevan osa 1900-luvun kielellistä käännettä ja sen voidaan tulkita olevan saksalaisten historioitsijoiden ja filosofien yhteinen liike, vaikka sen sisällä olikin suuria filosofisia ja poliittisia eroja. Käsitehistorian voidaan nähdä syntyneen keinoksi tulla sinuiksi Saksan menneisyyden ja tulevaisuuden kanssa. Saksalaisen käsitehistorian johtavina hahmoina voidaan pitää Joachim Ritteriä, Otto Brunneriä, sekä Reinhart Koselleckia. (Müller 2014, 77–78.)

Käsitehistoriallinen tutkimus ei jäänyt vain 1900-luvun saksalaisten historioitsijoiden ja filosofien työväliseksi, vaan viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana käsitehistoria on noussut uudelleen esiin ja sen käyttötavat ovat laajentuneet. Sen käyttö on nykyisin merkittävä osa politiikantutkimusta. Käsitehistoriaa politiikantutkimuksen välineenä on käytetty paljon Suomessa esimerkiksi Kari Palosen toimesta. Myös muut suomalaiset politiikantutkijat ovat käyttäneet käsitehistoriaa osana omaa tutkimustaan. Käsitehistorian käyttö ei ole vain siirtynyt tärkeäksi osaksi politiikantutkimuksen kenttää, vaan myös sen käyttötapojen kirjo on laajentunut. Kielellisten käsitteiden lisäksi käsitteiden voidaan ymmärtää myös ulottuvan tekstuaalisuuden yli. Käsitteitä voidaan nähdä vaikkapa taiteessa, arkkitehtuurissa ja kehonkielessä ja myös nämä asiat voisivat olla käsitehistoriallisen analyysin kohteina (Steinmetz ja Freeden 2017, 2). Tässä luvussa keskustelen käsitehistoriallisesta analyysistä Koselleckin teosten pohjalta, sekä tuon mukaan esimerkiksi Kari Palosen ja Michael Freedenin ajattelua käsitehistoriasta.

3.1 Käsitehistoria ja Koselleck

Reinhart Koselleck (1923–2006) oli saksalainen historioitsija ja hän on tunnettu työstään käsitehistorian parissa. Hänen kiinnostukseensa käsitehistoriaan vaikuttivat muun muassa Martin Heidegger ja Carl Schmitt. Koselleckin pääteoksena voidaan pitää *Geschichtliche Grundbegriffe*-teosta, jossa esitellään saksalaiset sosiaaliset ja poliittiset käsitteet aakkosjärjestyksessä. Teos on useissa volyymeissa ja koska fokukseni ei ole selvittää saksalaisten poliittisten käsitteiden alkuperää ja muutosta, vaan selvittää, miten Koselleck käytti ja teorioi käsitehistoriaa, keskityn tässä luvussa Koselleckin toisiin teoksiin.

Teoksessaan *Futures Past – On the Semantics of Historical Time* Koselleck avaa ajan merkitystä historian tutkimuksessa ja erityisesti sitä, miten aika, paikka ja konteksti pitää ottaa huomioon historian tutkimuksessa. Esseessään *Begriffsgeschichte and Social History* Koselleck puhuu tarkemmin käsitehistoriasta ja käsitteiden merkityksestä historian tutkimukselle (1985, 73–91). Teoksessaan *The Practice of Conceptual History – Timing History, Spacing Concepts* (2002), Koselleck paneutuu syvemmin metodologisiin seikkoihin. Koselleck käyttää teoksissaan saksankielistä termiä *Begriffsgeschichte*, joka kääntyy suomeksi käsitehistoriaksi.

Koselleckin (1985, 79) mukaan käsitehistoria on lähdekriittinen metodi, joka ohjaa keskeisten sosiaalisten ja poliittisten ilmausten analyysiin. Käsitehistorian pääallisena intressinä ovat tekstit (Koselleck 1985, 73). Siinä missä sosiaalihistoria on kiinnostunut teksteistä päätelläkseen niistä tapahtumien kulkua, käsitehistoria sulkee itsensä tekstien sisään. Tekstit ovat käsitehistoriassa keskeisiä itsessään, eikä niitä tutkita vain tapahtumasarjojen selvittämisen vuoksi. Koselleckille sosiaalihistoria ja käsitehistoria ovat kuitenkin toisistaan riippuvaisia. Sosiaalihistoria on riippuvainen käsitehistoriasta siinä määrin, että käsitehistoria tulkitsee kieleen talletettuja kokemuksia ja käsitehistoria taas tarvitsee sosiaalihistoriaa nähdäkseen sen kuilun, joka vallitsee kadonneen menneisyyden ja sen kielellisten todisteiden välillä (2002, 37). Toisessa luvussa käsitellyn historiakatsauksen kautta toivonkin pystyväni tuomaan kontekstualisointia käsitehistorialliseen tulkintaani seuraavassa luvussa.

Mitä käsitehistoriassa tutkittavat käsitteet sitten ovat? Ensiksi on tärkeää erottaa *käsite* ja *sana* toisistaan. Jokainen käsite liittyy aina tiettyyn sanaan, mutta jokainen sana ei liity käsitteeseen. Sosiaaliset ja poliittiset käsitteet ovat aina jossain määrin yleisiä ja niillä on monia tarkoituksia. Siinä missä käsitteen pitää olla aina yleinen, tulkinnanvarainen ja

moniselitteinen, sana voi kuitenkin olla tarkka ja yksiselitteinen. Käsite on aina sidottuna sanaan, mutta se on samalla myös enemmän kuin vain sana. Koselleck kuvaa, että sanasta tulee käsite, kun poliittissosiaalisen konseptin tarkoitus ja kokemus voidaan tiivistää yhteen sanaan. Käsitettä määrittää myös se, että se voi samaan aikaan tuoda selkeyttä, mutta on olemukseltaan kuitenkin monitulkintainen ja tulkinnanvarainen. (1985, 83–84.)

Koselleckin mukaan (1985, 81) käsitteitä tulee tutkia kielihistoriallisesti. Tämä tapa ottaa huomioon kielen kehityksen historian saatossa. Se, että tiettyjä sanoja on käytetty historian läpi, ei tarkoita sitä, että käsite olisi säilynyt samana tähän päivään asti. Koselleckin mukaan tiettyjen käsitteiden merkitys katoaa, jos emme tutki käsitteen muutosta historiassa. Koselleck jakaa käsitteet kolmeen kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat aristoteeliset käsitteet, joiden merkitys on ollut pysyvää. Toisessa kategoriassa ovat käsitteet, joiden merkitys on muuttunut rajusti vuosien saatossa. Kolmannessa kategoriassa ovat käsitteet, jotka reagoivat spesifeihin sosiaalisiin ja poliittisiin aikoihin. Koselleck kuitenkin linjaa, että esimerkiksi käsitettä demokratia voidaan tarkastella kaikissa näissä kategorioissa. (1985, 82.)

Käsitteiden merkitystä Koselleckin ajattelussa ei voi vähätellä. Ilman yhteisiä käsitteitä yhteiskuntaa ei ole olemassa, eikä näin ollen myöskään poliittisen toiminnan kenttää. Kuitenkin käsitteet syntyvät poliittissosiaalisista järjestelmistämme. (Koselleck 1985, 74.) Koselleck ymmärtää käsitteet myös instrumentaalisina historiallisten liikkeiden suunnalle. Ne eivät ainoastaan ilmaise muutosta, vaan ne myös vaikuttavat tähän muutokseen (1985, 262). Koselleck linjaa myös, että toisin kuin menneisyydessä, poliittiset käsitteet eivät ole enää vain pienen eliitin hallittavissa, vaan yhä suurempi osa ihmisistä ottaa osaa käsitteiden määrittelyyn. Tämä käsitteiden määrittelyn piirin laajeneminen koko kansan pariin teki yhä tärkeämpää siitä, kuka poliittista kieltä käytti ja miten. (Koselleck 1985, 263.) Tämä pätee myös omaan tutkimukseeni, sillä työväenluokka pystyy tarkasteleminani vuosina julkaisemaan omaa lehteään ja ottamaan osaa poliittisten käsitteiden määrittelyyn laajemmassa, valtakunnallisessa ja jopa kansainvälisessä, mittakaavassa.

Käsitteiden monitulkintaisuus ja suurpiirteisyys mahdollistaa Koselleckin mukaan ryhmäidentiteetin luomisen käyttämällä sanaa ”me”. Koselleck kuitenkin painottaa, että se on käsitteellisesti järkevää vain, jos ”me” yhdistetään johonkin kollektiiviseen termiin (1985, 83). ”Me” aktivoituu vain silloin, kun se voidaan liittää johonkin poliittiseen käsitteeseen, jolloin ryhmä voi määritellä itseään tietyn käsitteen kautta. Käsitteitä tarvitaan

Koselleckin mukaan oman ryhmän sisäisessä tunnistautumisessa ja määrittelyssä. Käsite ei myöskään toimi ainoastaan ryhmän tunnuksena, vaan se myös luo ryhmän yhtenäisyyttä. (1985, 160). Tämä ”me” sanan käytön yhdistyminen ryhmän identiteettiin ja tiettyihin käsitteisiin onkin hyvin tärkeää oman tutkimukseni aineiston analyysin kannalta, sillä ryhmäidentiteetin luominen käyttäen ”me” sanaa on hyvin yleistä. Myöhemmissä luvuissa analysoinkin sitä, millaisia käsitteitä liitetään aineistossa käytettyyn ”meihin.”

Tämä ”meidän” liittäminen tiettyihin poliittisiin käsitteisiin luo Koselleckin ajattelun mukaan tietysti myös ”toisen”⁵ kategorian, joka yhdistää ”meidät”, mutta rajaa ulkopuolelleen toiset, jotka eivät ole osa ”meitä” (1985, 160). Toiseuttamisen strategioita on Koselleckin mukaan esimerkiksi toisen nimeäminen joksikin, jota nimetty osapuoli ei tunnista omakseen. Joidenkin käsitteiden tarkoitus on evätä tunnistamisen vastavuoroisuus. Koselleck käyttää esimerkeinään esimerkiksi kristityn ja pakanan käsitteitä, jossa pakana määrittyy täysin kristityn käsitteen kautta ja kristityn toimesta. Koselleck puhuu näistä käsitteistä asymmetrisinä, ja linjaa että historia toimii näiden epätasapainossa olevien vastakkaisten käsitteiden kautta (1985, 160–161). Käsitteet siis nähdään vastakkaisina, kuten kristitty ja pakana, mutta niiden valtasuhteet eivät ole tasapainoisia, vaan kristitty määrittää oman ”toisensa” itsensä kautta ja näin evää määrittelyn toiselta osapuolelta.

Tämä epätasapainoinen määrittely tulee näkymään mielenkiintoisella tavalla omassa aineistossani. Koselleck puhuu vastakäsitteistä ja käsitepareista ja näitä vastakäsitteitä aineistossani on käytetty paljon, varsinkin toisen osapuolen muodostaessa omaa ”me” ryhmäänsä. Koselleckin mukaan käsitteet ovatkin aina yhteydessä toisiinsa. Rauhan käsitteen määrittelemisen ilman sodan käsitettä olisi hankalaa (1985, 269–270). Omassa aineistossani nousee esiin esimerkiksi emännän ja palvelijattaren käsitepari, jotka ovat selvästi yhteydessä toisiinsa ja määrittelevät toinen toisiaan.

Epäsymmetrisyys käsitteissä näkyy Koselleckin mukaan myös eksklusiivisella käsitteiden yleistyksellä. Tästä esimerkkinä on sanan *puolue* käyttö tarkoittamaan vain omaa puoluettaan (1985, 161). Näin ikään kuin omitaan yleinen sanan vain omaan käyttöön. Yleiset käsitteet ovat myös alttiita usean ryhmän määrittelyille. Mitä yleisempi käsite, sitä useammat ryhmät käyttävät ja määrittelevät käsitettä mielensä mukaan ja näin ollen syntyy kamppailu käsitteen oikeasta käyttötavasta (1985, 265).

---

⁵ Englanninkielisen käännöksen suora kirjoitusasu *the "other"* (Koselleck 1985, 160)

Käsitteet ovat siis paljon muuta kuin vain sanoja. Koselleckin (2002, 23) mukaan ilman käsitteitä on mahdotonta kokea, tulkita tai representoida historiaa. Käsitteet varastoivat Koselleckin mukaan kokemuksia tietyistä käsitteistä. Esimerkiksi avioliiton käsitteeseen varastoituu kielellisesti avioliiton kokemuksia, jotka ovat itsessään uniikkeja jokaisen erillisen avioliiton tapahtuman kesken, mutta jakavat kuitenkin yhteisiä rakenteita pitkällä aikavälillä. Käsitteitä tutkimalla voimme päästä käsiksi näihin kielellisesti varastoituihin kokemuksiin. (Koselleck 2002, 37.)

Kokemuksen parina on Koselleckin ajattelun mukaisesti odotus. Hän käyttää tästä käsiteparista nimityksiä kokemustila (eng. Space of Experience) ja odotushorisontti (eng. Horizon of Expectation) (Koselleck 1985, 267–288). Kokemustilassa on Koselleckin ajattelun mukaan spatiaalinen elementti, tila, sillä siinä yhdistyvät aikaisempien aikojen kerrostumat. Odotushorisontin käsite taas kumpuaa siitä, että horisontissa uusi kokemustila on saavutettavissa, mutta sitä ei voi vielä nähdä. Odotusten ja kokemusten jännitteinen tila luo historiallista aikaa (1985, 275). Koselleckin (2002, 111) mukaan jokaisella yhteisöllä on kokemustila, jonka avulla ihmiset toimivat. Kokemustilassa toimiessa menneet tapahtumat ja muistot ovat mukana, mutta kuitenkin ihminen toimii aina jonkun tietyn odotushorisontin puitteissa. Koselleck (1985, 272) linjaakin, että kokemus on nykyhetken tuotu menneisyys, kun taas odotus on nykyhetken tuotu tuleva. Yhteistä niille on siis niiden kohtaaminen nykyhetkessä.

Vaikka kokemukseen liittyvät tapahtumat pysyvät muuttumattomina, ei kokemus tietystä tapahtumasta ole kuitenkaan pysyvä. Väärät muistot tai uudet odotukset voivat muokata kokemuksiamme. Odotusten kohtalona on taas siirtyä osaksi kokemuksen piiriä sen jälkeen, kun odotukset on täytetty. (Koselleck 1985, 274–275.) Koselleck (2002, 51–53) mainitsee, että poliittiset kokemukset nähdään ja käsitellään eri tavoin riippuen iästä tai sosiaalisesta ryhmästä. Aikalaisten jaetut kokemukset voivat luoda myös yhteistä kokemustilaa, jota kautta *Zeitgeist* (ajanhenki) määrittyy. Käsitteiden kokemustila voi löytyä kaukaa menneisyydestä, mutta se voi myös pitää sisällään toisenlaisia merkityksiä, jotka muuntautuvat paljon nopeammin (Jordheim 2017, 51).

Käsitteiden tulkinnassa on aina siis pidettävä mielessä niiden ajallisuus ja ajallisuuden kerrostumat. Käsitteisiin menneisyydessä liitetyt tapahtumat ja kokemukset voivat olla läsnä myös silloin, kun käsitettä käytetään uudella tavalla. Koselleckin (2002, 36) mukaan käsitteiden ja ”todellisuuden” välillä voikin vallita ristiriita. Käsitteiden muutos saattaa

esimerkiksi tulla jälkijunassa todellisuuden muutoksiin nähden, tai uusi käsite on voitu muodostaa, jotta uusia ajatuksia tai todellisuuksia on voitu synnyttää.

Käsitteet ovat Koselleckin mukaan välttämättömiä yhteiskunnalle ja ilman niitä ei olisi olemassa poliittisen toiminnan kenttää. Ilman kielellistä toimintaa mikään sosiaalinen tai poliittinen tapahtuma ei ole mahdollinen. (Koselleck 2002, 24.) Koselleck kuitenkin huomauttaa, että poliittissosiaaliset järjestelmät ovat liian monimutkaisia ollakseen vain kielellisiä yhteisöjä. Käsitteet ja yhteiskunta elävät jännitteisessä suhteessa toisiinsa. (Koselleck 1985, 74.) Koselleckin ajattelu liikkuu mielenkiintoisella tavalla kielellisen ja ei-kielellisen toiminnan välillä. Käsitteet näyttäytyvät Koselleckin ajattelussa välttämättöminä poliittiselle toiminnalle ja oikeastaan koko yhteiskunnalle, mutta Koselleck ei kuitenkaan anna käsitteille ikään kuin kaikkivoipaista asemaa, vaan hän huomioi myös ei-kielellisen toiminnan merkityksen. Vaikka Koselleckin pääpaino on käsitteissä ja kielellisessä toiminnassa, ei se silti vähättele muun toiminnan tärkeyttä.

Esimerkkinä tästä hän linjaa, että historiallinen kokemus voidaan jakaa jälkipolville vain kielellisesti, vaikka historiallisessa toiminnassa on myös läsnä ei-kielellistä toimintaa. Koselleck myös selventää, että käsitehistorian ei tule jäädä vain kielen historian tasolle, vaan ottaa myös huomioon sosiaalishistoriallinen data, sillä merkityksissä mukana on myös aina ei-lingvistinen aspekti (Koselleck 1985, 231). Koselleck kiteyttää tämän ajatuksen hyvin:

”A history does not happen without speaking, but it is never identical with it, it cannot be reduced to it.” (2002, 25)

Vaikka käsitehistorian kiinnostus on vahvasti tekstuaalinen, ottaa se silti huomioon ei-kielellisten seikkojen tärkeyden.

Kaikki asiat eivät ole lingvistisiä, vaikkakin niitä voidaan siirtää lingvistiseen muotoon. Tästä ei-lingvistisestä aspektista toimii esimerkkinä Koselleckin essee unista ja terrorista, jossa hän pohtii miten unia ja fiktiivisiä kuvitelmia voidaan kuitenkin käyttää aineistona historian tutkimuksessa. Koselleck ottaa esimerkiksi juutalaisten Hitlerin Saksan aikana näkemiä unia. Unissa tapahtui asioita, joita ei oikeasti tapahtunut, mutta silti Koselleckin mukaan ne kuvaavat Hitlerin aikaista terrorin ilmapiiriä. Unien asiat eivät olleet todellisia, mutta silti terrorin luonne on unessa sama kuin todellisuudessa, ja näin ollen unet kertovat jotain todellista unen ulkopuolella tapahtuvasta terrorista. (Koselleck 1985, 219.)

Vaikka Koselleck ottaakin huomioon ei-lingvististen aspektien tärkeyden, on Koselleckin teoria silti hyvin vahvasti kiinni tekstuaalisuudessa ja nimensä mukaisesti käsitteissä. Koselleckin mukaan historiallisia sosiaalisia ja poliittisia konflikteja tulee tulkita ja avata aikalaiskäsitteiden rajoitusten mukaan. Käsitteiden, jotka ovat keskeisiä jossakin historiallisessa tapahtumassa, avaaminen ja tulkinta on perusedellytys sosiaalipoliittisten konfliktien ymmärtämisessä (1985, 79). Tutkijan pitää siis olla kiinni tietyssä ajassa ja ymmärtää käytettyjä käsitteitä tietyn ajan ja paikan ehdoin. En voi siis esimerkiksi tulkita sukupuolta ja naisuutta omasta aineistostani nykyisin laajasti käytetyn sex/gender erottelun ehdoin, vaan ”naista” tulee tulkita ajan omien käsitysten mukaan. Tämä ei kuitenkaan mielestäni sulje pois kyseisen sex/gender ajattelun pohtimista, vaikka sitä ei voida ottaa huomioon analysoitaessa ajan ja paikan käsitystä sukupuolesta. Tutkijan tunnistuessa sen, mitä ajatuksia tutkittavista käsitteistä hänellä itsellään on, ja miten niitä käytetään hänen omassa ajassaan, väittäisin, että tällöin nämä omaan aikaan sidotut käsitteelliset tulkinnot on helpompi asettaa syrjään.

3.2 Käsitehistorian sovellukset

Koselleckin käsitehistoriallisen ajattelun ollessa pohjana oman aineistoni analyysissä haluan kuitenkin ottaa huomioon myös kehitystä, kritiikkiä ja käyttötapoja, joita käsitehistorian parissa on viimeisen kahdenkymmen vuoden aikana noussut esiin.

Kari Palonen (1997, 42) on tuonut käsitehistoriaa politiikantutkimukseen ja kuvaa omaa tapaansa käyttää sitä tekstianalyysin strategiaksi, joka antaa vaihtoehdon esimerkiksi retorille analyysille. Palonen jakaakin käsitehistorian käyttötavat kuuteen ryhmään, joista kolme ensimmäistä hän kuvaa metodiksi ja kolme viimeistä teoriaksi. Oma käyttöni vastaa kolmatta Palosen kategorioista, eli käsitehistoriaa tekstianalyysin strategiana. Käsitehistoriaa tekstianalyysin keinona voi Palosen (1997, 47) mukaan käyttää erilaisina linsseinä käsitteiden tulkintaan. Tämä voi olla käsitteiden tematisointia, käsitteiden tulkintaa, käsitteellisen sanoston nyansseihin keskittymistä tai keskittymistä siihen tapaan, joilla käsitteitä liitetään ”oikeisiin” tapahtumiin ja prosesseihin. Näistä muodostuu Palosen mukaan käsitteellinen matriisi, jota voidaan käyttää vielä tarkempien kysymysten kysymiseen, kuten siihen, onko käsitteiden käyttö tarkoituksella strategista. Palosen

esimerkissä näitä tapoja voitaisiin käyttää vaalidebatin tulkintaan, mutta mielestäni näitä lukutapoja voi soveltaa myös muihin lähdeteksteihin.

Hyvärinen (2003, 9) mukaan käsitehistoria ei kuvaakaan niinkään metodia, vaan kysymisen tapaa ja asennetta. Hyvärinen (2003, 10) tuo esiin, että käsitehistoriallinen asenne määrittyykin juuri sen mukaan, mitä kysymyksiä aineistosta esitetään. Käsitehistoriallisessa tutkimuksessa ei siis kysytä esimerkiksi ”Mitä on valta?”, vaan fokus on siinä, miten käsitteitä on käytetty, minkälaisia kiistoja niiden käytössä on ja miten ne suhteutetaan eri käsitteisiin.

Koselleckin voidaan nähdä katsoneen käsitteitä ikään kuin lineaarisen muutoksen kautta, jota Koselleckin ajattelu Sattlezeit-käsitteen kautta tuo esiin. Sattlezeit (satula-aika) Koselleckin ajattelussa tarkoittaa sitä siirtymää moderniin aikaan, jonka Koselleck näki tapahtuneen vuosien 1750–1850 välillä. Tätä ennen käsitteiden ymmärtäminen on vaikeaa ilman laajempaa tulkintaa, kun taas tämän jälkeen käsitteitä voi yleensä ymmärtää ilman laajempaa tulkintaa (Tribe 1985, x) Satula-ajan hypoteesi on ollut kiistanalainen ja Henrik Stenius (2017, 266) kokee, että käsite ei sovi esimerkiksi Pohjoismaalaiseen kontekstiin. Michael Freeden ehdottaa, että tämän kosellecklaisen lineaarisuuden sijaan käsitteiden tulisi katsoa olevan jatkuvassa liikkeessä eri suuntiin törmäillen toisiinsa. Freedenin argumentti onkin, että käsitteet ovat jatkuvassa muutoksen tilassa ja niillä ei missään vaiheessa voi olla sovittua yhdenmukaista merkitystä. Käsitteet eivät Freedenin mukaan sijaitse tyhjiössä, vaan maailmassa, jossa käsitteellinen ympäristö on jatkuvassa muutoksessa. (Freeden 2017, 125–126.)

Käsitteet voivat pitää sisällään myös muita käsitteitä. Freeden käyttää tästä esimerkkinä demokratian käsitettä, joka pitää sisällään käsitteet vapaudesta, yhteisöstä ja tasa-arvosta. Hän kutsuu demokratiaa super-käsitteeksi, sillä vaikka esimerkiksi vapauden käsite on itsessään tärkeä käsite, se on selkeästi kirjoitettu sisään demokratian käsitteeseen (2017, 122). Käsitteet ovat siis riippuvaisia toisistaan. Riippuvuus näyttäytyy niin vastakäsitteiden kautta, joissa oman käsitteen määrittely muodostuu negaation kautta. Mutta Freeden tuo esiin myös käsitteiden lomittumat ja ryhmittymät. Freeden käyttää esimerkkinä vapauden (liberty) käsitettä, joka esiintyy hyvin laajalti mitä erilaisimmissa ajoissa ja paikoissa. Vapauden käsitteen määrittely tapahtuukin tällöin sen perusteella, mitä muita käsitteitä vapauden kanssa juuri tietyssä tutkitussa kontekstissa käytetään (2017, 124–125). Omasta aineistostani nousee myös esiin käsitteiden lomittumista, joiden kautta luokan ja naisen

käsitettä voidaan lähteä tulkitsemaan. Esimerkiksi vapauden ja velvollisuuden käsitteet ovat molemmat vahvasti läsnä naisen ja luokan käsitteissä.

Käsitehistoria näyttäytyy lopulta vahvasti tekstuaaliselta, ja se antaa mahdollisuuden syvään tekstianalyysiin, jossa tutkijan fokus on käsitteissä. Käsitteet näyttäytyvät Kosellekin ajattelussa niin keskeisinä, että ilman niitä politiikka ja poliittinen liikehdintä eivät olisi mahdollisia. Kosellekin ajattelussa nousee esiin myös poliittinen vastakkainasettelu käsitteiden kautta ja tämä asetelma tulee olemaan keskeinen omassa tulkinnassani.

Kaiken kaikkiaan niin Kosellekin kuin uudempienkin käsitehistoriaa käyttävien tutkijoiden ajattelussa käsitteet eivät näyttäydy yleisesti ottaen yhteiskuntatieteille tyypilliseen tapaan muuttumattomina ja selkeinä vaan ambivalentteina ja liikkeessä olevina. Käsitehistoria ja jopa historia itsessään ovat käsitteitä, joita voidaan tulkita ja siinä piilee mielestäni käsitehistorian mielenkiintoisin olemus. Käsitteiden temporaalinen ja spatiaalinen olemus voi tuntua häilyvältä ja vaikealta tavoittaa, mutta toisaalta juuri sen tapa pureutua käsitteiden kontekstiin, niiden aikaan, paikkaan, hallintaan ja määrittelyyn antaa mielestäni hyvät eväät lähteä tulkitsemaan luokan ja naisen käsitteitä *Palvelijatar*-lehdestä.

Koska fokuksenani ovat sukupuolentutkimuksen piirissä vahvasti teorioidut käsitteet, tuon käsitehistorian rinnalle yhden sukupuolentutkimuksen alan keskeisimmistä käsitteistä ja teorioista. Seuraavassa alaluvussa käsittelen siis intersektionaalisuutta ja sen käyttöä tulkinnallisena lähestymistapana jota tulen käyttämään tutkimuksessani, vaikka käsite kehitettiin vasta 1980-luvulla.

3.3. Intersektionaalisuus

Intersektionaalisuus on monin tavoin kiistelty käsite, jota on käytetty laajasti eri tieteenaloilla. Intersektionaalisuus voidaan nähdä metodina, mutta sen monitieteellisyyden vuoksi sitä voisi paremminkin kuvailla lähestymistavaksi. Intersektionaalisuus on syntynyt yhdysvaltalaisessa kontekstissa, mutta lähestymistapa on globaalissa käytössä. Tässä luvussa pohdin miten ja milloin intersektionaalisuus syntyi, miten sitä voidaan käyttää lähestymistapana ja miten sen käyttö soveltuu juuri omaan tutkimukseeni.

Intersektionaalisuuden käsitteen voidaan katsoa olevan naistutkimuksen tärkein teoreettinen kontribuutio tieteelle (McCall 2005, 1771). Käsitteen toi ensimmäisenä esiin Kimberlé Crenshaw (1989), mutta samankaltaista teoriaa oli olemassa myös muualla (McCall 2005,

1771). Intersektionaalisuuden käsitteen synty on vahvasti kiinni kriittisessä rotuteoriassa, ja Crenshaw (1989) toi asiaa esiin oman alansa, lain, puitteissa. Intersektionaalisen ajattelun perusajatuksena on, että identiteetit ja vallan ja etuoikeuksien rakenteet tulisi nähdä toisiinsa nivoutuneina, eikä toisistaan erillisinä voimasuhteina (May 2012, 17).

Arikelissaan *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics* (1989) Crenshaw käsittelee artikkelissaan mustien naisten asemaa lain edessä ja näkee ”rodun”⁶ ja sukupuolen kategorioiden käsittelyn toisensa poissulkevinä problemaattisena. Crenshaw (1989, 139) katsoo, että kun analysoimme vain yhtä ”akselia”, joko ”rotua” tai sukupuolta, se vääristää mustien naisten kokemuksia, ja tämä ryhmä jää ikään kuin näkymättömäksi. Crenshaw’n (1989, 140) mukaan rotusyrjintätapauksissa syrjintää katsotaan sukupuoleltaan ja luokaltaan etuoikeutettujen ihmisten näkökulmasta, kun taas sukupuolisyryntätapauksissa luokaltaan ja rodultaan etuoikeutettujen näkökulmasta. Crenshaw’n (1989, 143) mukaan rotusyrjintä määritellään mustien miesten mukaan, kun taas sukupuolisyryntä valkoisen naisen näkökulmasta. Tämä siis tarkoittaa, että ihmiset, jotka kokevat syrjintää rodun, sukupuolen sekä luokan kautta putoavat pois näkyvistä, sillä usein fokuksena eivät ole syrjinnän monet akselit, vaan vain yksi.

Crenshaw (1989, 140) argumentoi, että mustat naiset marginalisoidaan sekä feministisen teorian että antirasistisen politiikan parissa. Hänen mukaansa asiaa ei voida korjata vain lisäämällä mustat naiset vanhaan strategiaan, sillä intersektionaalinen kokemus on enemmän kuin osiensa summa. Toisin sanoen, mustan naisen kokemus ei ole vain kokemus rodullisesta syrjinnästä ja sukupuolisyryntästä, vaan molemmat aspektit ovat kietoutuneet toisiinsa, jolloin mustan naisen kokemus seksismistä ei ole sama kuin valkoisen naisen. Crenshaw käy läpi mustien naisten kohtelua oikeusjutuissa, ja näiden kautta argumentoi, että mustien naisten syrjintä nähdään hybridisenä, kun taas esimerkiksi valkoisten naisten kokema seksismi nähdään puhtaana seksisminä. Tämän takia mustien naisten kokemuksia ei pidetä yleistettävänä, toisin kuin valkoisten naisten kokemuksia. (Crenshaw 1989, 145).

Vaikka voimme katsoa intersektionaalisuuden tulleen osaksi feminististä teoriaa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa, on myös hyvä huomata, että jo käsitettä muotoilleessaan Crenshaw (1989, 154) tuo esiin käsitteen historiaa ja kertoo Sojourner Truthin, mustan

---

⁶ Käytän sanaa ”rotu” lainausmerkeissä, sillä koen, että englanninkielisen sanalle *race* ei ole hyvää suomennosta. Sana rotu saa suomenkielisessä kontekstissa ikäviä viittauksia eläimiin. En kuitenkaan halua käyttää myöskään sanaa etnisyyttä, sillä eng. *ethnicity* ei ole sama kuin *race*.

entisen naisorjan, puheesta, jossa hän kysyi: ”Ain’t I a woman?”. Truthin puhe alleviivaa mustien ja valkoisten naisten eroja. Valkoinen nainen näyttäytyy Truthin puheessa heikkona ja ihmisenä, jota miesten kuuluu puolustaa. Musta nainen ei kuitenkaan sovi tähän määritelmään. Mustaan naiseen eivät päde argumentit naisten tarpeesta suojeluun, joten eikö hän silloin ole nainen? Truthin puhe alleviivaa, että naisen kategorian liittyvät erot ja problematiikka oli pistetty merkille jo kauan ennen kuin intersektionaalinen teoria syntyi.

Crenshaw (1989, 167) argumentoi artikkelinsa lopulla, että feministisen teorian ja antirasistisen politiikan tulee olla intersektionaalista. Hän näkee, että yhteiskunnallisesti marginalisoidut ihmisryhmät tulisi asettaa vapauttavien liikkeiden keskiöön. Crenshaw’n fokus tässä intersektionaalisuuden esittelevässä artikkelissa on vahvasti kahdessa eri identiteetikategoriassa, ”rodussa” ja sukupuoliessa. Vaikka Crenshaw tuo esiin muita kategorioita, kuten luokan ja seksuaalisuuden, toisen tunnetun artikkelinsa alussa, keskittyy sekin silti vahvasti mustien naisten kokemaan syrjintään (Crenshaw 1991, 1241–1299). Tästä nousee esiin kysymys siitä, missä tapauksissa intersektionaalisuuden käsitettä voi käyttää ja kuka on intersektionaalisen tutkimuksen subjekti.

Intersektionaalisuutta on myös vahvasti kritisoitu. Yksi näistä kriitikoista on Jennifer C. Nash (2008), joka ottaa kantaan intersektionaalisuuden epäkohtiin. Hän argumentoi, että intersektionaalisuuden metodologia on laaja ja epäselvä ja että intersektionaalisen analyysin kohde on epäselvä. Nash on oikeassa siinä, että intersektionaalinen metodologia on laajaa, mutta mielestäni tätä ei pidä pitää intersektionaalisuuden heikkoutena. Intersektionaalisuuden monitieteellisyys ei mahdollista selvää metodia, sillä intersektionaalisuutta käsittelevillä tutkijoilla on käytössään myös oman alansa menetelmät, joita he voivat soveltaa intersektionaaliseen tutkimukseen. Intersektionaalilla analyysillä ei ole omia selviä metodejaan, joten intersektionaalisuus on pikemminkin lähtökohta, jota voimme käyttää yhdessä muiden metodien kanssa. Nashin kritiikki ei kuitenkaan rajoitu vain hänen näkemiinsä metodologisiin ongelmiin.

Nash (2008, 7) kritisoi Crenshaw’ta siitä, että vaikka tämä puhuu siitä, että mustat naiset kokevat moninkertaista haittaa identiteetistään, Crenshaw kuitenkin ottaa huomioon vain ”rodun” ja sukupuolen. Nashin mielestä tämä antaa ymmärtää, että vain ”rotu” ja sukupuoli vaikuttavat mustan naisen identiteettiin. Nashin mukaan Crenshaw ei puhu esimerkiksi seksuaalisuudesta, kansallisuudesta tai luokasta. Nash väittää myös, että Crenshaw’n tapa esittää asiansa implikoi, että musta nainen on historiassa muuttumaton ja hänen

identiteettinsä ja positionsa on sama ajasta ja paikasta riippumatta. Nash (2008, 8–9) myös argumentoi, että mustien naisten käyttö ikään kuin intersektionaalisuuden arkkityyppinä saa heidät näyttämään monoliittiselta ja yhtenäiseltä ryhmältä, kun taas todellisuudessa mustien naisten kategorian sisällä on huomattavia eroja, kun pohdimme esimerkiksi luokan ja seksuaalisuuden vaikutusta identiteettikategorioihin.

Nash (2008, 10) nostaa esiin myös mielenkiintoisen kysymyksen siitä, kuka voi olla intersektionaalisuuden subjekti. Nash sanoo, että vaikka jotkut feministiset tutkijat väittävät, että kaikkia subjektipositioita voidaan tutkia intersektionaalisen analyysin avulla, Nash näkee, että suurin osa tutkimuksesta kuitenkin keskittyy useamman kuin yhden marginaalisen identiteetin omaaviin subjekteihin, ja näin ollen intersektionaalisen analyysin subjekti on rajattu.

Carbado (2013, 811–845) pureutuu artikkelissaan *Colorblind Intersectionality* intersektionaalisuuden kritiikin tärkeimpiin argumentteihin ja vastaa kritiikkiin, jonka mukaan vain musta nainen tai vain ”rodun” ja sukupuolen kategoriat ovat intersektionaalisen tutkimuksen piirissä. Carbado sanoo, että intersektionaalisuus ei väitä, että esimerkiksi musta lesbonainen olisi aina joka tapauksessa alisteisessa asemassa, vaikka hän onkin marginaalisessa asemassa sukupuolen, ”rodun” ja seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Carbado painottaa, että valta ja sosiaaliset ryhmät ovat sidoksissa kontekstiinsa, ja emme näin ollen voi keskittyä tiettyihin ryhmiin, joiden nähdään olevan aina alisteisessa asemassa, sillä myös alisteinen asema on sidoksissa tiettyyn kontekstiin. Carbado argumentoi, että intersektionaalisuus pätee myös silloin, kun analyysin kohde ei ole lainkaan alisteisessa asemassa. Carbadon pääargumentti onkin, että vaikka Nashin tapaan kriitikot näkevät, että teoriaa on käytetty mustien naisten elämän tutkimiseen, se ei silti poissulje kaikkia niitä muita tapoja, joilla intersektionaalisuutta on käytetty. (Carbado 2013, 812–815.)

Oma tutkimukseni pohjaa vahvasti tähän Carbadon esittelemään argumenttiin. Se tulee selväksi jo, kun huomaamme, että analyysini kohde ei ole rodullistettu nainen, vaan valkoinen suomalainen nainen. Tutkimuksessani toimija on kuitenkin marginalisoitu ainakin kahdella eri akselilla, luokkansa ja sukupuolensa takia. Kuten Carbado argumentoi, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että keskiluokkaisella naisella ei olisi intersektionaalista identiteettiä. Crenshaw toi esiin omissa artikkeleissaan intersektionaalisuuden pääpiirteet ja vaikka en niitä käytäkään täysin samojen kategorioiden tutkimiseen, seuraa silti oma tutkimukseni samaa ajattelumallia. Näen, että Crenshaw’n pääargumentti on se, että naisen

kategorian sisäiset erot ovat suuria, ja että emme voi tulkita monimutkaisia asioita vain yhden kategorian kautta. Tämä näkyy omassa tutkimuksessani vahvasti, sillä tavoitteeni on tulkita juuri naisen kategorian eroja. Intersektionaalisuus auttaa pohtimaan, miten työväenluokkainen nainen on muutakin kuin vain naiseutensa ja luokkansa summa.

Kuten olen edellä kuvaillut, intersektionaalisuus on syntynyt vahvasti yhdysvaltalaisessa kontekstissa. ”Rotu” on Yhdysvalloissa ollut tärkeämpi analyttinen kategoria kuin Euroopassa, ja varsinkin oman tutkimukseni kontekstissa Suomessa vuosina 1905–1906. Tästä nousee esiin kysymys, miten voimme hyödyntää käsitettä täysin toisessa kontekstissa kuin missä se on kehitetty. Vaikka käsitteen syntykonteksti onkin melko kaukana tutkimukseni kontekstista, näen että intersektionaalisen ajattelun tiedonintressit eivät muutu perustavalla tavalla, vaikka konteksti muuttuu. Kuten Carbado argumentoi, ei intersektionaalisen analyysin kohteen ole välttämätöntä olla musta nainen. Intersektionaalisuutta on käytetty useissa eri konteksteissa, joten argumentoin, että intersektionaalisuuden käsite on mahdollista tuoda myös oman tutkimukseni pariin. ”Rotu” ei nouse analyttiseksi kategoriaksi työssäni kuten se on noussut esiin suuressa osaa intersektionaalista tutkimusta. Tämä johtuu pitkälti tutkimuksen kontekstista, mutta on myös hyvä huomata, että vaikka ”rodun” kategoria ei välttämättä nouse samalla tavalla esiin tässä tutkimuksessa, ei se tarkoita, että Suomessa vuosina 1905–1906 ”rotua” ei olisi ollut olemassa tai se ei olisi ollut läsnä.

Feministinen tutkimus on tieteenaloja ylittävää tutkimusta ja niin on sen piiristä noussut intersektionaalisuuskin. Kuten jo edellä argumentoinkin, ei ole olemassa vain yhtä tapaa tehdä intersektionaalista tutkimusta, eikä kaiken kattavaa metodia voi kirjata ylös. Kuitenkin intersektionaalista metodologiaa on pohdittu, ja Leslie McCall (2005, 1771–800) avaakin artikkelissaan *The Complexity of intersectionality* intersektionaalista metodologiaa ja metodologisia ongelmia.

McCall (2005, 1773) jakaa intersektionaalisen tutkimuksen kolmeen kategoriaan: antikategoriseen, interkategoriseen ja intrakategoriseen kompleksisuuteen (eng. anticategorical complexity, intercategory complexity, intracategory complexity). McCallin mukaan antikategorinen tapa dekonstruoi analyttisiä kategorioita. Tämän tavan mukaan sosiaalinen elämä on liian monimutkaista, jotta sitä voitaisiin jakaa kategorioihin. Kategoriat nähdään yksinkertaistavina ja niistä pyritään eroon.

Interkategorinen tavassa tutkija puhuu jo olemassa olevien kategorioiden avulla sosiaalisten ryhmien välisistä epäoikeudenmukaisuuksista. Intrakategorinen kompleksisuus McCallin mukaan on kahden ensimmäisen tavan välissä. Se ottaa huomioon olemassa olevien kategorioiden pysyvyyden, mutta samalla myös asennoituu kriittisesti näihin kategorioihin. McCall (2005, 1774) myöntää, että kaikki intersektionaalinen tutkimus ei sovi näihin kategorioihin ja joskus taas sopii useampiin kuvailluista tavoista.

Antikategorinen kompleksisuus on ominaista varsinkin poststrukturalistisille feministisille ajattelijoille. Antikategorinen ajattelu haastaa olemassa olevia kategorioita, joita se pitää vain kielen luomina konstruktioina. Tästä esimerkkinä toimii esimerkiksi antikategorinen ajattelu sukupuolista, joka laajentaa ajattelua sukupuolesta binäärisenä mies-nais jaotteluna ajatteluun, jossa sukupuolia on useita. Myös jäykkä homo-hetero jako on monipuolistunut antikategorisen ajattelun seurauksena. Antikategorinen ajattelu hylkää kategoriat, mutta essentialistisesta ajattelusta luopumisen ei välttämättä tarvitse merkitä kategorioiden täydellistä hylkäämistä.

McCallin (2005, 1783) kuvaama intrakategorinen kompleksisuus on tyypillinen intersektionaalisuuden metodi, sillä se on kriittinen olemassa olevia kategorioita kohtaan, mutta käyttää kategorioita hyväkseen löytääkseen sivuutettuja ihmisryhmiä. Tyypillinen intrakategorinen tutkimus on tapaustutkimus, jossa perehdytään tiettyyn ihmisryhmään, usein verraten sitä tunnetumpaan ihmisryhmään. Tästä esimerkkinä voisi olla vaikka työläisnaisen ja työläismiehen ryhmien vertailu, jossa ryhmien väliseksi eroksi nousee nimenomaan sukupuoli. Kategorioita ei hylätä, vaan rinnalle nostetaan uusia alakategorioita, jotka laajentavat käsitystä aiemmin homogeenisenä nähtynä kategoriana.

Antikategorinen lähestymistapa ei mielestäni sovi osaksi omaa tutkimustani, sillä sen pyrkimys kategorioiden dekonstruointiin ei mielestäni ota tarpeeksi huomioon kategorioiden poliittisuutta. Nais-mies jaottelun dekonstruointi on auttanut laajentamaan sukupuolten kirjoa, mutta jos pyrimme eroon naisen kategoriasta antikategoriseen tapaan, jää naisen aseman parantamisen mahdollisuus myös pois. Intrakategorinen tapa on kriittinen sitä tapaa kohtaan, joka yleistää naiset omaksi yhtenäiseksi kategoriakseen, mutta se ei silti pyri eroon tästä kategoriasta, vaan yrittää laajentaa ymmärrystämme siitä, miten monimuotoinen se oikeastaan on.

Tästä syystä oman tutkimukseni kannalta tärkeimmäksi nousee intrakategorinen kompleksisuus. Koska tutkimukseni yhdistelee intersektionaalisuutta ja käsitehistoriallista

analyysia, käsitteet ovat työni keskiössä. Näin ollen koen, että tarkoituksena ei ole pyrkiä purkamaan kategorioita, vaan luoda silmäys siihen, miten nämä kategoriat rakentuvat historiallisina käsitteinä aikaan ja paikkaan sidottuna.

Tässä nousee esiin yksi tutkimukseni solmukohdista. Intersektionaalinen tutkimus keskittyy usein ikään kuin ”tosielämän” ongelma-kohtiin ja pyrkii yleensä näitä ongelmia valottamalla parantamaan tiettyjen ryhmien asemaa. Oma tutkimukseni kuitenkin keskittyy historialliseen kirjoitettuun aineistoon. Usein intersektionaalinen tutkija on vuorovaikutuksessa tutkittaviin henkilöihin. Oma lähestymistapani kuitenkin eroaa selvästi tästä, sillä aineistoni on yli sata vuotta vanhaa ja tarkoitukseni ei ole parantaa näiden henkilöiden asemaa. Tutkimusotteeni säilyy melko abstraktina, ja varsinkin fokukseni juuri käsitteisiin ikään kuin ohjaa pois henkilöistä ja pyrkii keskittymään laajempaan ja yleisempään ryhmän omaan ymmärrykseen heitä koskevista käsitteistä.

Kuitenkin intersektionaalisuuden käsite on tutkimukseni kannalta tärkeä, ja historiallisessa tutkimuksessa intersektionaalisuutta on käytetty. Tolvhed (2010, 59–72), Vallström (2010, 73–99) ja Fiebranz (2010, 100–128.) ovat keskustelleet intersektionaalisuuden käytöstä historiantutkimuksessa. Esiin nousee se, miten historiantutkimus voi hyötyä intersektionaalisuudesta. Tolvhedin (2010, 69) mukaan intersektionaalisuus auttaa ymmärtämään historian kompleksisuutta oman aikansa kontekstissa. Vallström taas (2010, 74) sanoo valinneensa intersektionaalisuuden voidakseen analysoida mitä merkityksiä sukupuoli, etnisyys ja luokka saavat tiettyssä historiallisessa tilanteessa. Omat perusteluni intersektionaalisuuden valintaan ovat hyvin samankaltaiset.

Kuitenkin Vallström (2010, 73) tuo myös esiin mahdollisia ongelma-kohtia historiantutkimuksen ja intersektionaalisuuden yhdistelemisessä ja kysyy, miten voimme suhtautua kategorioihin, jotta emme ikään kuin lue historiaa takaperin, eli käytä kategorioita nykyisissä tarkoituksissaan ja unohda historiallista kontekstia. Uskon, että käsitehistoriallinen analyysi tarjoaa tähän vastauksia. Seuraavaksi keskustelen käsitehistoriallisen analyysin ja intersektionaalisuuden yhdistämisestä ja siitä, miten yhdistämällä nämä kaksi pääsemme käsiksi historialliseen tietoon, joka muuten voisi jäädä näkymättömäksi.

3.4. Intersektionaalisuus ja käsitehistoria yhdessä

Kuten edellä toin esiin, toimivat intersektionaalisuus ja käsitehistoria metodologisina lähtökohtinani. Onkin siis syytä tarkastella seuraavaksi sitä, miten nämä kaksi metodologista lähtökohtaa toimivat yhdessä. Aiempaa tutkimusta, joka käyttäisi näitä molempia yhdessä, en ole valitettavasti onnistunut löytämään. Seuraavaksi hahmottelen, miten näiden kahden luentatavan yhdistäminen onnistuisi ja mitä lisäarvoa se mahdollisesti voi tuottaa tutkimuskysymysteni kohdalla.

Intersektionaalisuuden käsitettä on käytetty laajalti politiikan tutkimuksessa, ja jonkin verran historian tutkimuksessa. Edeltävässä alaluvussa kuvatussa Vallströmin artikkelissa (2010, 73–99) nousi esiin historiantutkimuksen ja intersektionaalisuuden yhdistämisen ongelmia. Itse en toki tee historiantutkimusta, mutta ongelma pätee mielestäni silti, sillä aihe käsittelee historiallista aikaa. Vallströmin huoli kategorioiden käytöstä ja historiallisen kontekstin unohtamisesta voidaan mielestäni ratkaista juuri käsitehistorian avulla. Argumentoin tässä osiossa, että yhdistämällä käsitehistoria ja intersektionaalinen analyysi, voimme päästä paremmin käsiksi poliittiseen historialliseen tietoon. Argumentoin myös, että usein feministisessä ajattelussa esiin nouseva paikallistettu tieto (situated knowledge) sopii hyvin yhteen käsitehistorian teesien kanssa.

Historiantutkimuksessa ja politiikan tutkimuksessa intersektionaalisuus voi näyttäytyä tärkeänä välineenä, jonka kautta on mahdollista tuoda esiin ja kohdistaa katse aiemmin tarkastelematta jääneisiin asioihin. Argumentoin, että kuten sosiaalishistorian tutkimuksessa ja vaikkapa eduskuntatutkimuksessa, intersektionaalinen tutkimusote auttaa myös käsitehistoriassa katsomaan käsitteitä erilaisista näkökulmista ja avaamaan puhujan, kirjoittajan tai tekstin tuottajan suhdetta käsitteisiin. Vaikka käsitehistoria on vahvasti kiinni teksteissä ja tekstuaalisissa aineistoissa, on silti tekstillä aina tuottaja ja yleisö. Käsitteet ja niiden historia eivät ole irtonaisia muusta historiasta tai politiikasta. En siis näe, että intersektionaalisen tutkimusotteen tuominen myös käsitehistorian pariin poikkeaa paljon siitä, miten intersektionaalisuutta on käytetty aiemmin. Intersektionaalisuus ei useinkaan ole sitä hyödyntävien tutkimusten ainut metodologinen väline. Näin ollen esimerkiksi muun politiikan tutkimuksen ja historiantutkimuksen tavoin intersektionaalisuus yhdistettynä käsitehistorialliseen tutkimukseen auttaa myös saamaan laajemman perspektiivin tutkittaviin käsitteisiin.

Edellä käsitelty intersektionaalisuus on osa laajempaa feminististä ajatteluperinnettä. Intersektionaalisuus liikkuu eri tulkintojen välillä ja se tuntuu sopivan moniin paikkoihin.

Postmodernit feministit ottivat sen omakseen, sillä sen avulla on mahdollista murtaa kategorioita ja keskittyä yksilöön, kun taas rodun, sukupuolen ja luokan teoreetikot vastustivat intersektionaalisuuden postmodernista käyttötapaa, sillä se murtaa poliittisiksi koettuja ryhmiä (Davis 2008, 73). Intersektionaalisuus pystyy vastaamaan molempiin käyttötapoihin, kuten McCall (2005) artikkelissaan osoitti. On siis tärkeää tehdä selväksi, miten kukin tutkija käyttää intersektionaalisuuden käsitettä. Itse en aio tehdä McCallin antikategoriseksi nimeämää tutkimusta, vaan koen ryhmät poliittisina ja tärkeinä entiteetteinä. Ryhmien olemassaoloa on tärkeä pohtia myös tutkimuskysymysteni kannalta, sillä tutkimukseni kohteena olevat käsitteet eivät ole vain käsitteitä, vaan myös poliittisiksi koettuja ryhmiä.

Intersektionaalisesta ajattelustaan tunnetut akateemikot ovat myös tehneet työtä standpoint-teorian parissa (esim. Yuval-Davis, Collins). Standpoint-teoria linjaa, että sosiaaliset ryhmät omaavat ryhmän kokemuksesta kumpuavaa tietyn tyyppistä tietoa. Ryhmän kokemukset, tavat ja arvot luovat kaikki osaltaan tätä tietoa (Yuval-Davis 2012, 47). Patricia Hill Collins (1997, 375) selventää, että standpoint viittaa ryhmäpohjaisiin jaettuihin kokemuksiin, jotka ylittävät yksilön kokemukset. Collins käyttää esimerkkinä sitä, miten afroamerikkalaisen yksilön kokemukset rasismista ovat yksilöllisiä, mutta yksilö kohtaa silti esteitä ja mahdollisuuksia, joita ryhmä yhtenä kohtaa. Ryhmät ovat Collinsin mukaan hierarkkisessa valta-asetelmassa toisiinsa nähden. Nämä valta-asetelmat tuottavat ryhmän jäsenille samanlaisia kokemuksia ja nämä kokemukset voivat myös osaltaan vaikuttaa ryhmän poliittiseen toimintaan. (Collins 1998, 201.)

Kuuluminen tiettyyn ryhmään perustuu siis tietyille kokemuksille ja ryhmällä on jaettua tietoa näistä omista kokemuksistaan. Ryhmät ovat aina läsnä jossain ajassa ja paikassa ja näin ollen heidän tietonsa on myös sidottuna vahvasti aikaan ja paikkaan. Ryhmillä on Collinsin (1997, 375) mukaan myös tietoa ryhmästä myös ajan ja paikan ulkopuolelta. Menneet tapahtumat voivat vaikuttua vahvasti ryhmän kokemuksiin ja sen tietoon, mutta tieto on silti kiinni ajassa ja paikassa.

Standpoint-teoria ja intersektionaalisuus ovat sidoksissa toisiinsa silloin, kun tiettyjen ryhmien nähdään olevan poliittisesti merkittäviä. Intersektionaalisuus auttaa pilkkomaan ryhmiä kuten ”naiset” pienemmiksi ja havaitsemaan eroja tämän laajemman kategorian sisällä. Kun intersektionaalinen ja standpoint-ajattelu toimivat yhdessä, tiettyjen ryhmien kokemuksia ja tietoa voidaan helpommin analysoida. Standpoint-teorian valossa ei siis

lähdetä tutkimaan vain naisten kokemuksia, vaan intersektionaalisen standpoint-teorian avulla esimerkiksi poliittisesti aktiivisten työläisnaisten paikallistettua tietoa 1900-luvun alussa. Standpoint-teoria on tärkeää omalle intersektionaaliselle ajattelulleni, sillä koen, että yhdistämällä nämä kaksi seikkaa ryhmät voidaan nähdä riittävän pirstaloituneina mutta silti vahvoina poliittisina kategorioina, joilla on jaettua tietoa ja kokemuksia, joita toisilla sosiaalisilla ryhmillä ei välttämättä ole. En siis katso ryhmiä postmodernin linssin läpi, sillä en koe, että ryhmät ja kategoriat ovat yksinkertaistavia ja että niistä pitäisi pyrkiä eroon.

Myös Koselleckin teoksessa nousee esiin kokemus ja sen kietoutuminen osaksi käsitteitä. Koselleck näkee, että kokemus varastoituu käsitteisiin. Näen, että kokemus ja se, ketkä käsitteitä käyttävät ovat tärkeässä asemassa käsitehistoriassa. Koska käsitteet ovat niin kiistanalaisia ja niiden merkityksestä kamppaillaan, liittyy käsitteen käyttäjän asema mielestäni vahvasti siihen, miten käsitteitä käytetään. Käsitteitä ei siis tulisi käsitellä tietämättä, miten aikalaiset sitä käyttivät ja mitä he sillä tarkoittivat.

Näen selvän yhteyden standpoint-teorian ja intersektionaalisen ryhmämäärittelyn ja käsitehistorian välillä. Koska ryhmällä on paikannettua tietoa ja kokemuksia juuri omasta asemastaan, näiden ryhmien käsitteiden käyttö mielestäni on sidoksissa siihen, millaisia jaettuja kokemuksia ja tietoa ryhmällä on. Käsitehistoriallinen analyysi auttaa mielestäni analysoimaan intersektionaalisia ryhmiä niiden käyttämien käsitteiden avulla, näkemällä miten tiettyjä käsitteitä käytetään ja miten niiden käyttö näyttäytyy poliittisella kentällä.

Vallström (2010, 74) korosti artikkelissaan intersektionaalisten kategorioiden ongelmaa historiallisten kysymystenasettelujen kannalta. Ongelmaksi nousee se, että historian tapahtumia yritetään käsitellä nykyaikaisten sukupuolen, ”rodun” ja luokan käsitteiden avulla. Ottamalla intersektionaalisen analyysin avuksi käsitehistoriallisen analyysin voidaan mielestäni päästä eroon tästä intersektionaalisuuden kategorioiden ongelmasta. Käsitehistorian teesien mukaan käsitteitä pitää tulkita niiden aikalaishistoriallisissa konteksteissä. Luokan ja sukupuolen käsitteitä ei voi siis lähteä tulkitsemaan yrittämällä soveltaa nykyaikaisia käsityksiä näistä käsitteistä historialliseen aikaan. Intersektionaaliset kategoriat pitäisi siis mielestäni lukea käsitehistorian tavoin aikalaishistoriallisista lähtien.

Postmodernille intersektionaaliselle analyysille tyypillisten kategorioiden hylkääminen ei ole vastaus Vallströmin (2010, 74) esittämään ongelmaan, mutta kategorioiden ei pidä myöskään antaa ottaa liikaa tilaa, kun tutkimme historiallista aikaa. Käsitehistoriallinen analyysi onkin siksi mielestäni hyvä tapa tasapainottamaan tätä tilannetta. Käsitehistoria

ohjaa tutkijaa näkemään ne tavat, joilla aikalaiset käsitteitä käyttivät. Se ohjaa näkemään naisen ja luokan käsitteet tutkittavan ajan ja paikan kontekstissa. Intersektionaalisuus taas muistuttaa marginaalisista ryhmistä, joista tehty tutkimus on ollut vähäistä, ja se auttaa tutkijaa pääsemään kiinni luokan ja naisten käsitteiden intersektioon.

4. ME, TYÖLÄISNAISET

Tässä luvussa käsittelen naisen ja luokan käsitteitä *Palvelijatarlehd*en kontekstissa ja analysoin, millaisia sävyjä ja käyttötapoja näillä käsitteillä lehdessä on. Kiinnitän erityistä huomiota siihen, miten työläisnaisen käsite rakentuu lehden sivuilla työläisnaisen omaa identiteettiä luomalla ja muita ulos sulkemalla. Käsitehistoriallisen analyysin avulla pohdin juuri naiseuden ja luokan käsitteiden merkitystä ja rakentumista. Intersektionaalisen tutkimusotteen kautta pohdin, miten näiden kahden kategorian yhdistyminen työläisnaisen käsitteen alle tarkoittaa.

4.1. Naiseuden käsitykset ja naisen aseman monimuotoisuus

Naisen käsite voi joskus tuntua itsestään selvältä ja moni varmasti argumentoisi sen liittyvän biologiaan ja näin ollen olevan kiistaton. Naisen käsite voitaisiin siis nähdä historiallisesti muuttumattomana käsityksenä, ja kuuluvan Koselleckin käsitekategorioiden ensimmäiseen kategoriaan. Argumentoin kuitenkin, että naisen käsite kuitenkin kuuluu myös käsitekategorioista niistä kolmanteen, jossa käsitteet Koselleckin mukaan muuttuvat reagoitten spesifeihin poliittisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin (Koselleck 1985, 82).

Denise Rileyn (1988) ajatuksia mukaillen argumentoin naisen käsitteen olevan monimuotoinen, kiistanalainen ja ennen kaikkea poliittinen. Rileyn (1988, 1–2) mukaan ”nainen” on historiallisesti ja diskursiivisesti konstruoitu. Naisen käsite on Rileyn mukaan aina yhteydessä johonkin muuhun ja se on aina muutoksessa, eikä sen pysyvyyteen voi luottaa.

Naisen käsitteen muutos historiallisesti on selkeää, kun vertaa miten naisen käsite on noussut esiin 1800-luvun puolessa välissä julkaistuissa lehdissä. Eira Juntti (2010, 83–106) on artikkelissaan analysoinut naisen käsitettä tämän aikakauden lehdistä ja tullut siihen tulokseen, että naisen käsite ei Suomessa 1830–1860 ollut yhtenäinen kategoria, vaan ”naissukupuoleen kuuluvat henkilöt” (eng. female persons) eivät olleet samankaltaisia keskenään ja erot olivat melko perustuksellisia. Juntin mukaan naisista puhuttaessa naisen käsitettä ei paljoa käytetty, vaan vaimon ja rouvan käsitteet olivat hyvin yleisessä käytössä ja niillä oli selvä sävyero. Vaimolla voitiin viitata kaikkiin naisiin yhteiskuntaluokasta huolimatta, kun taas rouvan käsite oli varattu selkeästi ylempään yhteiskuntaluokkaan kuuluville. Vaimon ja rouvan käsitteiden vaihtuminen naiseen alkoi Juntin huomion mukaan tapahtua 1850-luvun lopulla.

Juntin huomaama muutos naisen käsitteen yleistymisessä näkyy selkeästi Palvelijatarlehden sivuilla. Nainen yleisenä käsitteenä on laajalti käytössä ja Juntin observoimat ”rouvan” ja ”vaimon” kategoriat eivät näyttäyty aivan samanlaisina kuin Juntin lähteissä. ”Rouva” on käytössä useimmiten laajemmissa listauksissa, joissa Palvelijatarlehden sivuilla kerrotaan yhdistysten kokousten tapahtumista ja puhujia kutsutaan kokonimellään ja joko rouvana tai neitinä siviilisäädystä riippuen (kts. esim. 7-8/1906, 99). Rouvan yhteiskuntaluokkaan sidonnainen asema kuitenkin tulee esiin myös Palvelijatarlehdessä ja paneudun siihen syvällisemmin myöhemmässä vaiheessa.

Naisen käsitteen ollessa liikkuvainen, epätarkka ja yhteyksissä muihin käsitteisiin, on tarpeen paneutua siihen, minkälaisia sävyjä naisen käsite saa siitä, millainen nainen on, mitä hänen pitää tai ei pidä tehdä ja mikä on hänen roolinsa yhteiskunnassa. Kun naisen käsitettä tarkastellaan käsitehistoriallisesta näkökannasta, on otettava huomioon analyysin hetki ja konteksti. Pyrin tässä alaluvussa vastaamaan siihen, millainen naiskuva välittyi Palvelijatarlehden sivuilta näinä kumouksellisina vuosina, jolloin naisten poliittiset oikeudet ottivat aimo harppauksen eteenpäin Suomessa.

Naisen käsite näyttäytyy lehden sivuilla hyvin moniulotteisena. Naisen roolit liittyvät vahvasti perhesuhteisiin ja hänet nähdään myös miestä fyysisesti heikompana, mutta kuitenkin yhdenvertainen tämän kanssa. Naisen erilaisia rooleja yhdistää kuitenkin se, että yhteiskunnallisen vaikuttamisen aspekti nousee esiin tavalla tai toisella joka käänteessä.

Palvelijatarlehden numeroissa naisen käsitettä väritetään jatkuvasti rooleilla kuten ”kärsinyt äiti, morsian ja sisar” (5-6/1905, 57). Naisen roolit näyttäytyvät varsin perhesuhteisiin kiinnitettyinä ja varsinkin äidin ja kasvattajan roolit yhdistetään naisen käsitteeseen vahvasti. Ensisilmäyksellä naisen käsitteen tiukka kytkös perhesuhteisiin voitaisiin tulkita naisen sijoittamisena pelkästään kodin piiriin, mutta naisen käsite ei ole mielestäni näin yksiulotteinen.

Paneutumalla tarkemmin teksteihin, huomaamme, että naisella ja tarkemmin vielä äidillä on mielenkiintoinen vastuu oman sukupuolensa sortamisesta ja yhteiskunnan muutoksesta:

”He [miehet] ostavat vielä lempesi, polkevat kunniasi, tahrivat omatuntosi ja häväisevät ruumiisi. Se on miesten vika, mutta he eivät ole yksin syllisiä, heidät on sellaisiksi kasvattanut vanhan ajan äiti, äiti joka ei käsittänyt suurta tehtävänsä. Heidä ympäröipi vielä jokapäivä naisten suuri enemmistö, jotka kevytmielisinä keijukaisina naisen jalon kuvan miesten silmissä tahraavat, alentavat itsensä miesten leluiksi, jota paremman puutteessa saa

ihailta ja hyväillä, mutta ei toverina kunnioittaa ja rakastaa... Tule uuden ajan äidiksi, kasvattamaan voimakas, vapaa kansa, henkevä ihanteellinen kansa, jolla on sydäntä ja järkeä” (5-6/1905, 57.)

Verbit, joita tekstissä käytetään naisten kaltoinkohtelusta, kuvaavat graafisesti sitä, miten miesten tekemä kaltoinkohtelu naisissa näkyy. Tahraaminen, likaisuus ja häpeä siirretään miehen käytöksestä naisiin. Kuitenkin tämä miesten tekemän kaltoinkohtelun kuvaus on vain tehokeino, jonka avulla alleviivataan varsinaista argumenttia siitä, millainen valta ja vastuu äideillä on naisen aseman parantamisessa. Mies toki näyttäytyy toimijana ja osittain syyllisenä, mutta vastuu miesten käytöksen muuttamisesta on kuitenkin vahvasti osa naisen ja äidin roolia. Rooli niin lasten kuin kansakunnan kasvattamisessa on sukupuolitettu ja vastuu ja valta sysätään naisen harteille. Naisen ja äidin rooliin sisältyy täten paljon muutakin kuin ainoastaan lapsen kasvattamista. Äidin roolissa olevat naiset juurrutetaankin tekstissä poliittisen ja sosiaalisen muutoksen sydämeen.

Nämä tekstissä esiin nousseet teemat naisen roolista äitinä ja kansan kasvattajana jatkuvat myös lehden myöhemmissä numeroissa. Nainen on kansan synnyttäjä (5-6/1906, 62) ja kasvattaja (3-4/1906, 47). Kasvattaminen nähdään hyvin tärkeänä roolina ja äidin osuus siinä, miten uusi kansa kasvatetaan, on hyvin suuri. Äiti on vastuussa siitä, millaisiksi uuden sukupolven kansalaiset kasvatetaan.

Uuden sukupolven kasvatus ei ole vain sukupuoleen sidottu asia, vaan myös luokka-asia. Äiti voi kasvattaa lapsensa joko ”orjaksi joka koko elämänsä ijän kärsii sortovaltaa” tai hän voi kasvattaa heidät ”itsetietoiseksi oikeutta rakastavaksi kansalaiseksi” (3-4/1906, 47). Köyhälistön äiti saa harteilleen paljon vastuuta, sillä ”köyhälistön tulevaisuus riippuu siitä, millä tavalla nouseva nuoriso kehitetään” (3-4/1906, 48). Kasvattajan roolin saa nimenomaan äiti, ja äiti voi tässä roolissaan tehdä hyvin suuria virheitä, kuten jouduttaa tyttärensä avioliittoa miehelle, joka ei ole tälle sopiva (1905/1-2, 21).

Mielenkiintoinen aspekti kasvatuksessa on mielestäni se, että se ei kuitenkaan näyttäydä täysin luonnollisena tai ihmisen sisältä kumpuavana, vaan asiana, jota pitää naisille opettaa. Porvarillisten naisten kerrotaan esimerkiksi pitäneen esitelmiä lastenhoidosta työväen naisille ja heitä on kehoitettu kasvattamaan lapsiaan nöyriksi. Näitä porvariston oppeja ei kuitenkaan lehden sivuilta välittyvän kuvan mukaan pidetty myönteisinä (3-4/1906, 47). Kasvatuksen ohjeet muuttuvat kuitenkin porvariston ohjeista työväenluokkaa kohottaviksi ja tyttöjen ja poikien samanlaista kasvatusta peräänkuuluttaviksi:

”Kasvata tyttäresi yhtä vapaalla ja laajalla oikeuskanteella kuin poikasikin, sillä työläisnaisliike tahtoo kohottaa naisen tiedottoman orjan asemasta vapaaksi ihanteelliseksi, olennoksi, jolla on suuria velvollisuuksia, mutta myöskin luonnollisia oikeuksia yhteiskunnassa.” (3-4/1906, 47.)

Naisen kiinnostus valtiolliseen elämään sidotaan myös tämän rooliin kasvattajana ja äitinä. Äidin aseman tärkeyttä kasvattajana käytetään myös tuomaan lisäpainoa argumenteille naisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden puolesta. Nimimerkki E-a V-t (3-4/1906, 30) argumentoi, että köyhälistön äidit on otettava mukaan äänioikeustaisteluun perustellen argumentointiaan näin: ”Ja kelläpä olisi oikeus olla mukana ja saada äänensä kuuluville uutta pirttiä rakennettaessa, jos ei juuri kodin vaalijalla.” Äidin aseman esiintuominen äänioikeusargumentaatiossa voidaan nähdä tapana antaa äideille tilaa äänioikeusliikkeen sisällä. Äidin roolin korostamisessa ja sen tärkeydessä voidaan nähdä olevan mukana yritys saada naiset kiinnostumaan äänioikeudesta. E-a V-t argumentoi:

”Ja jos niin kun usein kuulee väitettävän, tämä kodin vaalija tunnetaan olevan ajastaan jälessä, niin ennen kaikkea on hänet nyt jo mukaan otettava” (3-4/1906, 30).

Vaikka äitiys nousee esiin argumentaatiossa äänioikeuden puolesta, on kuitenkin huomattava, että myös toisenlaiset argumentit saavat tilaa *Palvelijatarlehdessä*. Vuoden 1906 ensimmäisen numeron ensimmäisessä jutussa vaaditaan selkeäsanaisesti sekä äänioikeutta että vaalikelpoisuutta siihen nojaten, että naisilla on yhteiskunnallisia velvoitteita, joten heillä kuuluu olla myös sitä vastaavat täydellisen poliittiset oikeudet (1-2/1906, 3). Esitettiin äänioikeusargumentit vetoamalla äitiyteen tai ei, vastuun käsitteen merkitys on suuri, kun yritämme hahmottaa ja ymmärtää millaisista osista naisen käsite muodostuu.

Naisen rooli on siis kiistämättä yhdistetty perheeseen ja hänen roolinsa on usein juurikin äiti. Tässä tavassa viitata naiseen perheen kautta yritetään ikään kuin nähdä nainen tärkeänä osana maailmaa. Miina Sillanpää kirjoittaa: ”Emme tahdo uskoa, että he [miehet] eivät olisi valmiita taistelemaan äitiensä, sisariensa ja vaimojensa puolesta.” (1-2/1906, 12). Sillanpää viittaa tässä siihen, että sosiaalidemokraattiset miehet eivät pitäisikään kiinni puolueohjelmasta, jossa vaaditaan naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta. Sillanpää korostaa, että he puolueena vaativat yhdenvertaisuutta sukupuolten välille. Viittaus äiteihin, siskoihin ja vaimoihin asettaa naiset tärkeään asemaan miesten rinnalle. Naisilla on siis aina

jokin hyvin tärkeä henkilökohtainen suhde miehiin, joten miehet eivät näin ollen voisi mitenkään asettua omia sukulaisiaan vastaan.

Vaikka nainen tässä määritelläänkin miehen kautta, antaa se silti naisille vaikutusvaltaa henkilökohtaisten suhteiden kautta. On myös huomattava, että joissain artikkeleissa 'äiti, sisar, vaimo' retoriikan vastaparina toimii 'mies, sulhanen ja isä'. Myös miehet siis nähdään perhesuhteiden kautta ja näin ollen lehdessä kuvattavat vääryydet, kuten alkoholin vaikutukset yhteiskuntaan, kuvataan näiden perhesuhteiden kautta. Kun Ida Ahlsted (1-2/1906, 18) kirjoittaa, että ”vaimo morsian tai tytär joka alkoholin takia on menettänyt miehensä, sulhonsa, isänsä” on lukijan helppo samaistaa itsensä itselleen sopivaan rooliin ja läheisen alkoholia käyttävän miehen johonkin lueteltuun kategoriaan. Argumentoinkin, että Irma Sulkusen (1991, 61-72) näkemys suomalaisesta kollektiivisesta kulttuurista heijastuu myös *Palvelijatarlehd*en argumentaatioon jossain määrin, sillä nainen ja mies näyttäytyvät suhteessa toisiinsa tärkeinä perheen yksiköinä.

Kuten Sillanpään tekstistä nousi esiin, yhdenvertaisuutta sukupuolten välille tavoitellaan, sitä ei ole vielä saavutettu. Nainen näyttäytyykin omasta asemastaan ylöspäin pyrkiväksi. Nimimerkki P.K. (5-6/1905, 58) toivoo, että naiset kohoaisivat miesten tasolle kaikessa, paitsi paheissa. Nimimerkitön artikkeli taas kirjoittaa, että nainen on luonteeltaan miestä pehmeämpi ja vähemmän rohkea. Naisen koetaan olevan myös alttiimpi muiden mielipiteille (17-18/1906, 227). Nimimerkki Fanni (11-12/1905, 132) nostaa esiin myös sen, että nainen on fyysisesti miestä heikompi, ja hänen ei siksi pitäisi joutua miesten kanssa ulkotöihin. Lehdessä siis tunnustetaan nainen sekä luonteeltaan ja keholtaan miestä heikommaksi. Kuitenkaan nämä näkemykset eivät ole kaikille kirjoittajille yhteisiä. Koska lehdessä on paljon eri kirjoittajia, vaihtelevat näkemyksetkin jonkin verran. Miina Lindberg esimerkiksi kirjoittaa, että naista on rajoitettu niin paljon, että naisen älykkyydestä ei voida päätellä mitään. Hän ottaa tiukasti kantaa Enrico Ferrin kantoihin, joiden mukaan nainen on miestä alemmalla niin henkisten kuin ruumiillisten ominaisuuksiensa kautta. Lindberg kirjoittaa:

”Totta on, että kaikki ei voi yhtäläisellä menestyksellä suorittaa samaa, ei ruumiillista eikä henkistä työtä. Tämä erilaisuus kuitenkin ei riipu sukupuolisuudesta, vaan ihmisestä, ilman sukupuoli eroitusta” (13-14/1905, 152).

Lindberg näkee siis erot yksilöiden, ei sukupuolten välille. Lindberg argumentoi, että kaikki esteet on poistettava oppimisessa kaikkien tieltä, ja vasta sitten voimme nähdä, millaiset edellytykset ihmisillä on mihinkin. Myös Hilja Pärssinen artikkelissaan *Ranskan*

vallankumouksesta nostaa esiin ajatuksen siitä, että naiset ja miehet ovat kyvyiltään samanlaisia (19-20/1906, 272).

Nainen nähdään myös sorrettuna ryhmänä, joka kärsii enemmän esimerkiksi työpaikalla kuin mies (3-4/1905, 29). Lehdessä myös useaan otteeseen otetaan esille naisiin ja miehiin kohdistuvat standardit, jotka ovat naisille paljon tiukemmat kuin miehille. Elviira Willman (7-8/1905, 93-95) puuttuukin naisiin ja miehiin kohdistettuihin odotuksiin seksuaalisuuden suhteen. Hän näkee, että naista moititaan ja kuritetaan seksuaalisuutensa tyydyttämisestä, kun taas miestä siihen jopa rohkaistaan, sillä vielä kirjoittamisen aikoihin Suomessa prostituutio oli laillista ja valtio valvoi sitä. Mies ei saa Willmanin mukaan moitteita prostituution harjoittamisesta, toisin kuin nainen, joka on ylipäätään joutunut asemaansa yhteiskunnallisten syiden, kuten köyhyyden, seurauksena.

Koselleckin pohtimat ajallisuudet nousevat myös mielenkiintoisesti näkyviin Palvelijatarlehdessä, kun katseet siirretään odotushorisonttiin. Naisen poliittinen ja sosiaalinen tila omassa ajassa ja paikassa ei ole pysyvä, vaan odotukset tulevaisuudesta ovat positiiviset. Artikkelissa ”Naisten toimialoja Amerikassa” (17-18/1906, 252) huomataan, että naiset voivat olla poliiseja, insinöörejä, muurareita ja niin edelleen. Artikkelin tarkoitus on tuoda esiin naisen aseman muutos muualla maailmassa ja auttaa suomalaisia naisia näkemään tulevaisuuden mahdollisuudet. Nainen ei siis ole pelkästään sorron uhri, vaan hän on myös työtä tekevä, ja oman asemansa parantamiseen pyrkivä.

Naiset esitetään myös vahvasti poliittisina toimijoina erityisesti, kun lehdessä käydään läpi naisten liittojen ja yhdistysten kokouksia. Lehden sivuilla linjataan mitä kokouksissa on ajettu, esimerkiksi vaadittu naisten äänioikeutta, yksikamarista eduskuntaa tai järjestetty mielenosoituksia (kts. esim. 15-16/1905, 165). Nainen on siis paljon muutakin kuin sorrettu luokka. Hän on poliittinen toimija, työntekijä ja agitaattori.

Palvelijatarlehdessä nousee esiin siis ajatuksia naisen alemmuuden tilasta henkisiin ja fyysisiin ominaisuuksiin nähden, mutta myös tekstejä, joissa puolustetaan naisten älykkyyttä ja nähdään naisen heikompi kehitys naisen sorron tuloksena. Nainen nähdään myös sorron uhrina, mutta myös poliittisena toimijana. Nainen on usein myös äiti. Tarkasteltaessa naisen käsitettä, on huomattava, että se ei ole yksilolotteinen tai vain johonkin tiettyyn rooliin ahdettu. Nainen ei ole vain sitä tai tätä, vaan käsitteen sisään mahtuu niin äiti kuin poliittinen toimijakin.

4.2. Naiset, siskot, palvelijattaret – ”me”-identiteetin luominen käsitteiden kautta

Koselleckin mukaan käsitteiden kautta voidaan luoda ryhmäidentiteettejä. Naisen käsite, kuten edellä osoitin, saa monia erilaisia merkityksiä Palvelijatarlehdessä. Naisen käsite onkin monien merkitystensä takia melko pirstaleinen. Naisen käsitteen luoma ”me”-identiteetti hajautuu useiden sanojen alle ja kaventaa tai laajentaa naisen käsitteen luomaa ryhmää. Naisen käsitettä käytetään ikään kuin selkeänä laajana käsitteenä, mutta sen moniselitteisyys vaatii käsitteen täsmentämistä muiden sanojen kautta. Koselleckin mukaan käsite on aina monitulkintainen, toisin kuin vain sana. Käsite on laaja ja kuulija tai lukija voi liittää siihen omia merkityksiään. Nainen on käsitteenä selvästi laaja ja monimerkityksellinen, mutta sen tulkinnanvaraisuus aiheuttaa tarvetta liittää tähän laajaan käsitteeseen selventäviä sanoja tai uusia käsitteitä.

Palvelijatarlehdessä naisen kategoriaa supistetaan lisäämällä siihen useita erilaisia etuliitteitä. Useimmin käytetyt johdannaiskäsitteet ovat työläisnainen ja köyhälistön nainen. Myös sanaa kansannainen käytetään toistuvasti. Näillä keinoilla yritetään erottaa naisten laajasta joukosta esiin pienempi joukko, tässä tapauksessa työtätekevät naiset, joiden taloudellinen tilanne ei ole kovin hyvä. Näiden eriteltyjen naiskäsitteiden mukana on myös usein kuvailua siitä, minkälainen tämän tietyn naisryhmän asema on.

”Me kansan naiset” artikkeli on tästä hyvä esimerkki. Jo otsikossa kirjoittaja Ida Ahlstedt tekee selväksi, kenelle kirjoitus on osoitettu. ”Kansan naiset” käsitteellistää vähempiosaisten naisten ryhmää ja Ida Ahlstedt samaistaa myös itsensä tähän ryhmään käyttämällä sanaa ”me” ja luomalla näin ryhmän identiteettiä. Ryhmän identiteetti kumpuaa selvästi sukupuolesta, mutta sen määrittelevät tekijä on kurjuus. Hän kuvaa ryhmää sanoilla ”me joita tähän asti ei ole edes ihmisiksi tunnustettu” ja käyttää myös sanaa ”työjuhta” kuvaamaan tämän ryhmän raskasta osaa (13-14/1906, 183). Kansan naisissa tiivistyy näin ollen kuvaus ryhmän kaltoinkohtelusta ja se synnyttää yhteisöllisyyden tunnetta jaetussa kokemuksessa. Kansan naisiin kuuluvat naiset jakavat nämä kokemukset, joita yksin *naiset* eivät voi jakaa. Köyhälistön nainen ajaa myös samaa asiaa, mutta tässä on vielä selvästi enemmän paino naisen varallisuudella ja asemalla. Maria Raunio kuvailee köyhälistön naisten elävän jokapäiväisessä puutteessa ja käyttää kirjoituksessaan myös sanaa ”työnorjat” kuvailemaan tätä naisten huonoa asemaa. Työläisnaiset kuvaillaan tässä tekstissä ja myös monissa muissa vähemmän ihmisenä. Häneltä riisutaan täysihmisyyttä kuvaamalla tätä

”juhtana”, eli eläimenä, joka tekee raskasta työtä, tai orjana, joka on tietysti vielä ihminen, mutta silti vakavasti alistettu ja omistettu sellainen. Tekstissä esiintyy kuitenkin myös naisen käsite ilman mitään muita määreitä. Kuitenkin ympäröivä konteksti mahdollistaa sen, että lukijalle on selvää, ketkä kuuluvat tähän naisten kategoriaan. Tekstin kontekstiin sidottuna määreitä ei tarvita, sillä lukijalle on selvää, kenelle puhutaan. (17-18/1906, 233-234). Ilmaisua ”arvoisat naiset”, voidaan helposti käyttää tekstin seassa, kun artikkelin otsikko on jo kätevästi määritellyt kohteekseen ”köyhälistön naiset” (1-2/1906, 18).

Naisen käsitettä jaetaan myös vielä spesifimpiin kategorioihin, varsinkin ammatin perusteella. Jo lehden nimi ”Palvelijatarlehti” viittaa palvelijan ammattiin. Tämä selvempi jako nousee yllätyksettömästi esiin juuri sellaisissa artikkeleissa, jotka koskevat tietyn ammatin epäkohtia. Esimerkiksi naisten saunapalveluksesta kertovassa artikkelissa naisia herätellään seuraavasti: ”Heräävä valveutunut uuden ajan palvelijatar! – *muista että olet ihminen!*” Kuitenkin tässä toistuu sama retoriikka palvelijattaren ryhmän ympärillä kuin kansan naisten ympärillä, eli retoriikka heidän ihmisyytensä kieltämisestä ja sen muistamisesta. Vaikka palvelijatar-sana siis tuntuu rajaavan ulkopuolelle muut kuin palvelijan ammattia harjoittavat, on se silti selvästi kiinni samassa ryhmässä köyhälistön naisen, kansan naisen tai työläisnaisen kanssa. Samaa tarinaa kertoo lehdessä ilmestynyt Palvelijattarien marssi -runo, joka nimeltään on spesifioitu tiettyyn ammattiryhmään, mutta jonka sisältö on hyvin yleinen työtätekevään naisväestöön. Se sisältää paljon kielikuvia kuten ”tahdomme katkoa kahleet nuo” ja ”me kauvan juhtina raadoimme”. Palvelijatar synonyyminä työläisille väheni ajan kuluessa lehdessä ja lopulta lehti vaihtoikin nimensä Työläisnaiseksi vastakseen paremmin lukijakuntaansa.

Työläisnainen kuvaus itse itsestään on usein eläimen tai orjan kaltaiseksi luonnehdinta, vahvistaen mielikuvaa siitä, kuinka alisteisessa asemassa tämä elää. Kuitenkin Palvelijatarlehden työ on herätellä ja muistuttaa, että työläisnainen tai palvelijatar on kuitenkin ihminen. Identifioituminen eläimeen tai orjaan on esillä tarkoituksena muistuttaa työläisnaisen huonosta yhteiskunnallisesta asemasta ja samalla vedota niihin tunteisiin, joita tämä alisteinen asema herättää. Orjaksi tai juhdaksi kuvaamiseen liittyy myös hyvin usein mainittu herättely. ”Herääpä siis jo vihdoin orjattaretkin taistelemaan ihmisyyden puolesta!” (7-8/1906, 101) huhtikuun 1906 numerossa julistetaan. Orjaksi tai juhdaksi kutsuminen yhdistää työläisnaiset, ja samalla se kehottaa heitä kamppailemaan eroon tästä asemasta.

Palvelijattarien marssista löytyy kuitenkin myös muita mielenkiintoisia ”me”-identiteetin muotoja, kuten sisaruuden käsitteen runsas käyttö. Sisaruuden käsite löytyy muualtakin lehden sivuilta, mutta se on erityisen huomattavasti esillä juuri runojen yhteydessä. Runoissa sisaruus on esillä juuri yhdessä tekemisen kautta. Runon ”Palvelijattarien marssi” säe ”Tule sisko ja kätesi auttava suo, tule lippumme liehuvan luo!” (3-4/1906, 31) demonstroi, että sisaruutta käytetään yhtenäisyyden luontiin. Sisaruuden käsitteeseen liitetään myös vahvasti kärsimys ja sorto: ”Te saapukaa joukkoomme armaat, / Siskot poljetut kärsinehet” (15-16/1905, 171).

Samassa poliittisessa liikkeessä olevaa joukkoa tuodaan retorisin keinoin toisiaan lähemmäs, liittäen heidät ikään kuin samaan perheeseen. Kärsimys ja sorto on jaettua tämän kuvitteellisen perheen kesken ja tuo heitä lähemmäs toisiaan. Feministisessä retoriikassa sisaruuden käsite on ollut keskeinen ja on mielenkiintoista huomata, että tätä samanlaista retoriikkaa voi löytää myös suomalaisessa 1900-luvun alun kontekstissa. Kuitenkin tässä tapauksessa on otettava huomioon, että sisaruus ei selvästikään kata kaikkia naisia, vaan sorto liittyy selvästi työhön.

Palvelijatarlehdessä naisen käsite ei siis yksin kykene tuomaan perille sen ajamia asioita. Käsite tarvitsee parikseen määreitä, joiden kautta naisen kategoriaa supistetaan. ”Me naiset” ei olekaan riittävä kuvaamaan ryhmän identiteettiä, sillä käsite on liian laaja ja monitulkintainen. Näin ollen käsitettä on supistettava määreillä, jotka viittaavat naisen luokka-asemaan. Naisen käsitteeseen liittyvät toiset käsitteet kuten sisaruus, rajataan myös hyvin tiukasti työväenluokkaisen naisen käyttöön tekstin kontekstin avulla. On huomattava, että vaikka jo Palvelijatarlehden nimi rajaa ulkopuolelle työtä tekemättömät naiset, kokevat lehteen kirjoittajat silti tarpeelliseksi rajata naisen käsitettä tiukemmin. Lehden konteksti ei ole riittävä määrittämään sen lukijakuntaa.

4.3. Porvari, emäntä, leivänherrat – vastakäsitteiden kautta luotavat merkitykset

Koselleck linjaa, että omaa ryhmäidentiteettiä luodaan myös vastakäsitteiden kautta. Toisen nimeäminen rajaa heidät ulos ”meistä”. Palvelijatarlehdessä tätä rajausta tehdään runsaasti ja kohteena ovat varsinkin työväenluokkaan kuulumattomat naiset. Myös ylempään

yhteiskuntaluokkaan kuuluvat miehet rajataan ulos, mutta tätä rajanvetoa tapahtuu lehden sivuilla verrattain harvemmin.

Vastakkainasettelua esiintyy lehden ensimmäisestä numerosta lähtien, mutta sen sävy muuttuu huomattavasti sitä mukaan, kun lehden ulkopuoliset ”reaalimaailman” olosuhteet muuttuvat. Palvelijatarlehden ensimmäisessä numerossa yhteiskuntaluokkien välinen erottelu on selvää ja yläluokan naisen hyväosaisuus toimii vertailukohtena työläisnaisen osaan nähden. Yläluokan naisia kohtaan nimimerkki Sirpale kuvailee työläisnaisen tuntevan katkeruutta. Alaluokan naisen kohtalon kuvailuun ei riitä vain pelkkä hänen kärsimystensä kuvailu, vaan selvänä tehokeinona se rinnastetaan yläluokan naisen parempaan osaan:

”Jos alaluokankin nainen saisi tarpeeksi lepoa, ravintoa, lämpöä ja lempeä osakseen, niin ihan varmaan hänkin hymyilisi miehelleen ja lapsilleen vieläkin vilpittömämmin kuin yläluokan naiset” (1-2/1905, 16).

Sirpaleen tekstissä myös kuvaillaan yläluokan naisen pysyvän nuorempina ja terveempinä ja heidän näyttävän ”aina niin iloisilta ja onnellisilta” (1-2/1905, 17). Yläluokan nainen toimii vertailukohtana kaikelle sille, mitä työväen luokan naiselta puuttuu. Myös Miina Sillanpää kirjoittaa samassa numerossa yhteiskuntaluokkien naisten eroista näin: ”Vaikkakin jälkimmäiset tekevät työtä yötä päivää, kuin taas edelliset elävät vain nauttiakseen elämästä” (1-2/1905, 4). Sillanpään kuvaus yläluokan naisten elämästä nauttimisesta verrataan suoraan työluokan kokemaan raatamiseen ja näin ollen ensimmäisen numeron ensimmäisessä artikkelissa erottelu ”meidän” ja ”heidän” välillä alkaa.

Kuitenkin ensimmäinen numero antaa viitteitä myös siihen, että työläisnaisliikkeen ja naisasialiikkeen välit olivat vielä melko hyvät. Maikki Friberg, joka toimi porvarillisen ”Naisten ääni” -lehden päätoimittajana ja myöhemmin Naisasialiitto Unionin puheenjohtajana kirjoitti Palvelijatarlehden ensimmäisessä numerossa otsikolla Naisten ääni ja viittaa Miina Sillanpään puhuneen hänelle puhelimesta, indikoiden heidän olevan ystävällisissä väleissä. Fribergin kirjoitus on sävyltään kannustava. ”Sillä onhan erinomaisen hauskaa, että naisilla, työtätekevillä naisilla, nyt on oma äänenkannattajansa,” Friberg kirjoittaa. Kuitenkin Fribergin artikkeli on hyvin yleisluontoinen, eikä tämän lauseen lisäksi erottele eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien naisten pyrkimyksiä toisistaan. Ensimmäisessä numerossa siis nähdään erottelun ja vastakäsitteiden lisäksi kuitenkin myös yhteistyötä työläisnaisliikkeen ja naisasialiikkeen välillä. Vuotta myöhemmin kuitenkin välit eivät vaikuta olevan aivan yhtä hyvällä tolalla, sillä vuoden 1906 ensimmäisessä numerossa

lukijoita varoitetaan olemaan tilaamatta Naisten ääntä, sen porvarillisten inkliinaatioiden vuoksi (Palvelijatarlehti 1-2/1906, 20).

Ennen suurlakkoa erottelu eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien naisten välillä on vähäisempää. Myös käytetyt vastakäsitteet ovat toiset. Ennen vuoden 1905 marraskuun numeroa, vastakäsitteen toimii yleisimmin ”emäntä” tai ”rouva”. Emäntä tietenkin liittyy läheisesti palvelijattaren ammattiin ja näin ollen toiseuttaminen kohdistuu juuri emännän käskyvaltaan. Nimimerkki –n kuvailee emäntien olevan ”itsevaltiaita, joihin ei saa kajota”. Tämän valta-aseman lisäksi emäntiä kuvaillaan pahansuoviksi. Urkkijan pakinoissa erään emännän kuvaillaan antaneen palvelijattarelleen niin huonon päättötodistuksen, että palvelijatar ei pystynyt löytämään uutta työpaikkaa (9-10/1905, 108). Kovasanaisimmat kuvaukset emännät saavat kuitenkin juuri suurlakon jälkeen julkaistussa numerossa, jossa Miina Sillanpää kuvailee emäntien olleen ”ihan raivoissaan” ja uhanneen että ”jos et vie jäsenkirjaa takaisin, saat heti muuttaa”. (13-14/1905, 149-150). Sillanpää kirjoittaa, että hän odotti emänniltä parempaa, mutta erehtyi. Sillanpää kuvailee emäntien käyttäneen myös epärehellisiä keinoja (13-14/1905, 151). Emäntään liitetyt ominaisuudet ovat siis koskemattomuus, vallan väärinkäyttö, viha ja epärehellisyys. Myös laiskuus ja työn vieroksuminen liitetään vahvasti emäntiin (9-10/1905, 99-101).

Miina Sillanpään epäluonteenomainen kovasanaisuus Palvelijatarlehdessä on nähdäkseni suoraan yhteydessä siihen, mitä suurlakon aikana tapahtui. Sillanpää oli emäntäliiton (ruots. Husmoderförbundet) jäsen, omien sanojensa mukaan ollakseen perillä siitä, miten emäntäliitto aikoi ”nujertaa” palvelijattaret. (Sillanpää 1929, 83). Lakon aikana Sillanpää oli kuitenkin erotettu emäntäliitosta ja oman kokemuksensa mukaan häntä syytettiin kaikesta negatiivisesta lakon aikana tapahtuneesta. Sillanpää kertoo myös, että liiton jäsenet olivat halunneet Sillanpään joutuvan vangituksi (Sillanpää 1929, 88). Miina Sillanpään henkilökohtaiset välit ja kokemukset emäntäliiton kanssa näyttävät siis tuoneen jyrkempiä sävyjä Sillanpään teksteihin, ja laiskoista ja työtä vieroksuvista emännistä tuli jotain paljon negatiivisempaa.

Emäntä toimii Palvelijatarlehdessä palvelijattaren vastakäsitteenä. Vaikka lehti kuvaakin olevansa alusta asti kaikkien työläisnaisten äänenkannattaja, on silti selvää, että suurin osa lehdessä käsitellyistä asioista liittyy palvelijattariin tavalla tai toisella. Kuitenkin suurlakon jälkeinen kehitys lehdessä tuo esiin yhä vahvemmin sosialismin aatteen ja palvelijatarkysymys vaihtuu työväenkysymykseen, jossa nähdään yhä enemmän

kansainvälisiä sävyjä. Vaikka emäntä säilyykin siis vastakäsitteenä myös vuoden 1906 lehdissä, porvariston naiset vastakäsitteenä työväen naisille nostaa päätään.

Vuoden 1906 lehdet toivat mukanaan merkittävän uuden käänteen, sillä vuoden ensimmäisessä numerossa sosialismi ja sosiaalidemokratia mainitaan ensimmäisen kerran. Sosialismin ja sosiaalidemokratian aate kiinnittää Palvelijatarlehden kiinni yhtenäisempään poliittiseen liikkeeseen ja puolueeseen, jolla on omat teoriansa ja päämääränsä. Kyse ei enää ole vain suomalaisista työtätekeivistä naisista, vaan se kattaa nyt paljon laajemman kansallisen ja kansainvälisen yhteisön. Vuoden 1906 ensimmäisessä numerossa on myöskin vahva aikuistumista koskeva retoriikka. Miina Sillanpään kuvaus työväenliikkeestä käyttää metaforaa, jossa liike on astumassa nuoruuteen: ”Lapsuusaika on mennyt ja nyt alkaa nuoruus, ja sitä seuraa vaatimukset ja itsenäiset toimet.” (1-2/1906, 12). Samassa numerossa myös Ida Ahlstedt kuvaa myös Palvelijatarlehteä lapsena, joka ”nyt jo ottaa askeleitaan itsenäisesti, mennen hiljaa mutta varmasti eteenpäin.” Ahlstedtin kirjoituksessa lehden puutteet vuoden 1905 numeroissa tiedostetaan selvästi. Tietoinen kehitys vuodesta 1905 näkyykin lehdessä ei ainoastaan pidempinä numeroina, vaan myös eritavoin ilmenevänä toiseuttamisena. Vuoden 1905 lehdissä emäntiä kritisoiitiin ja kuvailtiin anekdoottien kautta, mutta näiden anekdoottillisten kuvausten määrä kasvaa vuoden 1906 lehtiin siirryttäessä.

Helmikuun numerossa 1906 on mukana lyhyt artikkeli, joka kuvaa sitä, miten ”rikas rouva” on suhtautunut työläisten mielenosoitukseen. Heti ensimmäisessä lauseessa kirjoittaja kuvailee mielenosoitusta seuraavan henkilön olevan ”herrasnainen, joka lämpyiseen turkkiin kääriytyneenä katseli mielenosoituskulkuetta”. Toiseen yhteiskuntaluokkaan kuuluvaa naista ei siis vain tunnisteta termein, vaan kuvaus ulottuu myös hänen ulkoiseen olemukseensa ja siihen, miten luokka näkyy jo tämän vaatetuksessa. Turkki mainitaan vielä toistamiseen jutun lopulla. Pukeutumisen kuvailu on keino erottaa ylempään sosiaaliluokkaan kuuluva selvästi. Tämän ulkoisen erottelun lisäksi erotellaan myös heidän mielipiteitään ja tulokulmiaan. Jutussa kuvattu nainen kritisoi työläisnaista, joka on ottanut lapsensa mukaan mielenosoitukseen. Jutun kirjoittaja taas puolestaan kritisoi tätä kritiikkiä argumentoimalla, että ”tuo rikas rouva ei näkynyt ymmärtävän, että se oli juuri järjen kehitys, joka pakotti työläisnaisen lähtemään ulos, ja ottamaan vielä poikansakin, koska muuten ei olisi voinut päästä.” Tässä nostetaan esiin se, miten kaukana ylempään luokkaan kuuluvan ajatusmaailma on siitä, minkä koetaan olevan työläisnaisen todellisuutta.

Ymmärtämättömyyden kuvaa rakentaa myös nimimerkki Aura, joka kertoo että ”Unioonin puolesta on käyty opettamassa köyhälistön äideille lasten hoitoa, kuinka lasten tulee oppia syömään lautasilta haarukoilla.” Auran jopa ivaava sävy osoittaa, kuinka naurettava ajatus on saada lapset syömään haarukalla, kun perheessä ei ole lautasia tai haarukoita tai ”kun ei tahdo olla syömistäkään”. (11-12/1906, 162). Porvarillisten naisten avun kuvaillaan siis olevan oikeastaan aivan turhanpäiväistä, sillä porvariston nainen on täysin ymmärtämätön niistä realiteeteista, joita köyhälistön nainen kohtaa. Porvariston nainen on siis ymmärtämätön, mutta myöskin pahansuopa, kuten emäntä.

Artikkelissa ”Vappu” nimimerkitön kirjoittaja kuvailee että ”eräs nainen, joka lukee itsensä porvaristoon, sylkäisi yhtä meidän naisista vasten naamataulua sanoen ’ettet häpeä olla tuollaisten mukana’” (9-10/1906, 129). Kasvoille sylkäisy osoittaa halveksintaa tämän naisen osalta ja se ikään kuin pienoiskoossaan antaa osviittaa siitä, minkälaiseksi työläisnaisten ja porvariston naisten välit ja valta-asema koetaan. Työläisnainen on tässä uhri, joka joutuu kohtaamaan tämän tyyppistä häirintää. Jutussa myös kuvataan porvarisnaisen halveksinnan johtuneen siitä, että ”näyttihän se heidän mielestään somemmalta istua mukavissa [ajopeleissä], katse voitonvarmana ja itsetietoisena, näkyi, että ei ollut puutetta rahoista, ja että niitä oli helpolla ansaittu.” Porvariston nainen siis katsoo työläisnaista alaspäin ja kirjoittaja liittää tähän statuksen symboleita, kuten mukavat ajopelit. Myös porvariston naisen kauneus on otettu kuvaukseen mukaan. Näillä kuvailun keinoilla asetetaan työläisnaisen ja porvariston tavat vastakkain. Porvariston mukavuuden ja kauneuden halu rinnastuu työtätekeviin, jotka ovat päässeet juhlimaan vappua ulos ”ahtaista asunnoistaan, kuolettavista työpajoistaan.”

Porvariston naisen asettaminen vastakkain työläisnaisen kanssa anekdoottien ja epäimartelevien kuvailujen avulla on osa samaa strategiaa, kuin emäntien samantyyppinen kuvailu. Uutena aspektina lehteen tulee työläisnaisliikkeen ja porvarillisen naisasianaisliikkeen vertailu vuoden vaihtuessa. Vuoden 1906 numerot pureutuvat useampaan liikkeiden eroavaisuuksiin ja suurimana erona nähdään juuri porvarillisen naisliikkeen luokka-asema. Linda Anttilan (myöhemmin Tanner) kirjoituksessa ”Silmäys naisliikkeeseen” Anttila kirjoittaa hyvin jyrkkään sävyyn liikkeiden suhteesta toisiinsa. ”Ovat porvarillinen ja proletaarinen naisliike useissa kohdin jyrkästi vihollisia toisilleen,” Anttila kirjoittaa, kuvaten liikkeiden vastakkainasettelua. Porvarillinen nainen on Anttilan analyysin mukaan alisteisessa asemassa vain sukupuolensa saralla. Tämä onkin suurin ongelma liikkeiden välillä. Porvarillisten naisten luokkakytkökset saavat työläisnaiset

näkemään porvarillisten naisten tavoittelevan valta-asemaa ajaessaan oikeuksiaan. Anttila väittääkin, että ”porvarillinen nainen tahtoo myös luokkaherraksi, niinkuin porvarillinen mieskin.” Anttila ei ole porvarillisiin naisiin kohdistuvien epäilyjensä kanssa yksin. Naisten liikkeiden yhdistämistä tai yhteistyötä pidetään lehdessä mahdottomuutena, ja se kiteytyy siihen, että porvarillinen naisliike ei vastusta kapitalismia. Ida Ahlstedt kirjoittaa yksiselitteisesti: ”Yläluokan ja meidän naisten edut ei ole samat, ei ohjelma valtiollisessa työssä sama, - ei”. Nimimerkki Ilma (9-10/1906, 121-122) kirjoittaa, että vaikkakin molempien naisliikkeiden lähtökohta on sama, naisten vapauttaminen, eivät liikkeet kuitenkaan voi kulkea käsi kädessä, johtuen niistä olosuhteista, joissa eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat naiset elävät. Ongelmallisiksi koetaan esimerkiksi, se miten porvarillinen naisliike nähdään reformistisena, kun taas työläisnaisliike vallankumouksellisena. Ilma kirjoittaa porvarillisen naisliikkeen olevan ”vaan ’avioliitto- ja toimeentulokysymys’”, mistä ainakaan jälkimmäistä Ilma ei usko porvarillisen naisliikkeen pystyvän korjaamaan.

Esiin nousee myös porvariston naisten koettu välinpitämättömyys työväenluokkaisia naisia kohtaan. Ilma vetoaakin ”köyhälistön naisiin, että he ”kyllä huomaavat sen ylimielisen luonteen, mikä on porvarillisessa naisliikkeessä”. Myös siis liikkeiden vertailussa nostetaan esiin ei vain liikkeiden eroavaisuuksia toisistaan, vaan mukaan astuu myös henkilöiden tasoilla oleva erottelu. Porvarillisten naisten ylimielisyys tulee esiin Ilman tekstissä useaan otteeseen ja kuvailee porvarillisten naisten ”pitävän itselleen ylistyspuheita”, mutta ”taistelevan köyhälistön naisen asema heidän sydämiään ei liikuta”. Ilma myös kuvailee Saksassa Nyrnbergissä pormestarin kieltäneen työläisnaisten yhdistykset ”mutta samaa pormestari piti kuitenkin porvarillisten naisten kokouksissa juhlapuheita”. Epäreiluksi koettua toimintaa ei kuitenkaan vieritetä täysin pormestarin niskoille, vaan myös naisasian ajajat saavat osakseen moitteita, sillä he ”eivät huomanneet menettelyssä mitään moitittavaa, sehän on heille vain edullista”. Vahvistaakseen siis argumentaatiotaan Ilma ei tyydy käyttämään pelkästään asiakysymyksiä naisliikkeiden välillä, vaan ottaa mukaan myös porvariston hyvin negatiivissävytteisen luonteenlaadun. Ilma ikään kuin maalaa kuvaa vihollisesta, jonka kanssa ei pidä tehdä yhteistyötä, ei vain aatteellisten eroavaisuuksien takia, vaan myös koska toisen liikkeen kannattajat käyttäytyvät heitä kohtaan ikävästi. Ilma kehottaakin artikkelin loppupuolella ”Siis eteenpäin köyhälistön naiset! Taisteluun kaikkia vihamielisiä voimia vastaan!”(9-10/1906, 124-125). Porvarillisten naisten toiseuttaminen näyttäytyykin hyvänä keinona yhdistää työläisnaisten omia rivejä. Maalaamalla

porvarillisesta naisliikkeestä ja siihen kuuluvista naisista vihollisia, on helpompaa oikeuttaa omaa kantaansa työväenluokkaan kuuluville naisille.

Palvelijatarlehdestä siis löytyy pääpiirteittään kahdenlaista vastakäsitteiden käyttöä. Toinen on etenkin emäntiin kohdistuva eronteko ”meidän” ja ”heidän” välillä. Emäntiin kuuluu myös jokseenkin yleisluonteiseksi jäävä yläluokan nainen. Emännän toiseuttamiseen kuuluu vahvasti emännän ja tämän alaisen valta-asetelman huomioiminen ja sen käsittely kuvaamalla emäntää pahansuovaksi. Toinen vastakäsite on porvariston nainen, joka tarkemmin on myös naisliikkeeseen kuuluva, mutta kuitenkin hyvin erilainen, kuin työläisnaisliikkeeseen kuuluva työläisnainen. Porvariston naisen valta-asemaa työläisnaiseen nähden ei korosteta henkilökohtaisella tasolla, vaan porvarillinen naisasianainen on pikemminkin työläisnaisen ideologinen vastustaja, johon kuitenkin liitetään vahvasti myös emännälle annettuja ominaisuuksia, kuten ilkeämielisyys ja itsekkyyks. Tämä vastakäsitteiden siirtymä emännistä naisliikkeen naisiin on ymmärrettävissä lehden kehittymisen kautta ja sen siirtymästä tiukemmin sosialistisen ajattelun piiriin.

4.4. Luokka ja sen ensisijaisuus

Kuten edellisessä alaluvussa selvitin, naiseus ei ole yhdistävä tekijä Palvelijatarlehdessä, vaan lehdessä esiintyy tiukka jako eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien naisten välillä. Tämä jaottelu ilmenee ei vain porvarillisten naisten erottamisena työläisnaisliikkeestä, vaan myös vahvana luokan ensisijaisuutena sukupuoleen nähden. Luokkaensisijaisuus ei ole uniikki ominaisuus suomalaisessa työläisnaisliikkeessä, vaan sitä pidetään niin laajasti tunnettuna faktana työväen liikkeessä kansainvälisesti, että sen mainitsemiseen ei tarvitse edes lähdeviitettä (Lopes ja Roth 1993, 66).

Luokan ensisijaisuus sukupuoleen nähden tulee esille Palvelijatarlehdessä liittämällä työläisnaiset ja -miehet yhteen yhteiseksi ryhmäksi työväenliikkeen sisällä. Useat artikkelit Palvelijatarlehdessä linjaavat, että työväkeen kuuluvien naisten ja miesten ongelmat ovat samat, sillä ”Onhan kilpailu temmannut naisen kaikille ansioaloille kärsimään samaa kapitalismin orjuutta kuin mieskin.” (17-18/1906, 228). Miehen ja naisen alisteisessa asemassa yhteiskunnassa tärkein aspekti on siis luokka. Työväenluokan koetaan olevan orjuutettu kapitalismin alla, ja näin ollen ei tule tehdä eroa naisten ja miesten välille, sillä he

kuuluvat samaan yhteiskuntaluokkaan. Sukupuolella ei välttämättä nähdä olevan ollenkaan väliä vaan ”jokainen olkoon ensi sijassa ihminen, sitten vasta mies tahi nainen”. Sukupuolen merkitys näyttäytyy vähäiseltä, sillä työväen miehillä ja naisilla on sama tavoite: ”vapautuminen pääoman orjuudesta” (9-10/1906, 125).

Tämä sukupuolen koettu toissijaisuus tai irrelevanttius on selvästi kytköksissä saksalaiseen sosialistiseen ajatteluun. Nimimerkki Ilma yrittää artikkelissaan ”Työläisnaiset luokkataistelussa” tehdä selkoa Emma Ihrerin ajatuksista. Ihrer oli saksalaisen sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen ja hän kirjoitti 30-sivuisen kirjaseen työläisnaisista luokkataistelussa. Ilma referoi artikkelissaan Ihrerin ajatuksia, joista nousee esiin jakolinja työläisnaisliikkeen ja porvarillisen naisliikkeen välillä. Ilma kirjoittaa:

”Näitten liikkeitten suuret eroavaisuudet johtuvat siitä aivan erilaisesta asemasta, missä köyhälistön nainen ja porvarillinen nainen nykyisessä yhteiskunnassa elävät. Edellisen koko elämä on järjestetty ikäänkuin tehdasta varten, porvarillisen naisen taas kotia varten.” (9-10/1906, 121.)

Myös Clara Zetkin, saksalainen poliitikko ja sosiaalidemokraattisen naisten aikakauslehden toimittaja, mainitaan Palvelijatarlehdessä. Linda Anttila lainaa Clara Zetkiniä, vahvistaakseen omaa argumenttiaan siitä, että naisten ja miesten tulisi tehdä yhteistyötä luokkataistelussa (7-8/1906, 93-94). Palvelijatarlehdessä lisääntyneen porvarillisen naisasialiikkeen kritiikin kielii Suomen työläisnaisliikkeen lähentyneen saksalaisen liikkeen kanssa. Varsinkin Hilja Pärssisen tiedetään olleen kirjeitse yhteydessä Clara Zetkiniin (Lähtenmäki 1989, 144). Vaikuttaa siis siltä, että koettu yhtenäisyys oman luokan mieheen ei nouse puhtaasti esiin vain omista paikallisista piireistä, vaan sille on aatteellinen selitys.

Luokkaensisijaisuutta selitetään esimerkiksi sillä, että miehet haluavat ajaa oman luokkansa naisten etuja. Anttilan (7-8/1906, 94) mukaan sortovalta, jota porvariston mies käyttää porvariston naiseen, ei esiinny työväenluokan keskuudessa. Työväen mies haluaa edistää naisen koulutusta ”saadakseen hänestä kunnollisen kanssataistelijan.” Argumentti nojaa mielestäni siihen, miten miehellä on niin sanotusti oma lehmä ojassa. Työläismiehellä ei ole mitään menetettävää naisen sivistämisessä, päinvastoin. Naisten vapautuksen merkitykset saavat Anttilan tekstiin nojaten erilaisia sävyjä riippuen siitä, mistä yhteiskuntaluokasta käsin tätä vapautusta katsotaan.

Hilja Pärssinen argumentoi esimerkiksi naisten yhteisen puolueen perustamista vastaan juuri niillä argumenteilla, että työläismies ja työväen puolue ovat naisten vapautuksen kannalla.

Pärssinen linjaa, että sosiaalidemokraattinen puolue ajaa jo kaikkia naisten vapautuksen kannalta tärkeitä asioita, ja näin ollen ei ole järkevää perustaa mitään naisten puoluetta. Tähän yhdistyy myös työläisnaisten ja porvarillisten naisten koetut aatteelliset erot koskien esimerkiksi kieltolakia, jota Pärssinen ei usko porvarillisten naisten kannattavan puhtaasti luokkansa perusteella.

Toinen aatteellinen ero, joka tuo työläisnaisen pois naisasialiikkeen leiristä on yötyökielto, jota työläisnaiset kannattivat ja naisasianaiset vastustivat. Naisasianaiasten argumentti pohjautui vapauteen tehdä omat päätöksensä, kun taas Hedvig Gebhard argumentoi yötyön rajoittamisen ja työsuojelun puolesta. Tässä työläisnaisen ja naisasianaisen erottaa selvästi heidän määrittelynsä vapauden käsitteelle. ”Naiskankuri Englannissa, jonka työajan laki tarkalleen rajoittaa, nauttii paljon suurempaa persoonallista vapautta kuin esim. se ’vapaa’ palvelijatar, joka mielensä mukaan saa tehdä työtä yötä päivää” (9-10/1905,107), Gebhard argumentoi. Tässä erilaiset tulkinnat siitä, onko vapaus sitä, että saat tehdä mitä haluat, vai sitä, että esimerkiksi työaikaan rajaamalla vapaudut terveydelle haitallisista työoloista.

Oman luokan miehet ovat siis työläisnaisen aatteellinen koti, sillä he jakavat luokkansa perusteella samat arvot ja aatteet, toisin kuin ylempään yhteiskuntaluokkaan kuuluvat naiset, jotka jakavat kyllä osan heidän arvoistaan, mutta eivät kuitenkaan ole sitoutuneita vastustamaan luokkaan sidottua eriarvoisuutta. Luokka koetaan huomattavasti suurempana sorron välineenä kuin sukupuoli. Ida Ahlstedt ei tunnista työväen miestä sortajaksi ollenkaan, vaan sortaja on ylipäättään rahavalta. Sukupuoli nähdään muutenkin alistaiseina luokalle siinä, että sukupuoleen liittyvän sorron oletetaan häviävän silloin, kun kapitalistinen järjestelmä saadaan purettua (7-8/1906, 94).

Ikään kuin jonkinlaisena soraäänänenä lehdessä toimii Miina Sillanpää. Sillanpää jakaa kyllä muiden kirjoittajien mielipiteet siitä, että nainen nähdään eri tavoin eri yhteiskuntaluokissa, mutta siinä missä porvari näkee naisen ylellisyystavarana, ”työväen luokassa ei naista voida pitää ylellisyystavarana, vaan taistelu toverina miehen rinnalla” (11-12/1906, 149-150). Sillanpää kuitenkin pureutuu ongelmiin, joita perheen sisällä työläisperheissä on. Tähän liittyy vahvasti naisen työn arvostus tai pikemminkin sen puute. Sillanpää näkeekin, että ”tämä katsantokanta, että naisen työ ei kodissa ole mistään arvosta niin juurtunut kansaan, että kestää kauvan ennenkuin saadaan siinä suhteessa muutosta syntymään.” Sillanpää tunnistaa yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin haluavan pitää naiset kotona, eikä hän kirjoita siitä, miten kapitalismista eroon pääseminen korjaisi tämän tyyppiset ongelmat. Sillanpää

nostaa esiin myös sen, että tytöt eivät saa ammatillista koulusta siinä missä pojat. Toisin kuin muut kirjoittajat, jotka kokevat työläismiehen ja -naisen välillä vallitsevan tasa-arvon, ei Sillanpää selvästikään jaa tätä käsitystä. Sillanpää tunnistaa historian painon naisen harteilla ja katsoo, että ”vuosituhansia kestänyt holhousala on syöpynt heidän lihaansa ja vereensä.” Sillanpää siis tunnistaa työläismiehen naisen toverina, mutta hän ei kuitenkaan katso naisten ja miesten välisiä suhteita ilman kritiikkiä.

Sillanpään näkökulma aiheeseen ei kuitenkaan saa laajempaa kannatusta lehdessä muilta kirjoittajilta. Selvästi vallitseva kanta Palvelijatarlehdessä on Ida Ahlstedtin, Linda Anttilan ja laajimmin Hilja Pärssisen saksalaiseen sosialistiseen ajatteluun nojaava aate naisen ja miehen tarpeesta taistella yhdessä ja häivyttää sukupuoleen liittyviä vääryyksiä. Tämä kuva muodostuu lähinnä tarkasteltaessa juuri tähän luokkakysymykseen kantaottavia artikkeleita. Näissä kannanotoissa muodostuu yhtenäinen poliittinen rintama, jonka kautta ajetaan sekä naisen että miehen etua. Miehien ja naisten yhtenäisyys kysymyksissä, jotka liittyvät työoloihin, mahdollistavat näiden asioiden ponnekkaan ajamisen esimerkiksi eduskunnassa. On tärkeää ottaa huomioon, että ensimmäiset eduskuntavaalit pidettiin vain muutamien kuukausien päästä näiden artikkelien julkaisemisesta. Poliittinen ykseys oli siis varmasti hyvin tärkeä näyttää ulospäin, ja yrittää välttää sosiaalidemokraattisen puolueen kohderyhmään kuuluvia äänestämästä jotakin toista puoluetta. Vaikka siis näissä pidemmissä aatteellisissa teksteissä kirjoittajat kuuluttavat miesten ja naisten olevan jo tasa-arvoisia keskenään, on lehdessä muutakin kuin vain Miina Sillanpään kirjoitus, joka tarttuu niihin epäkohtiin, joita työläisnainen kohtaa kotonaan miehensä toimesta.

Syyskuun numerossa on esimerkiksi julkaistu pieni tarina siitä, miten mies ei anna kiitosta vaimonsa työlle. Mies kuitenkin ymmärtää lopulta olevansa väärässä ja lopulta kiittää vaimoaan ja kehuu tämän ahkeruutta. Vaimo ottaa nämä kiitokset kyynelsilmin vastaan. (17-18/1906, 232-233.) Kodin piirissä tapahtuvaa eriarvoisuutta siis kuvataan Palvelijatarlehdessä, mutta se tehdään ikään kuin verhottuna tarinaan, tai sitä ei vain käsitellä kovinkaan pitkästi. Maria Raunio esimerkiksi huomaa, että ”työnorjana saat tyytyä pienempään palkkaan kuin mies” (17-18/1906, 234), mutta tästä palkkauksesta ei puhuta sen enempää, ja jo jutun lopussa Raunio kehottaa äänestämään oman luokkansa miehiä ja naisia eduskuntaan ”jotka tulevat murtamaan pääoman mahdin” (17-18/1906, 235). Naisten ongelmat vertautuvat harvoin miesten etuoikeutettuun asemaan sukupuoleen nähden. Naisen palkkaus ja kotiolot ovat kyllä ongelmia, mutta mies ei ole syyppä tähän. Suurimpana kodin piriin ongelmanakin esimerkiksi Hilja Pärssinen näkee alkoholin, ja siinäkin syy ei ole

miehen, joka juo, vaan ongelma on viinan tuottajassa ja laeissa, jotka sallivat alkoholin oston ja myynnin. ”Naisten sukupuolelliseen sortotilaan perheessä ja sukupuolisuhteissa vaikuttaa syvästi alkoholismi”, Pärssinen kirjoittaa ja jatkaa:

”Ja olemmeko edes vakuutetut, että kaikki porvarillisten ryhmien naiset, ollen monet heistä väkijuomatehtailijain puolisoja ja tyttäriä, välittävätkään kieltolaista, vaan voivatpa suoraan sitä vastaan äänestää. Työläisnaisille päinvastoin ovat väkijuomat lähinnä rahavaltaa suurin sortaja.” (15-16/1906, 209). Jopa ihailtavan nopeasti Pärssinen tunnistaa naisen alisteiseen asemaan vaikuttavan aspektin, alkoholin, mutta onnistuu kääntämään asian pois miesten eli alkoholin kuluttajien syyllisyydestä siihen, että luokkarajat on pidettävä tiukasti mielessä myös tässä kysymyksessä. Sen sijaan, että naissukupuoli yhdistyisi tämän asian taakse, on silti parempi olla luottamatta porvarisnaisiin heidän kytköstensä perusteella.

Luokan ensisijaisesta asemasta sukupuoleen nähden ei ole epäilystäkään. Luokan ensisijaistaminen näyttyy kuitenkin poliittisen yhtenäisyyden säilyttämisenä puolueen sisällä. Tämä ei poissulje sukupuoleen liittyviä ongelmia ja niiden käsittelyä. Kuitenkin on huomattava, että Palvelijatarlehdessä työläismiehen tunnistetaan vain hyvin harvoin olevan etuoikeutetussa asemassa työläisnaisen nähden. Työläisnaisen sortaja on pikemminkin porvarillisen yhteiskunnan rakenteet, kuin verrattain etuoikeutettu oman luokan mies.

4.5 Työläisnainen luokan ja naiseuden intersektiossa

Kuten edellisissä alaluvuissa on tullut ilmi, luokan ja naiseuden käsitteet nousevat Palvelijatarlehdessä esille. Kuitenkin on huomattava, että nämä käsitteet eivät toimi yksinään tai toisistaan erillään, vaan ne toimivat yhdessä, rakentaen risteämisen luokan ja naiseuden välille, luoden työläisnaisen ryhmän. Tämä työläisnaisen intersektionaalisen identiteetin tunnistaminen auttaa tuomaan esiin työläisnaisen uniikkia historiallista positiota. Työläisnainen ei ollut vain oikeuksiaan ajava nainen tai vain luokkakeskustelusta kiinnostunut työläinen, hän oli näitä molempia. Aiemmassa luvussa vahvasti esiin nousseen työläisnaisen käsitteen vuoksi koen, että käsitehistorian lisäksi tätä työläisnaisen käsitettä on tarkasteltava tarkemmin ja koen, että intersektionaalisuuden käsite ja metodi ovat tärkeitä lisä käsitehistoriallisen näkökulman rinnalle.

Kahden sosiaalisen identiteetin risteyksessä oleva työläisnainen oli alisteisessa asemassa luokkaansa nähden ja myös sukupuoleensa nähden. Valta-asetelma luokan suhteen

näyttäytyy Palvelijatarlehdessä suurimpana kysymyksenä, ja sukupuoleen liittyvä valta-asetelma luokan sisällä jää taka-alalle. Patricia Hill Collins analysoi naisten yhdistymisen hankaluutta yli luokka- ja ”roturajojen”. Hill Collins argumentoi, että perhesiteillä on tähän suuri vaikutus. Naiset eivät asu omilla erityisillä asuinalueillaan keskenään. Naiset ovat aina johonkin toiseen intersektionaalisuuden aspektiin sidottuja, oli se sitten ”rotu” tai tässä tutkimuksessa yhteiskuntaluokka. (1998, 219–222.) Kuten tänäkään päivänä, 1900-luvun alun nainen ei elänyt erillään miehistä, vaan asui usein heidän kanssaan samassa perhepiirissä. Työväenluokkaan kuulunut palvelijatarnainen eli usein myös porvariston keskuudessa, mutta ei kuitenkaan perheenjäsenenä, vaan työntekijänä.

Eri yhteiskuntaluokkien naisten kohtaamiset eivät siis olleet valtasuhteiltaan neutraaleja ja Palvelijatarlehden kirjoitukset emännän ja porvariston naisen toiseuttamisesta ovat tästä hyviä esimerkkejä. Eri luokkaan kuuluvilla naisilla oli mahdollisesti myös hierarkkinen valtasuhde toisiinsa, jossa porvariston nainen oli työnantajan asemassa.

Hill Collins huomaa myös, että kaikille naisille yhteinen alisteinen asema on perheen piirissä, ja perhe taas nähdään luonnollisena yksikkönä. Perheen sisäisiä valtarakenteita on hyvin vaikea nähdä, sillä ne koetaan niin luonnollisina. Tämä vaikuttaa myös omalta osaltaan vaikeuttavasti naisten yhtenäiseen poliittiseen toimintaan. Palvelijatarlehdessä kyllä löytyy perheen sisäisiäkin ongelmia ruotivia artikkeleja, mutta niitä on kovin vähän. Myös työväenliikkeen halu esiintyä yhtenäisenä rintamana ei avaa juurikaan mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä luokkarajojen ulkopuolella olevien naisten kanssa. Taina Uusitalo (2006, 111), huomaa, että työläisnaisten halu esittää eriäviä mielipiteitä omaan luokkaansa kuuluvien miesten kanssa laantui merkittävästi suurlakon ja ensimmäisten eduskuntavaalien alla. Palvelijatarlehdessä tosiaan, kuten edellä on huomattu, ei miesten ja naisten välisiä valtasuhteita juurikaan ruodita. Työläisnainen ei halunnut olla ristiriitaisessa asemassa työläismiesten kanssa poliittisesti. Poliittinen yhteneväisyys näyttäytyy hyvin tärkeänä, kun mahdollisuudet poliittiseen muutokseen ovat suuret.

Palvelijatarlehdessä nouseekin esiin huomattavalla tavalla työläisnaisen intersektionaalisen position vaikeus. Siinä missä työläismies pystyi keskittymään vain luokastaan johtuvaan alistukseen, tai mistä porvaristoon kuuluva nainen pystyi keskittymään vain sukupuolestaan johtuvaan sortoon, oli työläisnainen jossain tässä välissä. Palvelijatarlehdessä työläisnainen selvästi valitsee puolensa, hän ei seiso porvariston naisen rinnalla naisasiassa, vaan työläismiehen rinnalla luokkakysymyksessä. Taina Uusitalo (2006) näkee, että tämä päätös

vahingoitti naisten pyrkimyksiä sukupuolikysymyksissä. Kuitenkin on otettava huomioon työläisnaisen positio kahden identiteetin risteyksessä: työläisnaisen vaikuttaminen porvarillisen naisasian piirissä olisi myös vaatinut häntä hylkäämään itselleen tärkeitä kysymyksiä, kuten yötyön kieltämisen. Työsuojeluun liittyvät kysymykset ylipäättään erottivat työläisnaiset ja naisasianaiset toisistaan. Poliittisten erojen ollessa näin suuria ei naisten liittyminen yhteen yhdeksi liikkeeksi olisi ollut mahdollista. Uusitalo (2006, 111) näkee kuitenkin myös työläisnaisten jatkaneen omaa toimintaansa omissa järjestöissään ja yhdistyksissään. Uusitalon mukaan tämä kertoo siitä, että naiseus oli kuitenkin vahvasti työläisnaisia yhdistävä identiteetti, sillä naiset halusivat toimia miesten järjestöjen ulkopuolella omissa yhteisöissään. Katainen (2013, 85) näkee kuitenkin naisten erillisjärjestöjen olleen kaupunkilainen ilmiö. On siis otettava huomioon, että myös Suomen sisällä työläisnaisten välillä oli mahdollisesti suuriakin eroja. Keskusteltaessa Palvelijatarlehdestä on siis otettava huomioon, että lehti on Helsingissä julkaistu ja lehden artikkeleissa usein painottuu kaupunkilaispalvelijattaren näkökulma. Palvelijatarlehti on tietenkin julkisena julkaisuna huomattavasti enemmän julkinen, kuin yhdistyksissä puhuminen. Vaikka Palvelijatarlehdessä siis nousee esiin luokan ensisijaisuus, ei työläisnaisten yhteistä identiteettiä kuitenkaan hylätä.

Maria Vallström (2010) vastustaa intersektionaalisuuden valmiiksi annettuja kategorioita, ja painottaa, että yksilöitä tulisi kuulla ja vasta tämän jälkeen huomata, mitkä kategoriat nousevat esiin. Luokka ja naiseus ovat käsitteitä, jotka molemmat nousevat esiin aineistossani. Kuitenkin ilman intersektionaalista suunnannäyttöä risteyksissä olevista identiteeteistä olisi työläisnaisen käsite voinut jäädä huomaamatta. Työläisnaisen kategoria nousee hyvin tärkeäksi osaksi lehden kirjoittelua.

Työläisnaisten luokan ja naiseuden intersektiossa oleva identiteetti nousee usein esiin Palvelijatarlehdessä. Lehdessä nousee esiin vahva ”me työläisnaiset”-identiteetti, joka tulee esiin esimerkiksi siinä, miten lehti kokee juuri työläisnaisen ajaneen vahvasti naisten äänioikeutta ja ikään kuin oikeastaan omii yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ajamisen itselleen (5-6/1906, 59). Myös kokemukset juuri työläisnaisen kärsimyksestä sukupuolen ja luokan yhteisvaikutuksen vuoksi tuodaan esiin. Työläisnaisen sitoutuu hyvin vahvasti naisen rooli äitinä ja kasvattajana, mutta siihen kietoutuu myös naiseuden vaikeus alhaisesta luokka-asemasta katsottuna. Lehden sivuilla ei siis esiinny vain luokkansa tai sukupuolensa edustaja, vaan vahvasti luokan ja naiseuden risteyksessä oleva ryhmä, jonka ajatukset sukupuolesta, luokasta ovat monimuotoiset. Palvelijatarlehden perusteella työläisnaista ei

voi leimata vain luokkansa miesten jatkeeksi, vaikka luokkaensisijaisuus onkin vahvasti esillä lehdessä. Tarkasteltaessa työläisnaista juuri intersektionaalisenä ryhmänä, voimme avata silmämme työläisnaisen hankalalle asemalle aikana, jolloin sekä naisten että työläisten poliittiset oikeudet olivat Suomessa vahvasti esillä. Molempia asioita ajava työläisnainen valitsi poliittisen kotinsa, mutta se ei silti sulje pois työläisluokan kokemusta naiseudesta ja sen varjopuolista.

5. POHDINTAA JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, mitä luokan ja naisen käsitteillä tarkoitetaan ja mitä käsite työläisnainen merkitsee Palvelijatarlehden kontekstissa. Käsitehistoriallisen tutkimusotteen yhdistäminen intersektionaaliseen näkökulmaan toi esiin sen, että luokan ja naisen käsitteet eivät toimi erillään muista käsitteistä, vaan ne toimivat yhdessä freedomiläisessä ”klusterissa”, niin että toisen määrittelyä ei pysty tekemään katsomatta sitä ympäröiviä käsitteitä.

Vastauksia siihen, mitä ”luokka” tai ”nainen” käsitteinä tarkoittavat Palvelijatarlehden kontekstissa ei voida tyydyttävän suorasukaisesti kirjoittaa ylös selkeän määritelmän saamiseksi. Toki Kosellekin ajattelusta nousevan ajatuksen mukaan käsitteiden ollessa monitulkintaisia ja tulkinnanvaraisia, eivät käsittelyssä olleet käsitteet olleet sen selkeämpiä tai yksiselitteisempiä. Palvelijatarlehden yhteydessä käsitteiden monitulkintaisuutta ja moniäänisyyttä lisää lehden kirjoittavien henkilöiden laaja joukko ja heidän toisistaan poikkeavat näkemykset. Kirjoittajien vaihdellessa naisliiton teoreetikko Hilja Pärssisestä Miina Sillanpäähän, joka ei juurikaan teoreettisiin keskusteluihin ottanut osaa (Lähteenmäki 1989, 148), ei ole vaikeaa päätellä, mistä käsitteiden epävakaus lehden sisällä johtui.

Vaikka kiinnostuksen kohteinani olevat käsitteet olivat jokseenkin häilyviä, oli niillä silti selkeästi yhteisiä käyttötapoja ja tarkoituksia. Naisen käsitteen tutkiminen Palvelijatarlehdestä toi esiin yksiselitteisesti sen, että naisen käsite ei ollut yli sata vuotta sitten myöskään kiistaton tai ”luonnollinen”, vaan naisen käsite tutkimukseni ajallisessa ja poliittisessa ilmapiirissä saa juuri tälle ajalle ja paikalle tyypillisiä merkityksiä. Vaikka feministinen tutkimus tänä päivänä erottelee sosiaalisen sukupuolen ja biologisen sukupuolen toisistaan ja tätä jakoa ei tosiaan 1900-luvun alussa vielä ollut, voidaan silti tämän käsitteistön avulla ymmärtää niitä seikkoja, jotka Palvelijatarlehden julkaisuvuosina määrittelivät naisen käsitettä.

Äidin rooli on Palvelijatarlehdessä tärkeä osa naisen käsitettä, mutta myöskään äitiys ei näyttäyty vain luonnollisuuteen tai biologiaan pohjaavana. Äitiyttä opetettiin ja naisen asema kodin piiriin sidottuna ei ollut muuttamaton biologiaan sidottu fakta, vaan jotain, mihin pystyi itse vaikuttamaan. Äitiyteen liittyviin biologisiin seikkoihin kietoutuu siis vahva sosiaalinen aspekti.

Myös muita biologiaan liittyviä sukupuolen aspekteja käsitellään lehden sivulla ja naista ei aina nähty miehen veroisena esimerkiksi fyysisesti. Fyysiset erot nähdään toki luonnollisina, mutta tällaisia äänenpainoja ei lehdestä paljoakaan löydy. Paljon enemmän painoa onkin esimerkiksi siinä, että sosiaalisista syistä nainen ei ole usein voinut kehittää itseään ja esimerkiksi älykkyyden ei nähdä olevan luontaista tai sukupuolisidonnaista, vaan kasvatuksesta ja koulutuksesta johtuvaa.

Käsiteltiin naista sitten missä kontekstissa vaan, on Palvelijatarlehdessä esitetty naisen käsite hyvin vahvasti yhteydessä poliittisessa toimijuudessa ja muutoksen sananmukaisessa ja kuvainnollisessa synnyttämisessä.

Luokan käsitteestä naista on vaikeaa erottaa. Luokassa sijaitseva toimijuuden aspekti on voimakas ja se, missä tarkoituksessa luokan käsitettä Palvelijatarlehdessä käytetään, on kytköksissä juuri työläisnaisena toimimiseen. Palvelijatarlehdessä kuvailtu naisten poliittinen toiminta on kytköksissä naisten äänioikeuteen, naisten työhyvinvoinnin parantamiseen ja muutenkin naisten poliittisiin oikeuksiin, jotka ovat yhtäältä aina sidottuina luokkaan. Vaikka luokka on selvästi ensisijainen kategoria naiseen nähden poliittisten asioiden edistämiseksi, on luokkaa siihen nähden vaikea irrottaa sukupuolesta.

Luokka ja naiseus nivoutuvat kiinni toisiinsa niin tiiviisti, että niitä on oikeastaan mahdotonta tulkita toisistaan erillään. Tästä syystä katseen siirtäminen työläisnaisen intersektionaaliseen käsitteeseen on mielestäni erityisen tärkeää. Jos lähdemme tulkitsemaan naisen käsitettä ainoastaan keskittyen sen sukupuolittuneeseen luonteeseen, on helppoa antaa tulkinnoissa liian suurta tilaa sellaisille ajatuksille, joissa naisen käsite saa ”konservatiivisia sävyjä”. Jos keskitymme vain naisen käsitteeseen, voimme tulkita lehdessä vaikkapa vastustettavan sukupuolten välistä tasa-arvoa, sillä yötyöstä naisten kohdalla haluttiin luopua. Jos emme ottaisi tässä kysymyksessä huomioon työläisnaisen risteäviä positioita, emme huomaisi niitä erilaisia tulokulmia, joista nämä mielipiteet nousevat.

Porvarillisessa lehdessä naisten on verrattain helppo puhua yötyökieltoa vastaan ideologisista perusteista, sillä he itse eivät joudu kyseistä työtä tekemään. Luokan vaikutusta tähän kysymykseen ei voida kiistää. Porvarillisesta näkökulmasta tasa-arvon ideaali on tärkeää ja saavutettavissa naisten ja miesten samanlaisella kohtelulla. Työläisnaisen näkökulmasta ratkaisu naisen työn ja perheen yhdistämiseen on yötyön kieltäminen. Työolojen parantaminen yötyökiellon kautta näyttäytyy järkevämmältä ratkaisulta kuin paperilla oleva tasa-arvo, joka ei kuitenkaan ota huomioon sitä, että töiden lisäksi perheen

pyörittäminen, lasten ruokkiminen ja muut tärkeät asiat olivat silti täysin työväen naisten kontolla.

Työläisnaisen käsitteeseen kiteytyvä luokan ja naiseuden risteämä on tärkeää pitää mielessä, kun argumentoimme vaikkapa siitä, millaisia kantoja erilaisiin poliittisiin kysymyksiin naisliikkeen sisällä oli 1900-luvun alkupuoliskolla. Työläisnaisen käsite auttaa mielestäni myös ymmärtämään tarkemmin tämän ajanjakson poliittista tilannetta. Työläisnaisen käsitteen kautta luotava segregatio porvariston naiseen kertoo käsitteellisten erojen lisäksi jotain tärkeää siitä poliittisesta käännekohdasta, jolloin *Palvelijatarlehti* julkaistiin. Näissä käsitteissä voimme nähdä naisliikkeen sisäisiä jakolinjoja, joissa naisasialiike ja työläisnaisliike erkaantuvat toistaan. Jatkotutkimuksen aihetta olisi myös vaikkapa siinä, miten tärkeää työläisnaisen käsitteen juurruttaminen oli sosiaalidemokraattiselle puolueelle ja millaisia poliittisia vaikutuksia sillä oli.

Koselleckin (1985, 344) mukaan käsitteitä käytetään historiallisten liikkeiden ohjaamisen välineinä. Naisen, luokan ja työläisnaisen käsitteiden määrittely voidaan mielestäni nähdä olevan kytköksissä laajemmin Suomen poliittiseen tilanteeseen. Vahvistunut työläisnaisen identiteetti, joka sulkee pois jopa vihollismaisen oman sukupuolensa edustajan, porvarisnaisen, nousee esiin 1906 vuoteen siirryttäessä, jolloin vaalilaki astui voimaan ja ensimmäisiä vaaleja odotettiin järjestettäväksi. Tulevat vaalit ja oman puolueen voiton ja tavoitteiden läpivieminen on implisiittisesti esillä *Palvelijatarlehdessä*. Vaikka luokkaensisijaisuus kumpusi laajemmin sosialistisesta ajatteluperinteestä (esim. Zetkin), selittää varmasti ensimmäisten eduskuntavaalien odotus jossain määrin sitä, kuinka jyrkästi luokkarajoista haluttiin pitää kiinni.

Tässä tutkimuksessa käsitehistoriallinen fokus ei kattanut pitkää aikajännettä, vaan oli tilannekuva työläisnaisten poliittisesta vaikuttamisesta *Palvelijatarlehden* kontekstissa. Koska tutkimukseni aikaväli kattaa vain *Palvelijatarlehden* julkaisuvuodet, olisi hedelmällinen seuraava askel lähteä tulkitsemaan työläisnaisen käsitteellistä muutosta, kun *Palvelijatarlehti* muutti nimensä *Työläisnaiseksi*. Työläisnaista julkaistiin vuoteen 1923 asti. Työläisnaisen käsitteen pitkäjänteisempi muutos 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä sijoittuu tärkeisiin poliittisiin solmukohtiin, kuten ensimmäiseen maailmansotaan. Toinen mielenkiintoinen näkökulman muutos olisi tuoda tutkimukseen mukaan *Palvelijatarlehdessä* viholliseksi tai vastustajaksi koetun porvariston naisen käsityksiä luokasta, naiseudesta ja mahdollisesti muista käsitteistä.

Kaiken kaikkiaan tästä tutkimuksesta nostaisin esiin intersektionaalisen tutkimusotteen yhdistämisen käsitehistorialliseen tutkimukseen. Argumentoin, että joissain tapauksissa tässä ajassa ja paikassa olevan tutkijan on hyvä katsoa menneisyyttä sen omassa kontekstissa, mutta tutkija tarvitsee kuitenkin mukaansa käsitteellistämisen keinoja, jotka ovat hänelle tuttuja. Aineistosta esiin nousseet tärkeät seikat on mahdollista havaita vain, jos osaa kohdistaa katseensa oikeaan paikkaan.

Ilman intersektionaalisia ajattelumalleja fokus feministisessä tutkimuksessa on ollut usein vain sukupuolella. Mikäli tässä tutkimuksessa olisin keskittynyt vain sukupuoleen ja naisen käsitteeseen en olisi päässyt sisälle luokan ja naisen käsitteiden olemuksiin. Koska nämä käsitteet ja identiteetit rakentavat toinen toisiaan, ei olisi ollut mielestäni mielekäästä tehdä käsitehistoriallista analyysia luokasta ja sukupuolesta erikseen. Niitä voi toki käsitellä omina yksikköinä, mutta jos huomiotta jää se, miten luokan ja naisen käsitteet kietoutuvat toinen toisiinsa, ei tällöin olisi ollut mahdollista päästä tarpeeksi lähelle aikalaisten käsitteiden käyttötapoja. Tällöin työläisnaisen monitahoista identiteettiä olisi ollut vaikeampi käsitellä. Intersektionaalinen tutkimusote varmisti mielestäni sen, että käsitehistoriallisesta perspektiivistä kiinnostavat käsitteet eivät näyttäytyneet vain yksittäisinä käsitteinä, vaan mahdollisti näiden käsitteiden yhtymäkohtien näkemisen. Tässä tapauksessa kulkemalla intersektionaalisen tutkimusmetodin viitoittamaa tietä pääsin käsiksi aineistoni ulottuvuuksiin, joita en usko voineeni ymmärtää ilman intersektionaalista otetta pelkästään käsitehistoriallisen metodin avulla.

Käsitehistorian ja intersektionaalisuuden yhdistäminen voi myös mielestäni auttaa laajentamaan käsitehistorian ja sen piirissä tehtävän tutkimuksen tiedonintressejä. Käsitehistorialliset teokset, kuten 3.1. alaluvussa käsittelemäni teokset, eivät aina tuo esiin sitä, kenen näkemystä esimerkiksi demokratiasta käsitellään. Esimerkiksi Freedenin toimittamassa kokoelmateoksessa sukupuoli tai nainen mainitaan vain muutamia kertoja. Tämä herättää kysymään, kenen käsitehistoriaa tehdään? Kuten Koselleck ja muut käsitehistoriallista tutkimusta tekevät ovat linjanneet, käsitteet ovat kiistanalaisia ja niiden käytöstä käydään kamppailua. Jos emme kuitenkaan tuo esiin esimerkiksi sitä, kuka kirjoittaa tai puhuu, ja mistä positioista, jätämme helposti pois laskuista niiden ryhmien käsitykset käsitteistä, jotka ovat enemmän marginaalissa. Mielestäni käsitteitä kuten vapaus olisi tärkeää tarkastella käsitehistorian sekä intersektionaalisuuden linssien läpi. Mielestäni intersektionaalisuuden käyttö voisi auttaa saamaan selville uusia ulottuvuuksia käsitteiden käytössä ja niiden kiistoissa ja kamppailuissa.

Lopuksi haluan vielä korostaa, että luokan, naisen ja työläisnaisen käsitteet ovat tärkeä osa poliittiselle toiminnalle välttämättömiä käsitteitä. Vaikka Palvelijatarlehti ja sen artikkelit ovat vain yksi pieni osa suomalaista keskustelua, joissa nämä käsitteet nousevat esiin, on se silti myös tiukasti kytköksissä laajempaan eurooppalaiseen sosialistiseen dialogiin. Vaikka Suomi olikin melko teollistumaton ja agraarinen osa Venäjän suurruhtinaskuntaa, oli se silti lähellä Eurooppaa ja sen aatteita. Työläisnaiset katsoivat varsinkin Saksaan päin ja tarkempi käsitehistoriallinen analyysi saksalaisten ja suomalaisten sukupuolen ja luokan käsitteellistämistä olisi paikallaan.

6. LÄHDELUETTELO

Aineisto

Palvelijatarlehti 1905–1906

<Saatavilla:

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/titles/fk09284?display=THUMB&year=1905>

haettu 19.3.2020 klo 15:42>

Kirjallisuus

Aaltonen, Karolina (2016): ”Naiset! Muistakaa pitää luokkarajat selvinä.” Identifikaatio yhteiskuntaluokkaan naisten poliittisissa aikakauslehdissä 1905-1906. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon valtio-opin kandidaatintutkielma.

Alapuro, Risto ja Henrik Stenius: Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro, Risto, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius (toim.): Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä Oy, Vaasa 1987, 8–52.

Bebel, August: Woman and Socialism. Socialist Literature Company, New York. 2014. Saatavilla https://www.gutenberg.org/files/47244/47244-h/47244-h.htm#Chapter-XV_Section-2, luettu 9.5.2020.

Carbado, Devon W. (2013): Colorblind Intersectionality. Signs 38: 4, 811–845.

Collins, Patricia Hill (1997): Comment on Hekman's "Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited": Where's the Power?. Signs 22:2, 375–381.

Collins, Patricia Hill: Fighting words – Black women & the search for justice. University of Minnesota Press, USA. 1998.

Crenshaw, Kimberle (1989): Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. University of Chicago Legal Forum 1989:1, 139–167.

Crenshaw, Kimberle (1991): Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. Stanford Law Review 43:6, 1241–1299.

Davis, Kathy (2008): Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist Theory* 9:1, 67-85.

Engels, F.: Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä. Kustannusliike edistys, Moskova. 1974.

Fiebranz, Rosemarie (2010): Lagårdar och lönearbete. Modernisering och skillnadsskapande i norrländsk skogsbygd vid 1900-talets mitt. *Scandia* 76:1, 100-128.

Freeden, Michael: Conceptual History, Ideology and Language. Teoksessa Steinmetz, Willibald, Michael Freeden ja Javier Fernández-Sebastián (toim.): *Conceptual History in the European Space*. Berghahn Books. 2017, 118-138.

Hyvärinen et al.: Käsitteet liikkeessä – Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Vastapaino, Tampere. 2003.

Johnston, Neil (2013): The History of the Parliamentary Franchise. House of Commons Library. Saatavilla <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP13-14/RP13-14.pdf>, luettu 19.3.2020.

Jordheim, Helge: Europe at Different Speeds: Asynchronicities and Multiple Times in European Conceptual History. Teoksessa Steinmetz, Willibald, Michael Freeden ja Javier Fernández-Sebastián (toim.): *Conceptual History in the European Space*. Berghahn Books. 2017, 47-62.

Juntti, Eira (2010): Development of the concept 'woman' (nainen) in finnish language newspaper texts, 1830-1860. *Redescriptions: Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory* 14:1, 83-106.

Katainen, Elina: Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus : perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930. Hansaprint, Helsinki. 2013.

Kettunen, Pauli: Punaisesta julistuksesta kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan. Teoksessa Ahvenisto, Inkeri ja Kirsi Mäki (toim.): *Kansalaisvaikuttaminen ajassa*. Gummerus Kirjapaino, Vaajakoski 2006, 100-139.

Koselleck, Reinhart: *Futures past: on the semantics of historical time*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts. 1985.

Koselleck, Reinhart: *The practice of conceptual history : timing history, spacing concepts*. Stanford University Press, Stanford. 2002.

Koskinen, Pirkko K.: *Äänioikeuden lainsäädäntöhistoriaa*. Teoksessa Markkola Pirjo ja Alexandra Ramsay (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997, 26–41.

Lopes, Anne ja Roth, Gary (1993): *Marxism's Feminism: Bebel and Zetkin in Opposition*. *Rethinking Marxism* 6:3, 66–78.

Lähteenmäki, Maria: *Mahdollisuuksien aika: työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910-30-luvun Suomessa*. Suomen historiallinen seura, Saarijärvi. 1995.

Lähteenmäki, Maria: *Vuosisadan naisliike: Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun suomessa*. Hakapaino Oy, Helsinki. 2000.

Lähteenmäki, Maria: ”Pohjoinen mallimaa”: Suomen työläisnaisliikkeen kansainvälistyminen. Teoksessa Laine, Leena ja Pirjo Markkola (toim.): *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere. 1989, 140–161.

Lähteenmäki, Maria: *Yrittäjä ja työväenjohtaja Ida Aalle-Teljo*. Teoksessa Markkola, Pirjo ja Alexandra Ramsay (toim.): *Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997, 63–80.

May, Vivian M.: *Historicizing Intersectionality as Theory and Method: Returning to the Work of Anna Julia Cooper*. Teoksessa Faulkner, Carol ja Alison Parker (toim.): *Interconnections: Gender and Race in American History*. University of Rochester Press, New York 2012, 17–50.

McCall, Leslie (2005): *The Complexity of Intersectionality*. *Signs* 30:3, 1771–800.

Müller, Jan-Werner: *On Conceptual History*. Teoksessa McMahon, Darrin M. ja Samuel Moyn (toim.): *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford University Press, New York 2014, 74–93.

Nash, Jennifer C. (2008): *Rethinking Intersectionality*. *Feminist Review* 89:1, 1–15.

Nieminen, Mauri: *Väestötilastoja 250 vuotta - Katsaus väestötilaston historiaan vuosina 1749-1999*. Tilastokeskus, Vantaa. 1999.

Palonen, Kari (1997): An Application of Conceptual History to Itself From Method to Theory in Reinhart Koselleck's Begriffsgeschichte. Finnish Yearbook of Political thought 1, 39–69.

Riley, Denise: Am I that name?": feminism and the category of "women" in history. University of Minnesota, Minneapolis. 1988.

Sillanpää, Miina (1929): Kun Emäntäliitto erotti minut jäsenyydestään ja minut uhattiin vangita. Muistelma suurlakon ajalta. Teoksessa Alkutaipaleelta: muistelmia työväenliikkeen ensivaiheista. Kansanvalta, Helsinki, 82-88. Saatavilla <
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170033/Alkutaipaleelta%20s.82-88%20PDF%20A.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 10.5.2020.

Stenius, Henrik: Concepts in a Nordic Periphery. Teoksessa Steinmetz, Willibald, Michael Freeden ja Javier Fernández-Sebastián (toim.): Conceptual History in the European Space. Berghahn Books. 2017, 263–280.

Steinmetz, Willibald ja Michael Freeden: Conceptual History: Challenges, Conundrums, Complexities. Teoksessa Steinmetz, Willibald, Michael Freeden ja Javier Fernández-Sebastián (toim.): Conceptual History in the European Space. Berghahn Books. 2017, 1–46.

Sulkunen, Irma: Naisten voitto. Teoksessa Haapala, Pertti, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Marko Tikka (toim.): Kansa kaikkivaltias: suurlakko Suomessa 1905. Gummerrus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008, 75–96.

Sulkunen, Irma: Naisten äänioikeus meillä ja muualla. Teoksessa Markkola, Pirjo ja Alexandra Ramsay (toim.): Yksi kamari – kaksi sukupuolta: Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997, 11–25.

Sulkunen, Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius (toim.): Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä Oy, Vaasa 1987, 157–175.

Sulkunen, Irma (1978): Naisten yleinen järjestäytyminen ja naisasialiike. Sosiologia 15:4, 204–212.

Sulkunen, Irma: Retki naishistoriaan. Hanki ja jää, Helsinki. 1991.

- Vallström, Maria (2010): Att göra skillnad om migration, arbete och kön i skogsarbetarbyar 1950–1975. *Scandia* 76:1, 73–99.
- Tikka, Marko: Mitä tapahtui?. Teoksessa Haapala, Pertti, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Marko Tikka (toim.): *Kansa kaikkivaltias: suurlakko Suomessa 1905*. Gummerrus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008, 15–41.
- Tolvhed, Helena (2010): Intersektionalitet och historievetenskap. *Scandia* 76:1, 59–72.
- Tribe, Keith: Translator's Introduction. Teoksessa Koselleck, Reinhart: *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts 1985, vii–xvii.
- Turunen, Arja (2014): Naistenlehdet Suomessa 1880-luvulta 1930-luvulle. *Media & Viestintä* 37:2, 38–56.
- Uusitalo, Taina: *Elämä työläisnaisten hyväksi: Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930*. Hansaprint, Helsinki. 2014.
- Uusitalo, Taina: Yhdessä vai erikseen? – Fiina Pietikäinen ja sukupuoli työväenliikkeen aatteellisena ongelmana 1800-luvun lopulta 1930-luvun alkuun. Teoksessa Ahvenisto, Inkeri ja Kirsi Mäki (toim.): *Kansalaisvaikuttaminen ajassa*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Vaajakoski. 2006, 100–139.
- Yuval-Davis, Nira (2012): Dialogical Epistemology—An Intersectional Resistance to the "Oppression Olympics". *Gender and Society* 26:1, 46–54.
- Zetkin, Clara: Only in Conjunction with the Proletarian Woman Will Socialism Be Victorious - Speech at the Party Congress of the Social Democratic Party of Germany, Gotha, October 16 th 1896. Teoksessa Foner, Philip S. (toim.): *Clara Zetkin – Selected Writings*. Haymarket Books, Chicago 2015, 72–83.